

ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΕΤΟΣ Δ'

ΑΡ. 4

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

- ΣΟΛΟΜΩΝΤΟΣ (μετάφρ. Κύπρου Χρυσάνθη): Ἄσμα Ἀσμάτων
ΠΑΥΛΟΥ ΛΙΑΣΙΔΗ: Ἐν τ' ἀξινόστραφον (ποίημα)
Γ. Χ. ΠΑΠΑΧΑΡΑΛΑΜΠΟΥΣ: Ἀπὸ τὰ Κυπριακὰ παραμύθια (μελέτη)
Γ. Χ. ΠΑΠΑΧΑΡΑΛΑΜΠΟΥΣ: Τρία παραμύθια μὲ μοῖρες
ΧΡ. ΓΑΛΑΤΟΠΟΥΛΟΥ: Τρία σοννέτα (ποίηματα)
ΚΩΣΤΑ ΜΟΝΤΗ: Γκαμῆλες (διήγημα)
Κ. Π.: Νίκος Θ. Ἀντωνιάδης (βιογραφικὸ σημεῖωμα)
ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ (μετάφρ. Ν. Θ. Ἀντωνιάδη): Οἰδίπους Τύραννος, τὸ Ὑπό-
ρημα στ. 1086—1109.
ΑΝΤ. ΙΝΤΙΑΝΟΥ: Οἱ ἀγγλικὲς μεταφράσεις τοῦ ὕμνου τοῦ Σολωμοῦ (μελέτη)
Δ. ΝΟΥΣΗ: Ὁ Μωϋσῆς κι ὁ μονοθεϊσμός τοῦ S. Freud (μελέτη)
S. FREUD (μετάφρ. Δ. Νούση): Ὁ Μωϋσῆς κι ὁ μονοθεϊσμός (μελέτη)

(συνέχεια ἀπὸ μέσα)

ΚΥΠΡΟΣ

ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ, 1939

ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΜΗΝΙΑΙΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΜΕΛΕΤΗΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗΣ

Διευθυντής: ΝΙΚΟΣ Ι. ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗΣ,

Κερόνια

Τυπογραφέο: «ΝΕΟΣ Κόσμος» Θωμά Γ. Κυριακίδη.

ΛΕΥΚΟΣΙΑ - ΚΥΠΡΟΣ

ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ: ΚΩΣΤΑ ΠΡΟΥΣΗ: 'Ο Νίκος Νικολαΐδης στήν Κύπρο. — ΣΑΒΑ Θ. ΧΡΙΣΤΗ: Μάρκος 'Ανδρεάδης. — Κριτική: Ν. ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗ: Τ. 'Ανθία «'Η 'Ανοδος» καί Γερ. Γρηγόρη «Πορεία μέσ' τή νύχτα». — ΑΝΤ. ΙΝΤΙΑΝΟΥ: Γ. Σ. Φραγκούδη «'Ιστορία και γενεαλογία τής μεγάλης οίκογενείας Φραγκούδη καί τών συγγενικών Οίκογενειών» — Κ. ΠΡΟΥΣΗ: Στ. Π. Κυριακίδη «Θεσσαλονίκια μελετήματα» — Π. ΤΑΛΙΑΔΩΡΟΥ: 'Ανωτέρου Παρθεναγωγείου Λεμεσού «Παιδικές Ψυχές» καί Ο. Καλλιορή «Τά τραγούδια τής ψυχής μου». — Βιβλία. — Τύπος.

ΣΤΑ ΕΠΟΜΕΝΑ:

ΑΘΗΝΑΣ ΤΑΡΣΟΥΛΗ: Κρασί (λυρική πρόζα)

ΣΤΑΥΡΟΥ ΚΑΡΑΚΑΣΣΗ: "Άεργος (διήγημα)

Κ. ΔΙΟΜΗΔΗ: Πορφύρας Μάνθης ό ζωγράφος (διήγημα)

Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗ: Νεοελληνικός Παρνασσισμός (μελέτη)

Ν. ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗ: Γρ. Ξενόπουλος (»)

Ποιήματα: 'Ιωάννας Μπουκουβάλα 'Αναγνώστου, Μ. Σιγούρου, Γλ. 'Αλιθέρησ, Τ. 'Ανθία, Ξ. Λυσιώτη, Π. Δρουσιώτη.

Κυπριακὰ Γράμματα

ΤΕΤΟΣ Δ'
ΑΡ. 4

ΚΥΠΡΟΣ

ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ, 1939

ΑΣΜΑ ΑΣΜΑΤΩΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α'

ΤΟΥ ΣΟΛΟΜΩΝΤΑ Τ' ΑΣΜΑ ΑΣΜΑΤΩΝ

ὦ! δόσε μου σωρὸ φιλάκια
γιατὶ εἶναι ἡ ἀγάπη σου πιὸ μέλι
κι ἀπ' τὸ κρασί κ' οἱ μυρωδιές σου
πιὸ τέλειες κι ἀπ' τὸ κάθε μῦρο·
μῦρο χυμένο τ' ὄνομά σου.
Γι' αὐτὸ οἱ κοπέλλες σ' ἀγαπήσαν.
Μὲ τίς ὁσμές σου τράβησέ μας
κ' ἔμεις ξωπίσω σου θά ρθούμε.
Τὶ κι ἂν μὲς τὸ χαρέμι ὁ Ρήγας
μὲ σκλάβωσε; Θά σὲ γλεντήσω,
θά σὲ χαρῶ, τὶ ὡς τὸ κρασάκι,
καὶ πιὸ γλυκιά, ἡ ἀγάπη σου εἶναι,
τὶ ὅλες στ' ἀλήθεια σ' ἀγαπήσαν.
Ἐγὼ ἴμαι μαύρη μὰ κι ὠραία,
τῶν Γεροσόλυμων κοπέλλες,
σὰν τὰ τσαντήρια τοῦ Κηδάρ
σὰν τὰ χαλιὰ τοῦ Σολομῶντα.
Μὴ μὲ κοιτᾶτε ποῦ εἶμαι μαύρη,
τὶ τὸ λιοπύρι μ' ἔχει κάψει:
Μὲ μάλλωσαν οἱ γιοὶ τῆς μάνας μου
καὶ μ' ἔβαλαν στ' ἀμπέλια πέρα
νὰ τὰ φυλάω ἐνῶ τ' ἀμπέλι μου
ἔρημο τ' ἄφησα κι ἀφύλαχτο.
Πές μου, καλὲ ποῦ σ' ἀγαπάω,
ποῦ βόσκεις τάχα τὰ κοπάδια
καὶ ποῦ τὸ γιόμα ξαποσταίνεις
γιὰ νὰ σὲ βρῶ; γιατί δὲν θέλω

μέσα στῶν φίλων σου τίς στάνες
καί τὰ κοπάδια νά γυρίζω.

Μὰ ἄν δὲν τὸ ξαίρεις ποῦ νὰ μ' εὔρεις,
πανώρια ἀπ' ὄλες τίς γυναίκες,
τῶν κοπαδιῶν τ' ἀχνάρια πάρε
καί στῶν βοσκῶν πλάϊ τὰ καλύβια
ἔλα καί βόσκε τὰ κασίκια σου.
Σὰν τὴ φοράδα μοιάζεις στ' ἄρμα
τοῦ Φαραῶ ποῦναι ζεγμένη,
Τὶ θαῦμα! μέσα στὰ μπριλιάντια
τὰ δυό σου μάγουλα; κι ἀκόμα
μὲς στὰ γιορντάνια κι ὁ λαιμός σου;
Θὰ παραγγείλουμε γιὰ σένα
ἀλυσιδίτσες χρυσαφένιες
μ' ὀλάργυρα κουμπάκια γύρω.

“Ὅσο γλεντᾶ τρελλὰ ὁ καλός μου
ὄσμες ὁ νάρδος μου ξεχύνει.
Δεμάτι σμύρνας ὁ καλός μου
στὰ στήθη μου σὰν ξευχτάει.
Τῆς κύπερης τσαμπὶ ὁ καλός μου
στ' ἀμπέλια τοῦ Ἐγγαδι τὰ πλούσια.

Εἶσαι πεντάμορφη, καλή μου,
τὰ μάτια σου εἶν' περιστερίσια.

Κ' ἐσύ, καλέ, χαριτωμένος,
Πάμε, λοιπόν, στὸ σύσκιο στρῶμα μας
πῶχει τὰ κέδρα γιὰ δοκάρια
καί γιὰ σκεπὴ τὰ κυπαρίσσια.
Εἶμαι τοῦ κάμπου ἐγὼ λουλούδι,
τῆς ρεματιᾶς ὀλάσπρο κρίνο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β'

Σὰν κρίνο στῶν βάτων τ' ἀγκάθια
παρόμοια ἢ καλή μὲς τίς νέες.

Στοῦ δάσου τὰ δέντρα ὡς μηλίτσα
παρόμοια ὁ καλός μὲς τοὺς νέους.
Γλυκὰ στίς φτεροῦγες τῆς σκιάς του
πεθύμησα κ' ἔκατσα κ' ἦταν
στὸ στόμα μου μέλι ὁ καρπός του.
Μὲ φέρνει βαθιὰ στὰ κατώγια,
μ' ἀγάπη μὲ σκέπη τριγύρω.
Τονώστε με, ὦ ἐλάτε, μὲ μῆλα
μὲ μῦρα ξυπνήστε με, λυώνω
ἀπὸ ἔρωτα ἐγὼ πληγωμένη.
Στὸ σβέρκο μου πίσω τὸ χέρι
του τῶνα καί τ' ἄλλο τριγύρω
τὸ σῶμα μου νὰ τ' ἀγκαλιάζει.
Γεροσολυμίτισσες κόρες,

σὰς ξόρκισα στῶν χωραφιῶν μου
 τὰ ἐλάφια καὶ χίλια ζαρκάδια,
 νὰ μὴ τὴν ἀγάπη ζυπνήσετε
 προτοῦ τὸ θελήσει μονάχη.
 Ἡ φωνὴ τοῦ καλοῦ μου καὶ νάτος!
 νά, μοῦ φτάνει, πηδώντας τ' ἀκρόβουνα,
 πηλαλώντας στοὺς λόφους. Εἶναι ὅμοιος
 μὲ ζαρκάδι ἢ μ' ἐλάφου βλαστάρι
 στὰ βουνὰ τῆς Βαιθὴλ ὁ καλὸς μου.
 Νάτος! πίσω στὴ μάντρα μας, νάτος!
 νὰ κοιτᾶ τρεμουλὰ ἀπ' τὰ παράθυρα
 καὶ νὰ σκύβει κρυφὰ στὰ καφάσια.
 Μιλᾶ μου ὁ καλὸς μου κοὶ λέει:
 «Σηκώσου, καλὴ μου, πιτσούني μου
 κ' ἔλα, γιατί κι ὁ χειμῶνας
 ἀλάργεψε, οἱ μπόρες κ' οἱ ζάλες
 χαθήκαν καὶ φύγαν καὶ πᾶνε.
 Προβάλαν στὴ γῆ τὰ λουλούδια
 καὶ φτάσαν γιὰ κλάδεμα οἱ ὄρες.
 Τὸ κράγμα τρυγόνας στὸ δάσος
 ἀκούστηκε κ' ἔχει πιά βγάλει
 ὀρνοὺς ἢ συκιά κι ὀλανθίζουν
 τ' ἀμπέλια κι ὀσμὲς ἀναδίνουν.
 Σηκώσου, καλὴ, περιστέρι
 ποῦ στέκεις στοὺς βράχους καὶ κρύβεσαι
 βαθιά στῶν γκρεμινῶν τὶς κουφάλες, —
 τὴν ὄψη σου δεῖξε μου κι ἄσε
 ν' ἀκούσω τὴ λάλα φωνὴ σου·
 γιατί εἶναι γλυκούλα ἢ φωνὴ σου
 κι ώραία ἢ θωριά σου». Ἀλεποῦδες
 μικρὲς π' ἀφανίζουν τ' ἀμπέλια,
 ὦ πιᾶστε, τί ἀνθίζουν τ' ἀμπέλια.
 Δικός μου ὁ καλὸς μου· δικιά του
 κ' ἐγώ. Εἶναι αὐτὸς μὲς τὰ κρίνα
 ποῦ βόσκει. Ὡσπου ὁ μπάτης φουσήξει
 κ' οἱ σκιὲς τραβηχτοῦν, γύρνα πίσω
 καὶ μοιάσε, καλέ μου, μ' ἐλάφι ἢ
 ζαρκάδι στὰ ὀλόρθα βουνά.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ'

Τὸ βράδου ζήτησα στὸ στρώμα
 κείνο π' ἀγάπησε ἢ ψυχὴ μου.
 Τὸν ζήτησα, μὰ δὲν τὸν βρήκα.
 Τὸν κάλεσα, δὲν μ' ἔχει ἀκούσει.
 Θὰ σηκωθῶ καὶ θὰ γυρίσω
 γύρα κι ὀλόγυρα τὴν πόλη,
 τὶς ἀγορὲς καὶ τὶς πλατεῖες,

καὶ τὸν καλὸ μου θὰ γυρέψω.
 Τὸν ζήτησα μὰ δὲν τὸν βρῆκα.
 Νυχτοσκοποὶ, περιπολίες
 τῆς πόλης γύρα, μ' ἀπάντησαν.
 «Μὴν ἔχετε ἀντικρύσει τάχα
 κείνο π' ἀγάπησε ἡ ψυχὴ μου;»
 Μόλις ἀλάργεψα ἀπὸ δαύτους
 ἀντάμωσα τὸν διαλεχτό μου.
 Τὸν κράτηξα· καὶ τὸν ἀφήκα
 μόνο ὡς τὸν ἔμπασα στὸ σπίτι
 τῆς μάνας μου καὶ στῆς γεννήτρας,
 πού με συνέλαβε, τίς στέγες.
 Τῶν Γεροσόλυμων κοπέλλες,
 σὰς ξόρκισα στῶν χωραφιδῶν μας
 τὰ χίλια ἐλάφια καὶ ζαρκάδια,
 μὴ μοῦ ξυπνήσετε τὴν ἀγάπη
 προτοῦ ξυπνήσει μοναχὴ τῆς.

Τὶ νᾶναι τοῦτο, πού προβάλλει
 ἀπ' τὴν ἔρμιὰ καθὼς κολῶνες
 καπνοῦ, πού πνίγεται στὰ μύρα
 σ' ὄσα πουλοῦν οἱ μυροπῶλες;

Τοῦ Σολομῶντα νά! τὸ στῶμα
 κ' ἐξήντα γύρω του λεβέντες
 οἱ πιὸ ἄξιοι ἀπ' τοῦ Ἰσραὴλ τὰ τέκνα.
 Ὅλοι κρατοῦν ρομφαῖα καὶ ξαίρου
 ὄλα τῆς μάχης. Ὁ καθένας
 πλάϊ στὸ μερί του τὴν κρατάει
 ἀπὸ φοβίσματα τῆς νύχτας·
 Φορεῖο, φτιαγμένο στὴν ἐντέλεια,
 ὁ βασιλιάς ὁ Σολομῶντας
 ἔχει ἀπὸ ξύλα τοῦ Λιβάνου·
 Οἱ στύλοι του καθάριο ἀσήμι,
 τ' ἀκουμπηστήρι μὲ χρυσάφι,
 τὸ κάθισμα μὲς τὴν πορφύρα,
 κι ὄλο τὸ μέσα στολισμένο
 ἀπ' τῆς Γερουσαλὴμ τίς κόρες
 μὲ τόση ἀγάπη. Τώρα, ὦ! βγεῖτε,
 γυναῖκες τῆς Σιών καὶ δεῖτε
 τὸν βασιλιά τὸν Σολομῶντα
 μὲς τὸ στεφάνι, πού με χάρη
 ἢ μάνα του τὸν εἶχε στέψει,
 στὶς μέρες τῆς παντρεῖας, στὶς μέρες
 τῆς εὐφροσύνης τῆς καρδιάς του.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ'

Ἦ! εἶσαι πανώρια, καλή μου,
 εἶσαι πανώρια. Τὰ μάτια σου

ἀπ' τὸ μαγνάδι σου πίσω
σὰν περιστέρας. Σὰ γίδες,
στ' ὄρος Γαλαὰδ ποὺ προβάλαν,
εἶν' τὰ μαλλιά σου. Τὰ δόντια σου
σὰν κουρεμένο κοπάδι,
π' ἄφησε πιά τὸ λουτρό του,
κ' εἶναι οἱ ἀρνάδες μὲ δίδυμα,
δίχως βλαστάρι καμιά τους.
Κόκκινο φλούδι τὰ χεῖλη σου
κι ὠρία ἢ λαλιά σου. Τὰ μῆλα σου
ἀπ' τὸ μαγνάδι σου πίσω
ρόιδου κομάτια. Ἐκί ὡς πύργος,
χτίσμα Δαυῖδ στὸ Θαλπιώθ,
εἶναι ὁ λαιμός σου. Καὶ κρέμονται
χιλία σκουτάρια ἀπ' αὐτό,
τῶν δυνατῶν ὠριασπίδες.
Καὶ τὰ βυζιά σου δορκάδας
δίδυμη φύτρα ποὺ βόσκει
σὲ κρινοτόπι. Κι ὡς νᾶρθει ἡ
μέρα κ' οἱ σκιὲς τραβηχτοῦν
στ' ὄρος θὰ φύγω τῆς σμύρνας
καὶ στὸ βουνό τοῦ Λιβάνου.
Εἶσαι πανώρια, καλή μου,
δίχως ψεγάδι κανένα.
Ἔλα, καλή μου ἀπ' τὸν Λίβανο,
ἔλα, κατέβα μαζί μου.
Κοίταξε ἀπ' τὰ κορφοβούνια
καὶ τίς ραχοῦλες τοῦ Ἑρμών
καὶ τοῦ Σανίρ, ἀπ' τίς μάντρες,
ποὺ τὰ λιοντάρια φωλιάζουν
κι ἀπ' τὰ βουνὰ τῶν παρδάλεων!
Νύμφη, ἀδερφή μου, μοῦ πλήγωσες,
νιά, τὴν καρδιά μὲ τὸ μάτι σου,
μὲ τοῦ λαιμοῦ σου ἓνα βόστρυχο
πλήγωσες, νιά, τὴν καρδιά μου.
Πόσο πανώρια τὰ στήθη σου,
νύμφη μου, πιότερο ἀκόμα
κι ἀπ' τὰ κρασιά καὶ τῶν ρούχων σου
τ' ἄρωμα ἀπ' ὄλα τὰ μῦρα!
Στάζουν καθὼς ἢ κερήθρα,
νύμφη, τὰ χεῖλη σου· μέλι
τρέχει ἀπ' τὴ γλῶσσα καὶ γάλα,
κ' εἶναι ἡ ὄσμη τῶν ντυμάτων σου
σὰν τὴν ὄσμη τοῦ Λιβάνου.
Κῆπος κλεισμένος, νυμφούλα μου,
κῆπος κλεισμένος, νιά μου, εἶσαι,
βρῶση σφιχτὰ κλειδωμένη.

Κ' εἶναι οἱ βλαστοί σου παράδεισος
 ροῖδων μὲ ὀπώρα δεντριῶν,
 κύπρος μὲ νάρδο. Νάρδο
 καὶ ζαφουρά, καλαμιὰ
 κι ὠρια κανέλα, τοῦ Λίβανου
 μ' ὄλα τὰ δέντρα. Κι ἄλλή,
 σμύρνα μὲ χίλια δυὸ μῦρα.
 Κήπου πηγὴ καὶ πηγάδι
 δροσονεριοῦ καὶ ποτάμια,
 πού ροβολοῦν ἀπ' τὸν Λίβανο.
 Σήκου, Βοριᾶ, κ' ἔλα, Νότε,
 φύσα στὸν κήπο μου, φύσα
 νὰ ξεχυθοῦνε τὰ μῦρα του.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε'

Ἄς κατέβει ὁ καλός μου στὸν κήπο του,
 κι ἄς γευτεῖ τοὺς καρποὺς τῶν δεντριῶν του.

Μὲς τὸν κήπο μου μπήκα, ἀδερφή μου,
 τίς ὁσμὲς καὶ τὴ σμύρνα μου τρύγησα,
 τὸ ψωμί μου μὲ μέλι τὸ γεύτηκα,
 τὸ κρασί καὶ τὸ γάλα μου ρούφηξα.
 Φᾶτε, πιεῖτε, ἀδερφοί, καὶ μεθύσετε.
 Τί ἂν κοιμάμαι; Ἡ καρδιά μου ἀγρυπνᾷ.

Ἡ φωνὴ τοῦ καλοῦ μου τὴν πόρτα
 μου χτυπᾷ: «Διαλεχτή μου, ἀδερφή μου
 ἄνοιξέ μου, πιτσούνι, πανώρια μου,
 τὸ κεφάλι μου γιόμισε δρόσο,
 τὰ βοστρύχια μου πάχνες τῆς νύχτας».

«Τὸ χιτῶνι ξεδέθηκα τώρα,
 νὰ τὸ δέσω ξανά πεθυμᾶς;
 Τὰ ποδάρια μου ξέπλυνα τώρα,
 πῶς ξανά πεθυμᾶς νὰ λερῶσω;»
 Ὁ καλός μου τὸ χέρι του μοῦβαλε
 ἀπ' τὴν τρύπα τῆς πόρτας· τὰ σπλάχνα μου
 ταραχτήκαν γι' αὐτό. Καὶ σηκώθηκα
 νὰ τ' ἀνοιξῶ καὶ στάζαν τὰ χέρια μου
 μυρωδιές, τὰ δαχτύλια μου στάζαν
 στὸ χεροῦλι τοῦ σύρτη τῆ σμύρνα.
 Τοῦ καλοῦ μου ἐγὼ τ' ἄνοιξα· μάφυγε,
 (στὴ μιλιὰ του ἢ ψυχὴ μου πῶς πέταξε!)
 Τὸν ἐζήτησα καὶ δὲν τὸν βρῆκα,
 τὸν ἐφώναξα καὶ δὲ μ' ἀπάντησε.
 Οἱ σκοποὶ, πού γυρίζουν τὴν πόλη,
 μὲ ξυλίσαν, μὲ πλήγωσαν· σύραν
 καὶ τὸ πέπλος μου οἱ φρουροὶ τῶν τειχιῶν.
 Γεροσόλυμων κόρες, σᾶς ξόρκισα
 στῶν ἀγρῶν τὰ ζαρκάδια κ' ἐλάφια

σάν θά βρεῖτε τόν νιό μου, τί τάχα
θά τοῦ πεῖτε; Νά πεῖτε πῶς εἶμαι
πληγωμένη ἀπ' ἀγάπη.

Σέ τί

ὁ καλός σου διαφέρει τῶν ἄλλων,
ὦ! πανώρια στή μέση τῶν νιῶν;
Τί διαφέρει τῶν ἄλλων καί ξόρκισες
βαριοῦς ὄρκους ἐμᾶς, τρισπανώρια;

Εἶν' λευκός ὁ καλός μου καί κόκκινος
καί στή μέση μυριάδων διακρίνεται.

Τὸ κεφάλι τοῦ χρυσάφι ὀλοκάθαρο,
τὰ βοστρύχια του ἐλάτια καί μαῦρα
σάν κοράκια. Τὰ μάτια του μάτια
περιστέρας, πού στέκει στό πλάι
κρύας βρυσούλας, λουσιμένη στό γάλα.

Σάν βραγιές με λουλούδια μυριάδες
π' ἀναδίνουν μοσκιές τὰ σαγόνια του.

Τὰ χειλάκια του ὀλόλευκα κρίνα
πού σταλάζουν τή σμύρνα.

Τὰ χεράκια του σά δαχτυλίδια
πού χρυσόλιθοι πλῆθος στολίζουν.

Ἡ κοιλιά του σάν πλάκα ἐλεφάντινη
πού ζαφεῖρι πολὺ τή στολίζει.

Σάν μαρμάρου κολῶνες τὰ πόδια του
πού σέ βάση ἀκουμπᾶνε χρυσοῦ.

Ἡ θωριά του τοῦ Λίβανου μοιάζει
καί τοῦ κέδρου ἢ γερῆ λεβεντιά του.

Γλυκασμοὺς τὸ λαρύγγι του στάζει
κι ὄλος εἶναι με πόθους γιομᾶτος.

Εἶναι αὐτὸς ὁ καλός μου, κοπέλλες,
νιὲς τῆς Γερουσαλήμ, εἶναι αὐτὸς!

Γιὰ ποῦ κίνησε ὁ νιός σου, ὦ! πανώρια
στῶν κοπέλλων τῆ μέση; Γιὰ ποῦ ἔφυγε
ὁ καλός σου; Μαζί σου θά πάrouμε
τὰ ὀλοτρόγυρα γιὰ νά τὸν βροῦμε.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΤ'

Ἔχει κατέβει στὸν κήπο του,
στῆς μυρωδιάς τις βραγιές,
γιὰ νά βοσκίζει στοὺς κήπους
καί νά μαζῶχνει τὰ κρίνα.
Εἶμαι δικιά του καί κεῖνος
ὄλος δικός μου, στὰ κρίνα
τώρα πού βόσκει.

Εἶσαι ὠραία

σάν ἡ Τιροῶ, ὡς Γεροσόλυμα
εἶσαι ἐκλεχτή. Καί τὰ μάτια σου

φλάμπουρα ὀρθά τοῦ στρατοῦ.
 Γύρισε ἄλλοῦ τίς ματιές σου,
 τί με θαμπώσαν. Σὰ γίδες,
 στ' ὄρος Γαλαάδ πού προβάλαν,
 εἶν' τὰ μαλλιά σου. Τὰ δόντια σου
 σάν κουρεμένο κοπάδι,
 π' ἄφησε πιά τὸ λουτρό του,
 κ' εἶναι οἱ ἀρνάδες μὲ δίδυμα,
 δίχως βλαστάρι καμμιά τους.
 Κόκκινο φλούδι τὰ χεῖλη σου
 κι ὦρια ἢ λαλιά σου. Τὰ μῆλα σου
 ἀπ' τὸ μαγνάδι σου πίσω
 ρόιδου κομάτια. Κ' ἐξήντα
 ρήγαινες εἶναι, κι ὀγδόντο
 εἶν' παλλακίδες καὶ κόρες
 πλήθη εἶναι ἀμέτρητα. Μόνο
 μιὰ ἢ περιστέρα μου κι ὦρια,
 δίχως ψεγάδι, τῆς μάνας της
 μιὰ κορασιά, τῆς γεννήτρας της
 ἢ διαλεχτή. Σάν τὴν εἶδαν
 τὴν μακάρισαν οἱ κόρες
 κ' οἱ παλλακίδες κ' οἱ ρήγαινες,
 καὶ τὴν ὑμνήσαν: «Ποιὰ νᾶναι
 τούτη, πού σκύφτει μπροστὰ
 σάν τὴν αὐγή καὶ φαντάζει
 σάν τὴ σελήνη; Τὰ μάτια της
 εἶναι παντιέρες στρατοῦ.»

Ἔχω κατέβει στὸν κῆπο μου,
 τίς καρυδιές γιὰ νὰ δῶ
 στίς χορταριές τοῦ χειμάρρου,
 ἂν ἔχει φυλλώσει τ' ἀμπέλι
 κι ἂν ἔχει ἀνθίσει ἢ ροδιά.
 Μάτια μου, ἐκεῖ θὰ σοῦ δόσω
 τὰ ὦρια βυζιά μου.

Ἡ ψυχὴ μου,
 δίχως νὰ νοιώσω, ὡς τ' ἀμάξια
 τ' Ἀμινσδάβ μ' ἔχει κάνει.
 ὦ! Σουλαμίτιδα, γύρισε,
 γύρισε γιὰ νὰ σὲ δοῦμε.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ζ'

Τί θὰ δεῖτε στή νιά Σουλαμίτιδα,
 εἶναι σάν τοὺς χοροὺς στρατευμάτων.

Μὲ σαντάλια, κοπέλλα Ναδάβ,
 τί πανώριο εἶν' τὸ βῆμα σου. Μοιάζουν
 τὰ μεριά σου ὡς γιορντάνι τεχνίτη.
 Σκαλισμένος κρατήρας τ' ἀφάλι σου

γιομισμένος κρασί. Κ' ἡ κοιλιά σου
θημωνιά σιταριοῦ πού τὴν φράζουν
μύρια κρίνα. Τὰ στήθη σου δίδυμοι
τῆς δορκάδας βλαστοί. Σὰν πυργί
ὁ λαιμός σου ἑλεφάντινο. Λίμνες
στό Ἐσεβῶν οἱ ὀφθαλμοί σου, στήν πύλη
Βάμ-Ραββίμ κοντινά. Κ' ἡ μυτίτσα σου
σὰν τοῦ Λίβανου πύργος, πού βλέπει
κατὰ πρόσωπο τὴ Δαμασκό.

Τὸ κεφάλι σου ὡς Κάρμηλος κ' ἡ κόμη σου
σὰν πορφύρα κι ὁ ρήγας δεμένος
στὶς πλεξοῦδες σου. Ἰόσο εἶσαι ὁμορφή
καὶ παθιάρα στοὺς ἔρωτες! Μοιάζει
φοινικιάς τὸ κορμί σου μὲ τσάμπουρο
τὰ δυὸ στήθη σου. Κ' εἶπα: θ' ἀνεβῶ
πάνω στὴ φοινικιά καὶ τὰ βάρια της
θὰ τ' ἀδράξω καὶ θᾶναι τὰ τσάμπουρα
τ' ἀμπελιοῦ τὰ βυζιά σου. Τῆς μύτης σου
ἡ εὐωδιά σὰν τὰ μῆλα κι ὡς οἶνος
τὸ λαρύγγι σου θᾶναι, κρασάκι
πού θὰ στάζει στὰ χεῖλη, σὰν τρέχει,
καὶ θὰ κάνει τὸ στόμα νὰ κραίνει
τοῦ γλυκοῦ διαλεχτοῦ σου.

Ὁ καλός μου δικός μου κ' ἐγώ,
πού προσμένω νὰ μοῦρθει, δικιά του.
Κ' ἔλα, ἀνθέ μου, κι ἄς βγοῦμε στοὺς κάμπους,
στά χωριά ἄς ξενουχήσουμε· τ' ὄρθρισμα
ἄς μᾶς βρεῖ μὲς τ' ἀμπέλια, κι ἄς δοῦμε
ἂν φουντώσαν τὰ κλήματα, ἂν ἀνθισαν
τὰ τσαμπιά κ' οἱ ροδιές ἂν μπουμπούκισαν.
Θὰ σοῦ δόσω ἐκεῖ πέρα τὰ στήθη μου.
Εὐωδιά οἱ μανδραγόρες ξεχύσαν,
καὶ στήν πόρτα μας στέκουν, καλέ μου,
καρποφόρα μυριάδες εἰδῶν,
ἀπ' τὰ νιά ὡς τὰ παλιά, φυλαγμένα,
διαλεχτέ μου, μὲ πόθο γιὰ σένα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Η'

Τάχα κι ἂν βύζανες, καλέ μου,
τῆς μάνας μου τὸ μαστοστήθι!
Ἄν ἔξω, νιέ μου, σ' ἀπαντοῦσα
θὰ σέ φιλοῦσα καὶ κανένας
δὲ θὰ μοῦ δείξει περιφρόνια.
Στὸ σπίτι τῆς γεννήτρας, μέσα
στῆς μάνας μου τίς στέγες, φίλε,
θὰ σέ τραβήξω, θὰ σέ μπάσω.
Χυμὸ ροδιῶν θὰ σέ ποτίσω,

κрасί γλυκό και μυρωδάτο.
 Στην κεφαλή μου πίσω τὸνα
 του χέρι, τ' ἄλλο τὸ κορμί μου
 γύρα ἀπαλά θά τ' ἀγκαλιάζει.
 Τῶν Γεροσόλυμων κοπέλλες,
 σὰς ξόρκισα στῶν χωραφιῶν μας
 τὰ χίλια ἐλάφια καὶ ζαρκάδια,
 μὴ μοῦ ξυπνήστε τὴν ἀγάπη
 προτοῦ ξυπνήσει μοναχὴ της.

Ποιὰ νᾶναι τούτη, π' ἀνεβαίνει
 ἀπ' τις ἐρμιές ἀκουμπισμένη
 στὴν ἀγκαλιὰ τοῦ διαλεχτοῦ της;

Ἐγὼ σὲ ξύπνησα, στὸν ἴσκιο
 μικρῆς μηλιάς π' ἀποκοιμόσουν·
 ἐκεῖ τὴ μάνα σου ξεσκίσαν
 τοῦ τοκειοῦ οἱ σουγλιές καὶ σ' ἔχει
 ἐκεῖ ἡ γεννήτρα σου γεννήσει.
 Σφραγίδα βάλ' με στὴν καρδιά σου,
 στ' ἀγγιχτα μπράτσα σου σφραγίδα·
 γιατί σὰν θάνατος ἡ ἀγάπη,
 σκληρὰ σὰν κόλαση εἶναι ἡ ζήλια·
 οἱ φλόγες της, φλόγες φωτιάς·
 καὶ νὰ τὴ σβύσουν δὲ μποροῦν
 νερὰ πολλὰ καὶ νὰ τὴν πνίξουν
 ποτάμια δὲ μποροῦν. Ἄν δόσεις
 ὄλο τὸν βίο σου στὴν ἀγάπη,
 στὴν καταφρόνια θά σὲ ρίξουν.

Ἀμέστωτη στὸ στήθος εἶναι
 πολὺ μικρὴ ἡ ἀδερφή μας. Τώρα
 τί θέ νὰ κάνουμε σὰν φτάσει
 γι' αὐτὴ τῆς προξενιάς ἡ μέρα
 ἢ χαρωπὴ;

Ἄν εἶναι τεῖχος
 σ' αὐτὸ θά χτίσουμε παλάτι
 μ' ἀσήμι. Κι ἂν πυλώνας εἶναι
 μὲ κέδρινα σανίδια γύρω
 θά τὸν μαντρώσουμε.

Καλέ μου,
 ἐγὼ ἴμαι τεῖχος καὶ σὰν πύργος
 εἶναι τὰ στήθη μου καὶ σ' ὄλων
 τὰ μάτια ἐγὼ ἴμαι μιὰ εὐτυχία.
 Στὸν Σολομῶντα ἀμπέλι βγήκε
 στὸ Βεελαμῶν καὶ τῶχει δόσει
 στοὺς φύλακες νὰ τὸ φυλάνε,
 Κ' οἱ φύλακες σ' αὐτὸν πληρώνουν
 καθένας τους καὶ χίλια ἀργύρια
 γιὰ τὸν περίφημο καρπὸ του.

Τ' ἀμπέλια μου ὅμως εἶν' μπροστά μου.
 Στὸν ρήγα Σολομῶντα ἄς εἶναι
 τὰ χίλια ἀργύρια, τὰ διακόσια
 στοὺς φύλακες τῶν πωρικῶν του.
 ὦ! ἐσύ στὸν κήπο καθισμένη,
 κοιτοῦν οἱ φίλοι νὰ σ' ἀκούσουν.
 Κάνε κ' ἐμένα νὰ σ' ἀκούσω
 Φύγε, καλέ μου - κι ὄλος μοιάσε
 μὲ νιό ἐλαφίων ἢ μὲ ζαρκάδι -
 στῶν ἀρωμάτων τὰ βουνά.

Μετ. ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΕΝ Τ' ΑΞΙΝΟΣΤΡΑΦΟΝ

Μερακκωμένος ὁ γιαλὸς ἀπὸ τὸν ἔρωτα
 τὴν ξέρην ἀγκαλιάζει τζιαῖ περνᾶ του,
 τζιαῖ σὰγ γαλίνα τζιεῖνη βρῖσσει μὲς στ' ἀγκάλια του,
 πὺ σιαίρεται τ' ἀμέτρητα φιλιὰ του.

Ὁ οὐρανός, πὺ τοὺς θωρεῖ πουπάνω, τρώεται,
 κολλᾶ θυμούς, φωνάζει τοὺς νὰ φύουν·
 βέρκες λαμπρόν, ρότσες βουνῶ, βρὲ σούππα κάμνει τοὺς,
 ἀντὶς νὰ χωριστοῦν, περίτου σμίτου.

Ἔτο! δαμαὶ κάθε σοφοῦ γερνοῦν τὰ λόγια τοῦ
 τζιαῖ βκαίννει τὸ γιατί στὸ μεϊτάνιν·
 πὺ τὴν ἀζούλαν τὸ καλὸν ξιβαρκαρίζεται,
 οἱ στοῦ ἄνενοιας τὸ ἡσυχολ λιμάνιν.

ΠΑΥΛΟΣ ΛΙΑΣΙΔΗΣ

ΑΥΤΟΚΡΙΤΙΚΗ

ΤΑ ΣΠΙΤΙΑ ΜΟΥ

Μάρεσει νά φαντάζομαι ὅτι τὸ βρεφικὸ ὕπνο μου χάδεβαν κελαδήματα χελιδονίων. Εἶχαν ἔρθει καὶ τὸ Μάρτη τοῦ 1897 καὶ ξαναύρανε τὴν κρεμμαστὴ κούνια τῶν παιδιῶν τους στὴ μεσιανὴ καμάρα τοῦ σπιτιοῦ τῆς θείας Ἀγγέλικας. Τὸ ἰσχνὸ χέρι τῆς ἑκατοχρονίτισσας γιαγιάς μου, ρύθμιζε τὸν ὕπνο τῆς κούνιας μου, μαζί μὲ τὰ χελιδόνια.

Στὴ μεγάλη καμάρα τοῦ τετράγωνου *ἡλιακοῦ* (μιὰ σπιθαμὴ δεξιὰ – μιὰ σπιθαμὴ ἀριστερά, ἀπὸ τὸ χαλκὰ τῆς μέσης,) δυὸ φωληές. Διακόσμηση ἀπλή, φυσικὴ, θάμα Θεοῦ! Μικρὲς γλάστρες μὲ ἀνθισμένες φωνές. Ὁ ὕμνος τῆς ἀνοιξῆς καὶ τῆς χαρᾶς τῆς εὐτυχίας τοῦ σπιτιοῦ καὶ τῆς καλωσύνης τοῦ ἡλίου. Τὰ χελιδόνια πρωτόρθανε καὶ χτίσανε τὶς φωληές τους τὴν πρώτη ἀνοιξή πού ἀρραβωνιάστηκε ἡ γιαγιά. Κι ἀπὸ τότε ὁ ἐρχομὸς τους ἦταν προσμονὴ εὐτυχίας.

Ναί! οἱ μέρες τῶν χελιδονίων ἦταν οἱ μέρες τοῦ γλυκοῦ ἡλίου...

Τὸ σπίτι τῆς γιαγιάς, πού τὸ ξαίρουμε : σπίτι τῆς θείας – Ἀγγέλικας, ἦταν εὐλογημένο. Ποτὲ δὲν πειράχτηκαν οἱ φωληές, (μιὰ σπιθαμὴ δεξιὰ – μιὰ σπιθαμὴ ἀριστερά, ἀπὸ τὸ χαλκὰ τῆς μέσης) στὴ μεγάλη καμάρα. Ἀπὸ κεὶ πάνω κρεμμαζόταν ἡ *σοῦσα* στὶς ἀποκρίες. Παιγνιδίσματα καὶ τραγούδια, ξεγνοισιὰ καὶ χαρὲς μὲ τὶς ὁμορφες κοπελοῦδες τῆς γειτονιάς.

Ἡ θεία Ἀγγέλικα ἦτανε στείρα. Γι αὐτὸ ἀγαποῦσε μὲ πάθος ὅτι τῆς ἀρνήθηκε ἡ φύση. Στὴν αὐλὴ τοῦ σπιτιοῦ τῆς μαζεῦομαστε ὅλα τὰ παιδιά. Ζώντας στὶς μεγάλες πολιτείες, σὲ μικρὲς κόμρες πού μοιάζουν τετράγωνα κουτιά σπιβαγμένα τὸνα πὰ στ' ἄλλο, δύσκολα θὰ μπορέσει κανεὶς νὰ παραστήσει μὲ τὸ νοῦ του τὸ πάλθὸ κείνο σπίτι, τὴν ἀνεση καὶ τὴ σοφὴ του διαίρεση. Τὸ σπίτι πού θὰ μποροῦσε νὰ τῶχει τότε, τὸν παλὸ καλὸ καιρὸ, κάθε φρόνιμος νοικοκύρης.

Δρασκελώντας τὴ μεγάλη του ξώπορτα (πάντ' ἀνοιχτὴ στὸν καθένα, πού κι ὁ ζητιάνος μποροῦσε νὰ κονέψει μιὰ νύχτα, ἀπὸ φιλόξενη παράδοση,) ἔνοιωθες τὸ γλυκὸ του ἴσκιο νὰ σὲ δροσίξει μὲ πράσινες ἀνταύγειες. Ὁ ἡλιακὸς κρατοῦσε ὅσα καὶ τὸ μέτωπο τοῦ σπιτιοῦ τετράγωνος. Τοῖχοι γυμνοὶ καὶ μόνο στὰ πόδια τῆς καμάρας γλάστρες μὲ βασιλικὸ κι ἄλλα λουλούδια τῆς ἐποχῆς. Δεξιὰ στὴ γωνιὰ του ὁ ἀργαλειὸς πού ταίριαζε τὴ σαγ'ιττι του μὲ τὰ γρήγορα σπαθωτὰ περάσματα τῶν ἀστραφτερῶν χελιδονίων. Ψηλά οἱ φωληές μὲ τὰ λάλα πεινασμένα στόματα καὶ τᾶπαυτα λυρικά χελιδονίσματα. Μιὰ τζαμαρία ἔκλεινε τὸν ἡλιακὸ χωρίζοντάς τον ἀπὸ τὴν αὐλὴ. Μιὰ πέτρινη σκάλα σ' ἀνέβαζε στὶς πάνω κόμρες. Στὰ κάγκελά τῆς τὸ παρθενικὸ, μυρωμένο γιοσεμὶ πιασμένο σκαρφάλωνε ὡς τὴν καθαρωτὴ βεράντα τοῦ ἀνωγιοῦ. Ὁ νοικοκύρης ἐκεῖ ἔπινε τὴ ρακὴ του τὰ δειλινά, λήθη στὰ βάσανα τῆς μέρας. Στ' ἀποκάτω τῆς σκάλας κενό, τὸ κελλάρι. Βγαίνοντας στὴν πλακὸστρωτὴ αὐλὴ, χαμηλὴ στέρνα μὲ συντριβάνι καὶ χρυσόψαρα.

Κουτσούβελα, κρατώντας τόνα τὸ χέρι τᾶλλου, τρέχαμε πίσω ἀπὸ τὴ θεία— Ἀγγέλικά τσουίζοντας σὰ χελιδόνια. Ἡ γλυκεῖα γυναίκα πάντα θὰ μᾶς φίλευε κάτι. Ἄνοιγε τὸ ἔρμαρι πού εἶχε τὰ γλυκὰ τὸ κυδωνόπαστο, τὰ καρύδια καὶ τὶς σταφίδες. Τὸ ξεκλείδωμά του μέριναε τὴ λιχουδιά μας! Φλύαρα στόματα, στόματα λαίμαργα! Κ' ὕστερα πίναμε ἀπὸ τὴ στέρνα σκύβοντας καὶ ρουφώντας, σὰν τὰ πουλάκια τοῦ καλοῦ μας Θεοῦ...

Πάνω ἀπ' τὴ στέρνα, σκεπάζοντας ὄλη τὴν αὐλή, μιὰ κληματοριά. Πράσινο φῶς, δροσιά στὴν αἴσθησι, χαρὰ στὴν ὄρασι. Στὴ μέση τῆς αὐλῆς χωριστὸ πεζούλι προφύλαε τὴ λεκάνη τῆς χεννάς, τοῦ βασιλικοῦ δέντρου τῆς Ἀφροδίτης. Τῆς χεννάς τῶν μουσικῶν ὄνειροπολημάτων τῶν κρυφῶν χάρεμιῶν τῆς Ἀνατολῆς, πού κειμέσα μονάχα λατρεύτηκε ἡ Γυναίκα μὲ τυφλὸ πάθος.

Στὴν ἄλλην ἄκρηα τῆς αὐλῆς τὸ βαθὺ δροσιτικὸ πηγάδι. Ἀριστερὰ τῆς δωμάτια. Τραπεζαρία, ξενώνας, κάμαρα ὑπηρετῶν. Στὸ βάθος τὸ πλυσταριό, ἡ κουζίνα κι ὁ φούρνος. Δεξιὰ μεριά τῆς αὐλῆς μικρὸς κῆπος· μὲ τὴ μυριστικὴ ἀλοῖζα καὶ τὸ θεραπευτικὸ ζαμβοῦκο. Μὲ τὴ μουριά, σύμβολο ἀγάπης, ἐργασίας, ὑπομονῆς. Ἐπρεπε μὲ τὸ φύλλο τῆς νὰ θραφεῖ τὸ μεταξοσκούληκο. Κ' ἔπρεπε ἀπὸ σπιτικὸ μετάξι νὰ ὑφάνει μόνη τῆς ἡ νοικοκυρὰ τὸ ταῖστό, γιὰ τὸ καθεχρονικὸ πουκάμισο, δῶρο λατρίας στὴ γιορτὴ τοῦ ἀντρός τῆς. Στὸ ἀνώγι ὁ κοιτώνας κ' ἡ μεγάλη σάλα γιὰ μέρες ἐπίσημες. Ἀπὸ τὴ βεράντα ὁ οἰκοδεσπότης ὄριζε τὸ σπίτι καὶ τ' ἀγαθὰ του μὲ μιὰ του ματιά. Ἐλεγγχε τοὺς ὑπηρετές, τὶς ἀχόρταγες κότες πού τρέχανε βιαστικὲς στὴν αὐλὴ καὶ στὸν κῆπο, καὶ τὰ περιστερία πού γρούζανε στὰ κροδῶματα καὶ γυροφέρναν πετώντας στὸ γαλάζιο οὐρανό. Ἐμεῖς σκαρφαλώναμε ἀπὸ τὰ κάγκελλα καὶ περιτρέχαμε στὰ χωματένια δῶματα μὲ τοὺς ρομαντικούς ἐραστῆς, τοὺς διχτάτορες τῶν στεγῶν, τοὺς ἐλαστικούς γάτους! Ἀπὸ τὰ δῶματα τοῦ σπιτιοῦ τῆς θείας Ἀγγέλικας ἔβλεπα τὰ βουνά. Καὶ τὰσάλευτα βουνά ἔρχονταν πιὸ κοντὰ μου μὲ τὰ κακαρίσματα τοῦ περδικιοῦ, πού μερωμένο σκυφτὸ ζοῦσε ταπεινὰ μὲ τὶς κότες στὴν αὐλή. Καὶ τὰ ριζωμένα αἰώνια βουνά ἔρχονται καὶ μοῦ τραγουδοῦν καὶ τώρα στὴν ξενιτεία στὶς νύχτες τῶν πυρετικῶν μου ἀγρυπνιῶν τὸ τραγούδι τῆς νοσταλγίας...

Ἀπὸ τὴ στέγη τοῦ πατρικοῦ μου σπιτιοῦ ἔβλεπα τὶς θάλασσες! Τὴ γλαυκὴ θάλασσα κατὰ τὸ νότο. Τὴν ἀσημοπράσινη τῶν ἀνθισμένων ἀκακιῶν, βορεινὰ πρὸς τὴν Ἁγία Καθολικὴ. Ἀρμύρα τῆς θάλασσας γλυκαμένη σὲ ἀρώματα λευκά· μνήμη τῆς ὄσφρησης καὶ μνήμη τῆς ναυτικῆς μας ἱστορίας.

Δὲν εἶχε τίποτα ἐξαιρετικὸ τὸ δικό μας σπίτι. Μὰ ἦταν τὸ ψηλότερο τῆς γειτονιάς. Χτισμένο *εὐρωπαϊκὰ* ὅπως φέρανε τὴ μόδα οἱ *Καϊμακλιῶτες*. Δίπατο, μεγάλα δωμάτια, κοινὴ διαίρεσι. Ἄν ἔλειπε ἡ στέγη δὲ θὰ μοῦ ἄφηνε τίποτε στὴ μνήμη. Τίποτε ἄλλο ἀπὸ τὴ σταργὴ τῆς βασανισμένης μου μάνας κι ἀπὸ τὸ αὐστηρὸ πρόσωπο τοῦ πατέρα. Μὰ ἡ στέγη του ἦταν ὁ θρόνος μου. Ὁ ἄπειρος οὐρανός, ἡ πλατεῖα θάλασσα, ξυπνοῦσαν στὰ βάθη μου ἀόριστους πόθους γιὰ ταξίδια ὄνειρεμένα...

Τὸ σπίτι τῆς θείας Ἀγγέλικας καὶ τὸ πατρικὸ μου· ἡ θάλασσα καὶ τὰ βουνά. Ἡ ἀγάπη τοῦ τόπου μου καὶ τὸ αἶσθημα τῆς φυγῆς. Ἡ αὐλὴ

τοῦ καλοῦ νοικοκύρη μετὴν πραγματικὴ εὐτυχία της, ἢ στέγη τοῦ ὄνειρου καὶ τῆς ἐλεύτερης ψυχῆς. Κ' ὕστερα;...

Νάτο! σὰ νὰ τὸ βλέπω ἀκόμα τὸ σπίτι τῶν παραμυθιῶν· τὸ σπίτι τῆς Κλεοπάτρας τῆς δασκάλας.

Τὰ πρῶτα γράμματα· οἱ πρῶτες ἔγνοιες. Πιστευτὰ παραμύθια, ζωντανεμένοι θρύλοι· στοιχεῖα κακοποιῶ καὶ θαύματ' Ἀγίων. Ὁ μπερδεμένος κύκλος τῆς ζωῆς. Τ' ὄνειρο κ' ἡ πραγματικότητα.

Εἶναι γνωστὸς ὁ ἀφορισμὸς τοῦ Κάραυλ γιὰ τὰ σχολεῖα τῆς Ἀγγλίας, σχολεῖα ποὺ θάπρεπε νάβαι τὸ ὑπόδειγμα σὲ ὅλα τὰλλα καὶ ἀκριβῶς γιὰ τὴ μέθοδόν τους. Ὁ Κάραυλ μετὸ δογματικὸ ὕφος του τα κατηγορεῖ φανερά. Τάποκαλεῖ κέντρα σχολαστικισμοῦ ὅπου τὸ παιδί νοιάθει στενάχωρα καὶ ζεῖ κοντὰ χάνοντας τὴ ζωτικότητα καὶ τὴ δημιουργικὴ του ὁρμή. Δὲν εἶμαι εἰδικὸς στὰ ἐκπαιδευτικὰ ζητήματα. Οἱ στοχασμοὶ μου δὲ θάχουν τὸ αὐστηρὸ σύστημα τοῦ ἐπιστημονικοῦ ὀρθολογισμοῦ. Ὅμως δὲ θάβαι μονάχα δεσμός, μνήμη κ' ἐντύπωση, φιλίας, σεβαστῶν προσώπων, ἀνεκδοτολογίας. Οὔτε μόνο συμπάθεια καὶ νοσταλγία.

Πολὺ πιὸ πρὶν ἀπὸ τοὺς ἀναμορφωτὲς ἐκπαιδευτικοὺς καὶ κοινωνιολόγους, τὴν ἀναγέννηση τοῦ σχολείου μας τὴν πόθησαν οἱ δημοτικιστές. Μ' ἀποβλέψανε μόνο σένα: **στὴ γλωσσικὴ μεταρρύθμιση**. Ξεχνοῦσαν τὴν **Κοινωνία**, ξεχνοῦσαν τὸ **Δάσκαλο**, ξεχνοῦσαν τὸ **παιδί**. Τὸ **σύστημα**, (κάθε σύστημα εἶναι χωρὶς νόημα. Γεμίξει, συμπληρώνεται, ζεῖ, ἀπὸ τὴν προσωπικότητα ποὺ τὸ ἐφαρμόζει. Στὸ σύστημα τοποθετῶ: ἐξωτερικοὺς κ' ἐσωτερικοὺς νόμους τοῦ σχολείου ὥρε ἐργασίας· βιβλία· σχολικὰ χίτρια· κανονισμοὺς πειθαρχίας. Ὅλα αὐτὰ κάνουν πολλὰ καὶ δὲν κάνουν τίποτε.) **τὸ σύστημα ἔρχεται πιὸ ὕστερα**.

Σήμερα προσωποῖσε ὁ ἑαυτὸς μου τὸν Κάντ! Ὄρες κ' ἐγὼ στεκόμωνα βαθεῖα συλλογισμένος μπρὸς στὸ κλονβὶ ἐνὸς πιθήκων. Ζαίρουσε πῶς ὁ φιλόσοφος τοῦ «Ἄδολου Λογισμοῦ» στὰ τελευταῖα του χρόνια σπαταλοῦσε τὶς ὥρες του στὸ ἴδιο θέαμα. Τὶ ἀναλογία μπορεῖ νάχει ὁ ἄνθρωπος μετὸν πιθήκο. Ἐνας Κάντ; Μιὰ Μαῖμου;

Δὲν εἶν' ἀνάγκη νὰ περιοριστοῦμε μονάχα σὴν τὴ μονόπαντη ἀναλογία, μιὰ καὶ ἀνήκουμε στὸ Βασίλειο τῶν Ζῶων. Ἐγὼ σήμερα ἀπόλαψα τὸ περήφανο λιοντάρι, μετὴν ἐπιβλητικὴ δύναμη καὶ τὸ κατακτητικὸ καὶ ὅλο ἀστραπὲς μάτι. Πόσο ἦταν ἀνήσυχο κάτου ἀπὸ τὴ φαινομενικὴ του γαλήνη. Περπατοῦσε ἀτάραχο στὸ στενὸ σιδερόφρακτο γῶρο, ποὺ ὁ ἄνθρωπος τοῦ ὄρισε. Πατοῦσε ἀκριβῶς στὰ ἴδια του πατήματα — πέντε μπρὸς—μεταβολή! Τὸ ἕνα του αὐτὶ ἄγγιξε τὴν τρίτη κιγκλίδα τῆς φυλακῆς του. Δυὸ βήματα πάλι— ἕνα μικρὸ σταμάτημα, σὰ σκέψη, σὰν ἀμφιβολία, ποῖο τάχα δρόμο νὰ πάρει; καὶ ἄλλα δυὸ βήματα πάλι. Τώρα ἡ οὐρά του ἄγγιξε τὶς κιγκλίδες. Καὶ ὅλο τὰ ἴδια καὶ τὰ ἴδια. Ὀνειρευόταν ἀσφαλῶς τοὺς μακρυνοὺς λεύτερους δρόμους στὴ βασιλικὴ του ἔρημο κάτου ἀπὸ τοὺς ζευτοὺς τροπικοὺς ἥλιους. Δὲ διαφέρει καὶ πολὺ ὁ ἀληθινὸς Δάσκαλος ἀπὸ τὸν ξεπεσμένο αὐτὸ βασιλιά. Ξεκίνησε μετὸ φιλοδοξία καὶ ὄνειρο, νὰ διαπαιδαγωγήσει ὀλάκερη κοινωνία. Καὶ ξαφνικὰ βρίσκεται στὴ σκλαβιά: Οἰκονομικοὶ ὄροι ἄθλιοι· περιφρόνηση τῆς κοινωνίας· καταθλιπτικὸ πρόγραμμα διδασκαλίας· παιδικὸς κόσμος φυλετικὰ ἀπειθαρχήτος· κοινωνικὰ ἀδιαπαιδαγώγητος· ἀτομικὰ ἐπαναστάτης.

Στά παλιότερα χρόνια ὁ δάσκαλος ἦταν ὁ *πληροφορητής*. Στὸ μακρυνὸ χωριό, τὸν τόπο τῆς ἐξορίας του, ἀνάπτυσσε τὰ νέα τοῦ καθημερινοῦ τύπου στὸ καφενεῖο, καὶ τὸν ἀκουαν ὅλοι. Ἐγραφε τὶς ἐπιστολὲς γιὰ τὰ ξενιτεμένα παιδιὰ τους· διάβαζε τὰ γράμματά τους. Ὁ ὄχιος τῆς πενίας ἀνθρώπος ἦταν πρόσωπο σεβαστό. Σήμερα οὔτε γι' αὐτὰ δὲ χρειάζεται ὁ δάσκαλος. Ὁ Ἑλληνισμὸς γέμισε δικολάβους καὶ γραμματιζομένους φωνακλάδες.

Καὶ ἡ κοινωνία; Ὁ ἀμόρφωτος λαὸς μας δὲν ἐξιμᾷ τὸν πνευματικὸ ἀνθρώπο. Δογματίζουμε: «*Ὁ δάσκαλος εἶναι κουτός. Τὰ πολλὰ γράμματα εἶναι φτώχεια!*» Καὶ ἀκολουθεῖ τὸ μοιρολατρικόν: «*Δὲν πειράζει!*»

Δὲν πειράζει ἂν ὁ δάσκαλος πένεται, κι ἂν ἡ ταπεινότης κ' ἡ ψυχικὴ ὑποδούλωση τοῦ γιναν δευτέρη φύση. Δὲν πειράζει ἂν τὸ σύστημ' ἀλλάξει, ἀπὸ μᾶς μέρα στὴν ἄλλη, σύμφωνα μὲ κίπιο νεὸ καὶ κακοχωνεμένο εὐρωπαϊκόν, πού μᾶς τὸ φέρνει ὁ πρῶτος «*μετεκπαιδευθεὶς!*» Δὲν πειράζει ἂν τὸ παιδί μαρίζωνει κάτω ἀπὸ τὴν ὄγληρὴ δεσποτεία τοῦ πατέρα ἢ τὴν τρομοκρατία τοῦ σχολείου. Τὸ ἀναχρονιστικὸ ἢ ἀψυχολόγητο σύστημα, τὸ κακογραμμένο κι ἀνόητο βιβλίον, τὸ ἐτοιμόροπο σχολικὸ οἶκημα, οἱ ἀνελεύτεροι κινονισμοὶ κ. τ. λ. εἶναι πράγματα πού δὲ μᾶς ἐνδιαφέρουν. Δὲν πειράζει... Κι ὅμως ἡ σχολικὴ ἀγωγή θάπρεπε νάβαι τὸ θέμελο τῆς ἀτομικῆς, τῆς οἰκογενειακῆς καὶ τῆς κοινωνικῆς ζωῆς. Ἡ παιδεία θάπρεπε νὰ διδάσκει αὐτὰ τὰ τρία:

Τὴν πειθαρχία, πού μεταμορφώνει τὴν ὅποια ἐργασία καὶ τὴν ἀγγαρεία ἀκόμα σὲ χαρὰ δημιουργικῆ.

Τὴν καλωσύνη τῆς εὐγένειας, πού συγχωρᾷ τὰ λάθη κ' ἐλαττώματα τῶν ἄλλων, καὶ γεννᾷ μέσα μας τὴ γαλήνη, ἀγαθὸ τῆς ὥριμης ἡλικίας.

Τὴν ἀληθινὴν λευτεριά, πού ἀνυψώνει τὸν ἀτομικισμὸ καὶ δημιουργεῖ τὰ μεγάλα τὰ ἔργα.

Ἰδεατὴ ἀγωγή.

Τὸ πρῶτό μου σχολεῖο δὲν εἶχε τίποτε καὶ τὰ εἶχε ὄλα. Οὔτ' εὐρωπαϊκὸν σύστημα οὔτε σοφὰ βιβλία· οὔτε «*προσοντοῦχοι*» δάσκαλοι. Μὰ κυριαρχοῦσε Ἰαρά ἢ μορφὴ μιᾶς γυναίκας. Τῆς δασκάλας, τῆς εὐγενικῆς Κας Κλεοπάτρας.

Ἐνα κατῶι χωρὶς πλάκες, στὸν ἴσκιό τῆς λουλουδισμένης πασχαλιάς, εὐώδιαζε ἀπὸ φύλλι καὶ γιασεμί. Ὅμορφες κοπέλλες πού μαθαίνανε ράψιμο μᾶς κρατούσανε συντροφιά. Μᾶς βάζανε νὰ διαβάζουμε, μᾶς μαθαίνανε τὸ ποίημά μας, βλέπανε πῶς γράφαμε, μᾶς λέγανε ἱστορίες.

Ἡ Κα Κλεοπάτρα μᾶς δίδασκε, μᾶς δικάζε, μᾶς ἐξέταζε. Τάσπρα μαλλιά τῆς σμίγανε μὲ τάσπρα γιασεμιά καθὼς ἔσκυβε καὶ περνοῦσε κάτω ἀπὸ τὶς κλάρες γιὰ νάρθει νὰ μᾶς βρεῖ. Σὰ νὰ μᾶς χαμογελοῦσανε τάσπρα γιασεμιά.

Ὁ *δείκτης*, καλοτρνεμένη βέροχ, κρεμιότανε στὸν πίνακα. Ἡ ἀγάπη τῆς Κας Κλεοπάτρας ἔφτανε μόνον στὴν ἀπειλή. Ὁ ἐπίσημος τόνος τῆς μᾶς συγκρατοῦσε. Ὁ δείκτης ἔφτανε μόνον τὰ χοντρά τῆς ψηφία τὰ γραμμένα στὸ μαυροπίνακα. Τὰ προφέραμε καθαρὰ δείχνοντάς τα ψηλά. Ὁ δείκτης μᾶς ἀπειλοῦσε μὰ ποτὲ δὲν ἔφτανε τὶς πλάτες μας.

Κεϊμέσα στὸ κατῶι κλείνανε τὰ βουνὰ κι ἀνοίγαν οἱ θάλασσες ὅταν ἄρχιζε νὰ μᾶς μιλᾷ ἡ Κα Κλεοπάτρα.

Φεύγαμε καβαλλάρηδες σέ φτερωτά ἄλογα νά ξυπνήσουμε τὴν Πεντάμορφη ἀπὸ τὸν αἰώνιο ὕπνο της. Σὰ νά κρατούσαμε τὸ μῆλο τῆς μάγισσας, ποῦ ἀναστήνει καὶ τοὺς νεκροὺς. Θὰ σκοτώναμε τὸ Δράκο ποῦ φύλαγε τάθάνατο νερό. Καί ξαφνικά οἱ δρόμοι μπερδεύονταν καὶ τὸ ἄτι μας χρεμέτιζε ἀνήσυχο, θλιβερά. Μᾶς τύλιγε ἓνα μαῦρο σύννεφο καὶ μᾶς ἔπαιρνε στὴ σπηλιά του ὁ Δράκος! Ἐκεῖ θὰ ζούσαμε σκλάβοι στὸν αἰῶνα... Στὰ βουνὰ καὶ στὶς ἐρημιές...

Κ' ἡ θάλασσα μᾶς προσκαλοῦσε. Θὰ μπαρκάρουμε βράδυ μὲ τᾶστρα. Θὰ στολίσουμε τᾶλμπουρα τοῦ τρικάρτου μὲ σινιάλα καὶ φλάμπουρα. Θὰ γυρίσουμε τὸν κόσμο σὰν τὸν παπποῦ μας τὸν Ὅδυσσέα.

Θάποχαιρετούσαμε τὴ μάνα μας καὶ τὰ φῶτα τῆς ἀκρογιαλιᾶς. Χρυσὰ δελφίνια θὰ μᾶς κατευδώνανε. Θάκούσαμε τὶς Σειρήνες καὶ στὴ μέση τοῦ πελάου θὰ σταματοῦσε τὸ καράβι μας ἡ Βασίλισσα τῆς θάλασσας, νά μᾶς ρωτήσῃ ἑπτὰ φορὲς «*Ζεῖ ὁ Βασιληᾶς ὁ Ἀλέξανδρος;*» κ' ἑπτὰ φορὲς θάπαντούσαμε «*Ζεῖ καὶ βασιλεύει!*».

Θὰ ναυαγούσαμε κάποτε κ' οἱ κόρες τοῦ Ποσειδῶνα θὰ μᾶς σέρνανε στὰ παλάτια τῶν βυθῶν. Θᾶταν ἀπὸ κρούσταλλο μὲ χρυσοὺς πολυέλαιους. Ἐκεῖ θὰ βλέπαμε κόσμους παράξενους, χωρὶς ἥλιο. Κόσμους θολοὺς, ρευστοὺς, γιάλινους. Κ' ὕστερα; Ὑστερα κάτι θὰ γινόταν καὶ πάλι θὰ γυρνούσαμε σὰν καὶ πρῶτα στὴν ἀγκαλιὰ τῆς μητέρας..

Ὁνειρα παιδικά, ὄνειρα χαριτωμένα...

Ἡ δασκάλα μας ἡ Κα Κλεοπάτρα ἤξαιρε νά μαγεύει τὶς ἀγνές ψυχές. Στὰ μαλλιά της χαμογελοῦσανε τᾶσπρα γιασεμιά. Στὴν ψυχὴ της ἀνθίζε κρίνος βασιλικός. Στὴν καρδιά της φεγγοβολοῦσε ἡ λευκὴ στοργή... Στοργὴ γιὰ τὰ παιδιὰ, ὅλα τὰ παιδιὰ, ὅλου τοῦ κόσμου. Αἴσθημα ποῦ τὴν ἔσωσε καὶ τὴν παρηγόρησε ὅταν ἔθαψε τὴ μοναχοκόρη τῆς Μαρία...

Ἐδῶ ποῦ ζῶ χρόνια – παιγνίδι τῆς φαντασίας καὶ λύτρωση ἀπὸ τὴν πλήξη – τριγυρνῶ συχνὰ σέ σοκκάκια καὶ στενά. Ἡ μνήμη ἀγκαλιάζει τὰ παλιὰ. Ἡ ὄρασή μου γεμίζει ὄνειρα. Σταματῶ καὶ ξυπνῶ. Σὰν ποῖό τάχα σπῆτι θὰ μποροῦσε νά κλείσει τὸν ἑαυτό μου; Τὰ ὄνειρα καὶ τὶς φαντασίες μου, τὸν πόνο καὶ τὴ χαρὰ μου, τὴν πλήξη καὶ τὶς ἔγνοιες, τῆς τόσο πλούσιας μου ζωῆς; Καὶ προπάντων ποῖό σπῆτι, στὸ μυστικὸ του τὸν ἴσκιό, μπορεῖ νάνθῃσει γιὰ μένα ξανά τὴν Ἀγάπη;

Βασανισμένη, πολὺ πικραμένη μητέρα! Θεῖα Ἀγγελίκα! Σεβαστὴ μου δασκάλα μὲ τᾶγια χέρια! Μνήμη ἱερὴ προσώπων καὶ τόπων! ΜΑΡΙΑ ΚΑΙ ΓΛΑΥΚΗ!... Στὸ φτωχικὸ δίχως πλάκες κατῶι τοῦ σπιτιοῦ τῆς Κας Κλεοπάτρας νά μπορούσαμε πάλι νά μαζευτοῦμε! Νά χαροῦμε καὶ πάλι τὶς μέρες τοῦ γλυκοῦ ἡλίου καὶ τῶν χελιδονιών! Νά ξανακούσουμε τὸ παραμῦθι τῆς ζωῆς καὶ τῶν ὀνείρων! Καὶ νά γεμίσουμε ἄλλη μιὰ φορά τὸν ἀέρα μὲ χαρούμενες φωνές, στόματα ἀγγελικά, στόματα ἀγνά, στόματα χελιδονίσια!...

ΓΛΑΥΚΟΣ ΑΛΙΘΕΡΣΗΣ

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ

ΑΠΟ ΤΑ ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ

Δέν γνωρίζομεν ἂν ὑπῆρξεν ἐποχὴ κατὰ τὴν ὁποίαν νὰ μὴ ἦτο συνυφασμένη μὲ τὸν βίον τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ ἡ ἰδέα ὅτι τὴν ζωὴν του διευθύνουν, ἐκ τῶν παρὰσκηνίων τρόπον τινά, ὑπερφυσικαὶ δυνάμεις, αἱ Μοῖραι.

Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς του Ὁμήρου ἐπικρατεῖ ἡ γνώμη ὅτι δέν εἶναι δυνατόν ν' ἀποφύγῃ κανεὶς τὴν Μοῖραν:

«μοῖραν δ' οὐ τινά φημι πεφυγμένον ἔμμεναι ἀνδρῶν,
οὐ κακόν, οὐδὲ μὲν ἐσθλόν, ἐπὶν τὰ πρῶτα γένηται...»

(Ἰλ. Ζ'. 483 κέ.).

Ὁ ἐκ τῶν ἑπτὰ σοφῶν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος νομοθέτης Σόλων παρομοίαν γνώμην ἐκφράζει διὰ τῶν ἐξῆς:

«Μοῖρα δέ τοι θνητοῖσι κακὸν φέρει ἠδὲ καὶ ἐσθλόν».

(12ῃ ἐλεγείᾳ στ. 63).

Ὁ μέγας τῆς ἀρχαιότητος ρήτωρ Δημοσθένης πολλάκις ὀμιλεῖ διὰ τὴν τύχην τῶν Ἀθηνῶν. Καὶ εἰς τοὺς Χριστιανικοὺς χρόνους διάφοροι ἐκκλησιαστικοὶ ρήτορες ψέγουν τοὺς Χριστιανούς, διότι παραδέχονται Μοῖρας, παρὰ τὴν ἐναντίαν περὶ τούτου Χριστιανικὴν διδασκαλίαν. Καὶ εἰς κάθε ἐκδήλωσιν τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, δταν αὕτη γίνεται φυσικὰ καὶ χωρὶς καμίαν ἐπιτήδευσιν, ἡ ἰδίᾳ ἰδέᾳ ἐπικρατεῖ, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὰ δημοτικὰ μας τραγούδια.

«διασίδι, ὅταν σ' ἐτύλιγα ἦρθαν μ' ἀρραβωνιάσαν,
κ' ὅταν σὲ μισοκόπῃσα ἦρθαν γιὰ νὰ μὲ πάρουν,
κ' ἡ μοῖρα μου τὸ θέλησε νὰ ῥθῶ νὰ σὲ ξυφάνω...»

(Ἀπὸ τὸ τραγούδι τῆς «Νύφης ποὺ κακοτύχησε» στ. 43 κέ).

«Ἀλίμονο ἔς τὴ μοῖρα μας, κοῖμα ἔς τὸ ριζικὸ μας
τρεις ἀδερφάδες ἤμαστε, κ' οἱ τρεις κακογραμμένες..»

(Ἀπὸ τὸ «τραγούδι τοῦ γεφυριοῦ τῆς Ἄρτας» στ. 35 κέ.).

Κάτι παρόμοιον εὐρίσκεται καὶ εἰς τὰ παραμύθια τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, εἰς πολλὰ τῶν ὁποίων ἡ ἰδέα γιὰ Μοῖρες καὶ ριζικὰ ἀποτελεῖ ὅτι ὁ χρησμός τοῦ μαντείου τῶν Δελφῶν διὰ τὸν Οἰδίποδα τύραννον τοῦ Σοφοκλέους.

Τέτοια παραμύθια, εἰς τὰ ὁποῖα αἱ Μοῖραι παίζουν τὸν κυριώτερον ρόλον, εἶναι καὶ τὰ τρία παρακάτω.

Ἀπ' αὐτὰ ξεχωρίζει τὸ πρῶτον, τὸ ὁποῖον δέν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ μία παραλλαγή τοῦ ἀρχαιοτάτου Αἰτωλικοῦ μύθου του Μελεάγρου. Ὁ καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν κ. Ι. Θ. Κακριδῆς ἀνάγει τὸν μῦθον εἰς τὸ 2 χιλ. π. Χ. («Νέα Ἑστία» τόμος 24ος σελ. 1084 κέ.),

ὄτε εἰς τὴν Ἑλλάδα κατοικοῦσαν οἱ Κάρες καὶ Λέλεγες, καὶ τοῦτο συνάγει ἀπὸ τὸ κύριον χαρακτηριστικὸν τοῦ πολιτισμοῦ τῶν λαῶν τούτων, τὴν ὑπεροχὴν τῆς γυναίκας μέσα εἰς τὴν μητριαρχικὴν οἰκογένειαν, εἰς τὴν ὁποίαν τὰ τοῦ οἴκου διευθύνει ἡ γυναῖκα καὶ μάλιστα ὁ ἀδελφός της, ὁ ὁποῖος θεωρεῖται ὁ προστάτης τῆς οἰκογενείας τῆς ἀδελφῆς του· εἰς τὴν ἀδελφὴν του θὰ ἐκληροδοτοῦσε μετὰ θάνατον τὴν περιουσίαν του, ἐνῶ γιὰ τὰ δικά του παιδιὰ θὰ ἔπρεπε νὰ φροντίσῃ ὁ δικός τους ἐκ μητρὸς θεῖος. Μόνον μὲ τὴν μητριαρχικὴν οἰκογένειαν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐξηγηθῇ ἡ διαγωγὴ τῆς μητέρας, ἡ ὁποία ἐνῶ κατ' ἀρχὰς μὲ τόσην στοργὴν κρύβει τὸν δαυλὸν διὰ νὰ σώσῃ τὸ παιδί της, ἔπειτα, μὲ τὸν θάνατον τοῦ ἀδελφοῦ της, τὸν ὁποῖον θεωρεῖ ὡς τὸ ἱερώτερον πρόσωπον πού ἔχει μέσα εἰς τὴν οἰκογένειαν, διότι εἰς τὰς φλέβας του ρεῖ τὸ ἴδιον αἷμα μὲ αὐτὴν, ἔρχεται εἰς τὴν θέσιν νὰ φονεύσῃ καὶ αὐτὸ ἀκόμη τὸ παιδί της.

Τὸν μῦθον αὐτὸν τὸν μετέφεραν οἱ Ἴωνες εἰς τὴν νέαν των πατρίδα, ὅπου προσέλαβε καὶ νέα στοιχεῖα καὶ διεμορφώθη εἰς ἔπος, τὸ ὁποῖον ὁ Ὅμηρος θέτει εἰς τὸ στόμα τοῦ Φοῖνικος, τοῦ παιδαγωγοῦ τοῦ Ἀχιλλέως, ὡς παράδειγμα διὰ νὰ πείσῃ τὸν ἥρωα νὰ καταπαύσῃ τὴν ὀλεθρίαν του μῆνιν (Ἰλ. I. 529 κέ.).

Ἡ Κυπριακὴ παραλλαγή διατηρεῖ τὸν ἀρχικὸν τύπον τοῦ πρώτου Αἰτωλικοῦ μύθου μὲ μόνην τὴν διαφορὰν ὅτι ἐδῶ λείπουν τὰ ἐπικά στοιχεῖα τῆς ὀργῆς τῆς Ἀρτέμιδος καὶ τοῦ κυνηγίου τοῦ κάπρου, καὶ προστίθεται ὁ φθόνος τοῦ ἐκ παρὸς θεοῦ, ὁ ὁποῖος ἔχει ὡς ἀφορμὴν τὸ ὅτι ὁ νέος, σὰν καλὸς τραγουδιστὴς πού ἦτο, ἐπήρε τὴν θέσιν «τραγουδιστῆ τοῦ βασιλέα», πρᾶγμα πού μᾶς ἐνθυμίζει τοὺς «αἰδοὺς» τῶν Ὀμηρικῶν χρόνων, καὶ δεικνύει τὸν δρόμον τὸν ὁποῖον ἠκολούθησεν ὁ Αἰτωλικὸς μῦθος διὰ νὰ φθάσῃ εἰς τὴν Κύπρον.

Εἶναι γνωστὸν ὅτι οἱ Ἴωνες διετήρησαν τὸν θεσμόν τῶν αἰδῶν καὶ ὅταν ὡς ἀποικοὶ ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν νέαν των πατρίδα, τὴν Ἰωνίαν, ὅπου διετήρησαν τὰς παραδόσεις των καὶ διηγοῦντο τοὺς μῦθους διὰ τὴν ζωὴν καὶ τὰ κατορθώματα τῶν προγόνων των, εἰς δὲ τὰ συμπόσια καὶ τὰς διασκεδάσεις των εἶχον τοὺς «αἰδοὺς», οἱ ὁποῖοι ἔψαλλον τὰ κατορθώματα καὶ τὰ παθήματα τῶν μυθικῶν ἐκείνων ἡρώων, διότι ἡ τιμὴ καὶ ἡ δόξα των ἐθεωρεῖτο καὶ ἰδικῆ των, ἐπειδὴ εἶχον τὴν συναίσθησιν ὅτι ἦσαν γνήσιοι ἀπόγονοί των. Ἡ παρεμβολὴ «τοῦ τραγουδιστῆ τοῦ βασιλέα» μᾶς δίδει λαβὴν νὰ τοποθετήσωμεν τὴν Κυπριακὴν παραλλαγὴν εἰς τοὺς πρώτους χρόνους τῶν Ἰωνικῶν ἀποικίων, ὅταν ἀκόμη δὲν εἶχε διαμορφωθῇ τὸ ἔπος τοῦ Μελεάγρου, τὸ ὁποῖον ἐπέδρασεν εἰς τὰς ἄλλας παραλλαγὰς, πού ἔχουν περισσώτερα ἐπικά στοιχεῖα. Ἡ Κυπριακὴ παραλλαγή προσεγγίζει, ὡς εἴπομεν, περισσότερο πρὸς τὸν ἀρχικὸν μῦθον τοῦ Μελεάγρου, τοῦ ὁποῖου διατηρεῖ τὴν δραματικότητα μὲ τὴν μητέρα νὰ κρύβῃ τὸ μυστικὸν τῆς ζωῆς τοῦ παιδιοῦ της καὶ νὰ ἐξεγείρεται κατόπιν, διὰ νὰ ἐκδικηθῇ τὸν θάνατον τοῦ ἀδελφοῦ της, μὲ τὸν φόνον τοῦ παιδιοῦ της, πλὴν ἡ δραματικότης αὐτὴ εἰς τὴν Κυπριακὴν παραλλαγὴν εἶναι πλέον ἔντονος μὲ τὸν υἱόν, ὁ ὁποῖος ἐξοργίζεται καὶ φονεῖ τὸν θεῖον του, ἀπλῶς διότι ἐσκέφθη νὰ κακοποιήσῃ τὴν μητέρα του, ἀπὸ τὴν ὁποίαν

εὕρῖσκει κατόπιν τὸν θάνατον δι' αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν πρᾶξιν ποὺ τὴν ἔκαμεν ὑπερασπιζόμενος αὐτὴν, ἡ ὁποία καίει κατόπιν τὸν δαυλὸν διὰ τὴν δώση μιὰν δραματικὴν λύσιν εἰς τὸν μῦθον.

Γ. Χ. ΠΑΠΑΧΑΡΑΛΑΜΠΟΥΣ

ΤΡΙΑ ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ ΜΕ ΜΟΙΡΕΣ

Α'

Μιάβ βολάν τζ' ἕναν τζ'αῖρὸν εἶσ'εν μιὰν γεναίκαν, ποὺ ἐγέννησεν ἕνα γυιόν. Ἄμα ἐπεράσασι ἐφτά μέρες ποὺ τὴν ἡμέραν ποὺ γεννήθηκεν, ἐπῆσαν τὴν νύχταν οἱ τρεῖς Μοῖρες γιὰ τὴν ποὺν τὴν τύχην τοῦ μωροῦ.

Ἡ μιὰ εἶπεν πῶς ἐννὰ γινη ὁμορφος ἢ ἄλλη τραουίστης, τζ' ἢ ἄλλη πῶς ἐννὰ πεθάνη ἅμα κρούση ὁ ζαυλός, ποὺ ἦταν μέσα στοῦ λαμπρόν. Ἡ μιὰν τοῦ μωροῦ, ποὺ τ' ἄκουσεν, ἔβκαλεν τὸς ζαυλὸν ποὺ τήφ φωθκιάν τζ' ἅμαν τὸν ἔσβυσεν, ἔχωσέν τον μέσα σὲ μιὰν ἀμπούσταν. Ἐμεάλυεν ὁ γυιός της, τζ' ἐγένηκεν ὁμορφος τζ'αῖ τραουίστης.

Μιὰν ἡμέραν ὁ βασιλέας τοῦ τόπου εἶσ'εν τραπέζιν. Ἐνας ποὺ τοὺς καλεσμένους ἔξερεν τὸν τραουίστην τζ' ἐζήτησεν νὰ τὸφ φέρουν εἰς τὸ παλάτιν νὰ τοὺς τραουήση νὰ διασκεδάσουν. Ἡ κόρη τοῦ βασιλέα ἅμα τὸν εἶεν τζ'αῖ ἄκουσεν τζ'αῖ τήφ φωνὴν του, ἀγάπησέν τον, τζ' ἔτσι ἐπαν-τρεφτήκαν.

Οἱ ἀρφοῦες τοῦ τζ'υροῦ του ἀζουλέψαν του πῶς ἔμπην μέσ' τήβ βασιλικὴν γενιάν τζ' ἐγυρεῦκαν αἰτίαν νὰ τοῦ κάμουν κακόν. Ἐσκεφτήκαν τζ' εἶπαν του ψευκιές, πῶς ὁ θκειός του — ὁ ἀρφός της μάνας του — ἦταν νὰ σκοτώση τὴν μάναν του. Ὁ γυιός, ἅμα τζ' ἄκουσέν το, ἐθυμώθη τζ' ἐμήνυσε τοῦ θκειοῦ του νὰ ῥτη στοῦ παλάτιν τζ'αῖ θέλει τον. Ὅσον τζ' ἔφτασεν εἰς τὸ παλάτιν ὁ θκειός του, ἐσκότώσεν τον. Ἡ μιὰν του ὅσον τζ' ἔμαθέν το ἐθυμώθηκεν πολλὰ τζ' ἔβαλεν τὸν ζαυλὸν μέσ' τὴν φωθκιάν τζ' ἔκρουσέν τον ὅσον τζ' ἐκάην ὁ ζαυλός, ἔτσι σάν ἐστέκετον τὸ κοπέλλιμ μέσ' τὸ παλάτιν, ἔγυρεν τζ' ἐπέθανεν.

ΣΗΜ.—Τὸ παραμῦθι αὐτὸ τὸ ἐπῆρα ἀπὸ τὴν δ. Ἀναστασίαν Παυλίδου διδασκάλισσαν καὶ τὴν μαθήτριαν τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου (τμήματος θηλέων) Κυριακὴν Κ. Πιερῆ, αἱ ὁποῖαι τὸ ἤκουσαν ἀπὸ τὴν Καλομοῖραν Πασχαλίδου ἐκ Τρικώμου τῆς ἐπαρχίας Ἀμμοχώστου.

Β'

Μιὰν φορὰν τζ' ἕναν τζ'αῖρὸν εἶσ'εν μιὰφ φτωσ'ῆν γεναίκαν τζ'αῖ μιὰβ βασιλίσσαν. Τὴν ἴδιαν ἡμέραν ἐγεννήσασιν τζ' οἱ δυὸ ποὺ ἕναν ἀρσενικὸν κοπελλοῦν. Ὑστερα ποὺ ἐφτά μέρες ἐπῆασιν οἱ Μοῖρες εἰς τὸ μωρόν της φτωσ'ῆς. Ἡ μιὰ εἶπεν του πῶς ἐννὰ γινη ὁμορφος ἢ ἄλλη πῶς ἐννὰ μυρίζη ποὺ μακρυὰ σὸν τὴν τρανταφυλλιάν τζ'αῖ ἢ ἄλλη εἶπεν του πῶς ἐννὰ γινη βασιλιὰς, μὰ ἅμαμ μεγαλώση ἐννὰ μαλ-λώση μὲ ἕναν τζ'αῖ μπορεῖ νὰ σκοτωθῆ Ἐπῆσαν τζ' εἰς τὸ μωρόν της βασιλίσσας. Ἡ μιὰ εἶπεν του πῶς ἐννὰ βρωμῆ, ἢ ἄλλη εἶπεν του πῶς

έννά μὲν τόθ' θέλη κανέννας γιά βασιλέαν του τζ' έννά θέλουν τὸ μωρὸν τῆς φτωσ'ῆς πού μυρίζει. Ἡ τρίτη εἶπεν του πῶς έννά τὸν ι-σκοτώσουν σάν τζ'οιμάται γιά νά κάμουν τὸ μωρὸν τῆς φτωσ'ῆς βασιλέαν.

Ἄμα τζ' ἐμεάλυεν τζ' ἄκουσεν ἦντα ἄμ πού τοῦ εἶπαν οἱ Μοῖρες, ἐπῆεν νά σκοτώσῃ τὸ μωρὸν τῆς φτωσ'ῆς.

Ἄσον τζ' ἐμπηκεν ἔσσω του, πρὶν νά τοῦ συντύ'σῃ, γυρίζει τὸ σπαθὶν του τζ'αἰ κτυπᾷ του μιάν τζ'αἰ τὸ κοπελλοῦῖν ἐππεσεν χαμαί, φυρμένον. μὲς τὰ γαίματα Τὸ βασιλόπουλλον ἐφυνε μὲ τὴν ἰδέαν πῶς τὸν ἄφηκεν πεθαμμένον. Ἡ μάνα του ἐμπηξεν τὲς φωνὲς τζ' ἔτρεξεν ὁ κόσμος τζ' ἄμαν τζ' ἐμαθεν τὰ καθέκαστα ἐμίσησεν τὸ βασιλόπουλλον τζ' ἐν τὸ ἔθελεν γιά βασιλέαν του. Ἔτσι μιάν νύχταν ἐπατήσαν τὸ παλάτιν τζ' ἐσκοτώσαν τὸ βασιλόπουλλον τζ' ἐκάμαν βασιλέαν τὸ μωρὸν τῆς φτωσ'ῆς, πού ἦταν τζ'αἰ ὁμορφον.

Μιάν ἡμέραν ὁμοῦς σάν εἶχαν συνέδριον μὲ ἓναν ἄλλον βασιλέαν, ἐμαλλώσαν τζ'αἰ, κατὰ πού τοῦ εἶπαν οἱ Μοῖρες, ἐγίνηκεν. Ἐσκοτώσεν τον ὁ ἄλλος βασιλέας τζ' ἐπῆρεν του τὸ βασιλείον.

ΣΗΜ.—Τὸ παραμῦθι αὐτὸ τὸ ἐπῆρα ἀπὸ τὴν μαθήτριαν τοῦ Παγκ. Γυμνασίου (τμ. Θηλέων) Κυριακῆν Κ. Πιερῆ, ἐκ Τρικώμου τῆς Ἐπαρχίας Ἀμμοχώστου.

Γ'

Μιάφ φοράν τζ' ἓναν τζ'αἰρὸν εἶσ'εν μίῶγ γεναίκαν, πού εἶσ'εν δυὸ κόρες. Ἡ μεάλῃ ἐμοιαζεμ πολλὰ τῆς μάνας της τζ'αἰ ἡ μιτσιὰ ἦταν ἀπαράλλαχτη ὁ μακαρίτης ὁ τζ'ύρης της Ἡ μάνα ἀγάπαν πολλὰ τὴν μεάλῃν τζ' ἐβάλλεν τὴν μιτσιὰν νά κάμνη οὐλλες τὲς δουλειές, νά τρώῃ μὲς τὸ μαιρκὸν μόνῃ της τζ'αἰ νά πααῖνη νά γεμώννει τὴν στάμναν της πού τῆβ βρύσην, πού ἦταν πολλὰ μακρυὰ πού τὸ χωρκόν.

Μιάν ἡμέραν, σάν ἐγέμωννεν εἰς τῆβ βρύσην, ἐφάνημ μιά γεναίκα ὁμπρὸς της, μὲ φτωσ'ικὰ ροῦχα τζ'αἰ ἐζήτησεν της λλίον νερόν νά πκιῆ. Ἡ κόρη μὲ οὐλην της τὴν εὐκαρίστησιν ἐπλυννεν τὴν στάμναν της, ἐγέμωσεν τὴν τζ' ἐπῆρεν της νά πκιῆ. Ἡ φτωσ'ῆ γεναίκα εἶπεν της :

—Ἐγὼ εἶμαι ἡ μοῖρα σου τζ'αἰ ἦρα νά σὲ δοτζ'ιμάσω. Ἄφου εἶσαι τόσογ καλὴ νά πάης εἰς τὸ σπίτι σου τζ'αἰ ἄμα συντυχάνῃς νά ππέφτουν τραντάφυλλα τζ'αἰ μαρκαριτάρκα πού τὸ στόμα σου.

Ἡ κόρη ἐπιασεν τὴν στάμναν της τζ' ἐπῆεν ἔσσω της ἡ μάνα της ἀρκίνησεν της θυμούς, πῶς ἄρκησεν ἡ κόρη ἀρκίνησεν νά κλαίῃ τζ' ἐπέσαν τραντάφυλλα τζ'αἰ μαρκαριτάρκα πού τὸ στόμαν της. Ἡ μάνα ἄμαν τὰ εἶεν ἀρώτησεν τὴν τὴν αἰτίαν τζ'αἰ ἡ κόρη εἶπεν της τὴν ἱστορίαν τῆς Μοῖρας της.

Ἄσον τζ' ἄκουσεν τὸ ἡ μάνα ἐπεψεν τζ'αἰ τὴν μεάλῃν εἰς τῆβ βρύσην, γιά νά πκιάσῃ τζ'αἰ τζ'εἶνη ἔτσι χάριν. Ἡ μεάλῃ ἐπῆεν μὲ τὸ ζόριν. Σάν ἐγέμωννεν, ἐφάνη ὁμπρὸς της μιά γεναίκα ψηλὴ, ντυμένη ἀρκοντικά τζ' ἐζήτησεν της νερόν νά πκιῆ. Τζ'εἶνη ἐδειξέν της τὴν στάμναν θυμωτὰ τζ'αἰ εἶπεν της νά πκιῆ. Τότες ἡ ψηλὴ γεναίκα εἶπεν της :

—Ἐγὼ εἶμαι ἡ μοῖρα σου τζ'αἰ ἦρα νά σὲ δοτζ'ιμάσω. Μὰ ἀφου ἐφάνῃς ἔτσι κατζ'ῆ, νά συντυχάνῃς τζ'αἰ νά ππέφτουν θερκὰ τζ'αἰ κουφάες πού τὸ στόμα σου.

Ἐστράφην ἢ κοπέλλα ἔσωσθ' ἢ μάνα τῆς ἀρώτησέν τὴν ἦντα ἄμ' ἢ πού ἔπαθεν. Ἡ κοπέλλα ἀρκίνησεν νὰ κλαίῃ τζ' αἰ ἐπέφεταν θερκά τζ' αἰ κουφάες πού τὸ στόμαν τῆς.

— "Ἀχ! τζ' ἢ ἀρφή σου ἦταν ἢ αἰτία νὰ ππέση τοῦτον τὸ κακὸν ἔσωσθ' ἢ μ' αἰ, εἶπεν ἢ μάνα τῆς, μὰ ἔννά τὸ πκιερῶση ἀκριβά.

Τζ' αἰ στή στιγμὴν ἔβαλεν τὴν κόρη τῆς τοῦ βούρου γιὰ νὰ τὴν πκιάση στὸ ξύλον.

Ἡ κόρη ἐφοήθη τζ' ἔτρεξεν τζ' ἐπῆεν εἰς τὸ δάσος· ἔκατσεν τζ' ἔκλαιεν. Σάν ἔκλαιεν ἐπέρναν πού τζ' εἶ χαμαὶ ἓνα βασιλόπουλον. Εἶεν τὴν κοπέλλαν τζ' ἐπῆεν κοντά τῆς τζ' ἀρώτησέν τὴν ἦντα ἄμ' ἢ πού ἔσ' εἰ. Ἡ κόρη εἶπεν του τὰ πάθη τῆς τζ' ἀρκίνησεν νὰ κλαίῃ τζ' ἐπέφεταν πού τὸ στόμαν τῆς τραντάφυλλα τζ' αἰ πέτρες ἀνεχτίμητες. Τὸ βασιλόπουλλον ἐποθάμμασεν τζ' ἀρώτησέν τὴν τὴν αἰτίαν γιὰ νὰ ππέφτουν τραντάφυλλα τζ' αἰ πέτρες ἀνεχτίμητες πού τὸ στόμαν τῆς. Ἡ κόρη εἶπεν του τὴν ἰστορίαν τῆς Μοίρας τῆς τζ' αἰ τὸ βασιλόπουλλον ἐπῆρεν τὴν εἰς τὸ παλάτιν του τζ' ἐπαντρέφτην τὴν. Ἡ μεγάλη ἔπκισσε μιὰ στράταν ὅπου τὴν -ἰ-βκάλει τζ' ἀπὸ τὸ κλάμαν τὸ πολλὸν ἐποκαμάματισεν τζ' ἐπέθανεν. Ἡ μιτσιὰ ἔζησεν μὲ τὸν ἄντραν τῆς καλὰ τζ' ἔμεις καλλίτερα.

ΣΗΜ.—Τὸ παραμῦθι αὐτὸ τὸ ἐπῆρα ἀπὸ τὴν μαθήτριαν τῆς πρώτης τάξεως τοῦ Παγκ. Γυμνασίου (τμ. θηλέων) Αἴγλην Λεμονοφίδου ἐκ Κύθραϊας.

Γ. Χ. Π.

ΤΡΙΑ ΣΟΝΝΕΤΑ

I

Πέρα ἀπ' τὴ σάρκα, κι ἀπὸ τὴ σκέψη πέρα ἀκόμα·
Πιὸ πέρα κι ἀπ' ὅ,τι λένε, ἐδῶ, καὶ τραγουδοῦνε
Οἱ ἄνθρωποι κ' οἱ Ποιητές· μὲ μάτια, στόμα,
Γνώση, καὶ νοῦ, ὅλα κλειστά· νὰ μᾶς ρωτοῦνε

"Ἄν νοιώθουμε στ' ἀληθινά, ἢ μὴ ἂν μᾶς ζοῦνε
Πέτρινη σκέψη καὶ καρδιά· ἂν γῆς καὶ χῶμα
Σὲ μνήμα ἐρούφηξαν βαθὺ τὸ ὅ,τι καλνοῦμε
Ἄγάπη, κλάμα, ἢ πόνος, στερνὸ κόμα!...

"Ἐτσι νὰ ζοῦμε—εἶναι γραμμένο—πρέπει τώρα,
"Ὡς ὅτου κρούσει ἢ ἄλλη Αὐγή, πέρ' ἀπ' τὸν τάφο,
Τὸ σῆμαντρο τοῦ ἄλλοτινοῦ ὑμέναιου μας, τὴν ὥρα

Ποῦ θ' ἀχνογεῖ ἢ Θεά, ξανά, σὴν ἴδια Πάφο
Καὶ μὲς τὰ χρόνια θὰ σὲ ζεῖ ἢ χρυσὴ μου λύρα.

"Ἐτσι ζοῦνε, ὡς σήμερα, ὥραιες ἢ Λάουρα κ' ἢ Ἐλβίρα!

II

Τὸ πέλαο, γιὰ κοίταε, τὸ βαθὺ πού μᾶς χωρίζει!..
 Ἄδιάβατη, στὰ σπλάχνα του, ξαπλώνει φριχτὴ χώρα
 Σάμπως μιὰ στέππα φλογισμένη ὅπου βουίζει
 Ἔνας σιλβάνος καφτερός μὲ μὶ ἄγρια φόρα. —

Στὴ μιὰ του πάντα, σιωπηλὴ, στέκει, κι ἀνθίζει
 Στὰ μάτια σου ἢ προσμονὴ καὶ ἢ σκέψη πεπλοφόρα!..
 Στὸν ἄλλο του ὄχτο, ἀντικρινά, κλαίει ὡς ἐγγίζει
 τοῦ τραγουδιοῦ μου τὰ φτερά, πνιγμένη ἢ ὥρα!

Δὲ σοῦ μιλῶ δὲ μοῦ μιᾶς κοιτοῦμε, μόνο,
 Σάμπως ν' ἀνοίγει, κάπου ἄλλοῦ... κρυφὴ μιὰ θύρα
 Πού ἔξω ἀπ' τοὺς δρόμους τῶν ἀνθρώπων, τόπο, ἢ χρόνο,

Κλεῖ στὰ παλάτια τῆς τὸν μυστικὸ, πού ἀνθίζει, πόνο,
 Μὲς τίς ψυχὲς πού κλαίουں βουβὲς μπροστὰ στὴ μοίρα!..

Ἔτσι ζοῦνε, ὡς σήμερα, ὠραῖες ἢ Λάουρα κ' ἢ Ἐλβίρα!

III

Θέλω νὰ ζήσεις ὕστερά μου, γιὰ νὰ κλάψεις!..
 Κι ὄντας τὸ μνήμα τὸ βουβὸ βαθεῖα θὰ θάφτει
 Τὸ μυστικὸ μου τὸ βαρὺ, πού τώρα ἀνάφτει
 Τῆς ζωῆς μου τὴ φλόγα, ὦ, νὰ κοιτάξεις

Στὸ πρόσωπό μου τὸ χλωμό· θὰ δεῖς τὴ τάχτη
 Μιᾶς χίμαιρας πού τώρα ζεῖ μὰ, ὦ, μὴ μοῦ κλάψεις!
 Γιατὶ ὁ Στίχος μου γοργὰ στῆς Λήθης τὸ ἄχτι,
 Θὲ νὰ μᾶς ζήσει σὲ νέο παλμό, πρὶν πλάι μου ἀράξεις...

Μ' ὄλη τὴν κούραση, πού ἀπ' τὴ ζωῆ θὲ νᾶχεις νοιώσει,
 Τότε θὰ σ' ἐρωτήσω, ἔτσι, δειλά: — Μέσα στὰ χρόνια
 Ποιός, περισσότερ' ἀπὸ μένα, σοῦ ἔχει δώσει
 Ἄπ' τοὺς Σκοποὺς μου πού γιὰ σὲ θὰ κλαίουں αἰώνια;

Πάνω ἀπ' τὸ Χρόνο καὶ ἀπ' τὴ λησμονιά, πάνω, τὴ στείρα,
 Ἔτσι ζοῦνε, ὡς σήμερα, ὠραῖες ἢ Λάουρα κ' ἢ Ἐλβίρα!

ΧΡ. ΓΑΛΑΤΟΠΟΥΛΟΣ

ΓΚΑΜΗΛΕΣ

Τὸν Ἀναστάση δὲν τὸν ἔπαιρνε ὁ ὕπνος. Τὸ κούνημα τῆς γκαμήλας ποὺ ἄλλες φορὲς τὸνε νανούριζε, ἔτσι καθὼς ἔμοιαζε μ' ἀνεβοκατέβασμα ἀπ' ἀλαφροκύλητα κύματα ποὺ ἐρχόντουσαν ἀδιάκοπα καὶ φεύγαν ἕνα-ἕνα, ἀπόψε ἔνοιωθε νὰ τὸν πειράζει λὲς κ' ἦταν αὐτὸ ποὺ ἀνάδευε τὶς ἔγνοιες του καὶ δὲν τὶς ἄφηνε νὰ γαληνέψουν. Κ' ἦταν οἱ ἔγνοιες ποὺ τὸν κρατούσαν ζύπνιο...

Εἶν' ἀλήθεια πὼς καμπόσο καιρὸ τώρα τελευταῖα δὲ μπορούσε νὰ ἡσυχάσει κάθε ποὺ κόντευε νὰ φτάξει στὸ χωριό, μὰ τοῦτο τὸ βράδυ ἢ στεναχώρια του ἦταν πολὺ πιὸ μεγαλύτερη. Κάτι τοῦλεγε μέσα του πὼς ἦταν τὸ στερνὸ του ταξίδι αὐτό... Ἐωροῦσε ξαφνικὰ τὶς γκαμήλες νὰ τὸν προσπερνᾶνε μιὰ-μιὰ βιαστικές, νὰ τοῦ ρίχνουν ἕνα βλέμμα γεμάτο παράπονο καὶ νὰ χάνονται πέρα στὴν καμπὴ τοῦ δρόμου, θολὲς σὰν ἴσκιοι... Καὶ τότες ὀρμούσε τάχα πίσω τους καὶ τὶς κυνηγοῦσε λαχανιασμένος. Μὰ κεῖνες ὄλο καὶ μάκραιναν ὄλο καὶ μάκραιναν ὅσο ποὺ τὸν ἔκαναν στὸ τέλος νὰ στέκεται ἀνήμπορος μὲ καρφωμένα τὰ μάτια στὸ μακρυσμένο τους σημάδι ποὺ ἔσβηνε. Κ' ἦταν τότες σὰν τὸ παιδάκι ποὺ δὲν προφταίνει τῆ μάνα του καὶ ἀπομένει ἔρημο καταμεσίς ἐνὸς ἄγνωστου σοκκακιῦ: δὲν τρέχει πιά κοιτάζει μονάχα τὴ γωνιά ἀπ' ὅπου χάθηκε κείνη καὶ κλαίει δυνατὰ, ἀπελπισμένα, χτυπώντας τὰ ποδαράκια του στὴ γῆς...

Σιγά-σιγά ἢ προαίστησή του ἔγινε μὲ τὸ πολὺ δούλεμα τοῦ μυαλοῦ βεβαιότητα: Πάει, τὴν ἄλλη μέρα δὲ θᾶτανε δικές του οἱ γκαμήλες...

Πόσο τὸν εἶχε βασανίσει ἢ σκέψη αὐτῆς τῆς κατάσκεψης... Ὅχι πὼς ἔλπιζε νὰ γλυτώσει ὀλότελα ἀπὸ δαύτηνε· τέτοιο πράμα εἶχε πάψει πιά νὰ τὸ συλλογιέται, μὰ παρακάλαγε πάντα γιὰ μιὰ ἀναβολή, μεγάλη στὴν ἀρχή, μικρότερη ὕστερα, τόση δὰ μετὰ: Νά, ὅσο νὰ φύγει καὶ σήμερα ἀπ' τὸ χωριὸ χωρὶς ν' ἀκούσει πίσω του τὴ φωνὴ τοῦ δικαστικοῦ κλητήρα: «Ἔεε, ποῦ πᾶς; Γύρνα δῶθε». Αὐτοῦ εἶχε καταντήσει νὰ κλειστεῖ ὀλάκερο τ' ὄνειρό του... Τὸν ἔτρωγε ὁ καῦμός ὡς νὰ φορτώσει: ἔτρεμε στὸ παραμικρὸ τρίξιμο τοῦ μανταλιῦ στὴν ξώπορτα, τρώμαζε ἂν ἄκουγε βήματα νὰ προσπερνᾶν τὸ κατώφλι. Ἦταν τότες, μάλιστα, ποὺ ὁ φόβος του γινότανε σωστός ἐφιάλτης. Νὰ τοῦ τὶς παίρνανε μιὰ ἄλλη ὥρα, ἴσως νᾶτανε λιγάκι διαφορετικὸ. Τοῦ φαινόταν, ὅμως, πὼς, ἂν κείνη κεῖ τὴ στιγμή ποὺ φόρτωνε τύχαινε νᾶμπει ὁ ἄνθρωπος τῆς ἐξουσίας γιὰ νὰ τοῦ πεῖ «δὲ θὰ πᾶς σήμερα πουθενά!», θὰ σωριαζότανε νεκρός. Μιὰ ὀλάκερη μέρα πρωτότερα θᾶταν ἀποφασισμένο τὸ ταξίδι κ' ἡ ψυχὴ του θᾶχε προετοιμαστεῖ, θᾶχε δώσει ὅλη τῆς τῆ φροντίδα γι' αὐτό: δὲ μπορούσε νᾶρθεῖ κάποιος τὸ τελευταῖο-τελευταῖο λεφτό καὶ νὰ τοῦ πεῖ «ὄχι, δὲ θὰ πᾶς», γιὰτὶ τὸ ταξίδι μὲ τὶς φορτωμένες γκαμήλες ἦταν ἀπ' τὶς μεγαλύτερες του προσπάθειες, τὰ μεγαλύτερά του φταξίματα στὴ ζωὴ. Ὁ Ἀναστάσης τὸ ἤξαιρε καλά: ἂν τὸν ἔκοβαν ἀπάνου στὸ φόρτωμα δὲ θᾶντεχε. Κάποιος ἄλλος ἴσως καὶ νὰ σκότωνε, αὐτός, ὅμως, ἔνωθε πὼς μονάχα θὰ

πέθαινε. Θά τοῦ ἦταν ἀδύνατο νά βγάλει ἀπ' τὸ κεφάλι τὸ μαντήλι ποῦ μόλις τὸ εἶχε δέσει καὶ νά πετάξει ἀπ' τὸν ὤμο τὸ σακκί μὲ τὸ ψωμοτύρι ποῦ μόλις τὸ εἶχε κρεμάσει... Ὑστέρᾳ, ὅταν ἐκείνες θάφευγαν, αὐτὸς τί θάκανε; ποῦ θά πάγαινε; στὸ καφενεῖο, στὰ χωράφια; Ὅχι, δὲ μπορούσανε νά τοῦ τις πάρουνε μιὰ τέτοια ὥρα, γιατί ἔπειτα κ' οἱ γκαμηλές δὲν εἶναι μαδέρια. Πῶς θά τοὺς φαινόταν ὅταν θάβλεπαν νά τις ξεφορτώνουν κι ἀντίς στὸ στρατὶ τοῦ ταξιδιοῦ νά τις σέρνουν κάπου ἄλλου, σ' ἓνα ξένο σπίτι ποῦ πρώτη τους φορὰ τὸ θωρούσαν;

Καὶ δὲν τοῦ τις πήναν ἴσαμε σήμερα... Πόση ἀνακούφιση αἰστανόταν κάθε ποῦβγαινε ὄξω ἀπ' τὸ χωριὸ καὶ χανότανε μέσ' στὸν κάμπο. Ὅσοτου νά ξαναγυρίσει πάλι, ὁ Θεὸς ἦτανε μεγάλος ποιὸς ξαίρει τί γίνεται ἀπ' τὴ μιὰ μέρα στὴν ἄλλη... Ταξίδευε σὰ μέσα ὄνειρο κ' ἔνωθε ν' ἀλαφροπατᾶ κι αὐτὸς ἀργὰ καὶ χορευτὰ-χορευτὰ μὲ τις γκαμηλές... Ἄπ...ἄπ...ἄπ...

Κι ὡστόσο σὲ καμμιά βδομάδα βρισκόταν ξανά στὸ δρόμο τοῦ γυρισμοῦ... Κι ἄρχιζε πάλι τὸ μαρτύριό του. Πόσο θάθελε νά μὴ γύριζε ποτές πιά... Πολλές φορές τὸ εἶχε σκεφτεῖ αὐτὸ. Μὰ ὄχι, τί θάβγαινε; Ἄμα θάβλεπε ὁ δανειστής πῶς δὲν ἐρχόταν, θάστελνε μήνυμα καὶ θά τοῦ τις ἔπαιρναν τις γκαμηλές ὅπου καὶ νά κρυβόταν. Μιὰ μπουκιά ἔγινε ἢ Κύπρο τώρα μὲ τ' αὐτοκίνητα.. Τὸ μόνο ποῦ μπορούσε νά κάνει ἦτανε νά μακραίνει τὸ ταξίδι. Καὶ τὸ μάκραινε. Κι ὄχι μονάχα αὐτό, μὰ κοιτοῦσε ἀκόμα πῶς νά τὸ ζήσει πιὸ πολύ, πιὸ ἐντατικά... Κάθε κούνημα τῆς γκαμηλῆς προσπαθοῦσε νά τὸ νοιώσει πιὸ βαθειά, κάθε βῆμα νά τὸ χαράξει μέσ' στὸ αἶσθημά του. «Νέ, εἶσαι ἀπάνω στὴ γκαμηλά, τὴ δικιά σου τὴ γκαμηλά, ἀπάνω στὸν Κίτσο σου κι αὐτὸς σὲ κουνᾶ μιὰ μπροστά, μιὰ πίσω καὶ περνᾶς, νά, ἓνα βῆμα δρόμο, ἀκόμα ἓνα, ἀκόμα ἓνα»...

Ὁλόγυρα τριγυρνοῦσε γελαστή ἢ ξαστεριά... Ξαπλωμένος καθὼς ἦταν ἀνάσκελα στὴ φορτωμένη γκαμηλά ὁ Ἀναστάσης, ἔτσι ποῦ τὸ κορμί του νά κάνει σταυρὸ μὲ τὸ δικό της, κοιτοῦσε ἀφαιρεμένα στὴν ἀρχή, σιγὰ-σιγὰ μὲ πιότερη προσοχὴ τις χιλιάδες τ' ἀστέρια ποῦ παιγνίδιζαν ἀπανωθιὸ του· ἄλλα μεγάλα, ἄλλα μικρά, ἄλλα μισοσβησμένα σάν ἄρωστα κι ἄλλα λαμπερὰ σάν κοριτσιίστικα ματάκια... Κ' ἦτανε μερικά ποῦ εἶχαν ἓνα παράξενο κοκκινόχρυσο ἢ γαλανόχρυσο χρῶμα... Αὐτὸ ἦταν περίεργο... Πολὺ περίεργο... Γιὰ φαντάσου, ὁμοῦ, δὲ μοιάζανε μὲ μικρὲς-μικρὲς τρυπίτσες ἀπ' ὅπου ξεφεύγανε λίγες ἀχτίνες ἀπ' τ' ἀμέτρητο φῶς ποῦ κρυβε, θαρρεῖς, πίσω του ὁ οὐρανὸς μὲ κείνο τ' ἀχνόμαυρο πανί του; Μέσα σὲ κάτι τέτοιο φῶς θάπρεπε νᾶναι κι ὁ Θεὸς μὲ τοὺς ἀγίους του, ὄχι;

Χίλιες φορές τὴν ἔκανε αὐτὴ τὴ σκέψη ὁ Ἀναστάσης κάθε ποῦ ταξίδευε μ' ἀστροφεγγιὰ πρὶν τὸν πάρει ὁ ὕπνος... Κι ἀπόψε—λὲς ἀπὸ συνήθεια—τὴν ἐπανάλαβε... Μὰ δὲν ἀποκοιμήθηκε. Ἐκεῖ ποῦ πάγαινε νά κλείσει τὰ μάτια, τοῦ τ' ἀνοίγε ἀπότομα μ' ἓνα ξάφνιασμα ἢ ἔγνοια... Ἄνασηκωνόταν κ' ἔρριχνε μιὰ ἀνήσυχη ματιὰ νά δεῖ ἂν ἀκλουθοῦσαν κ' οἱ ἄλλες γκαμηλές, μ' ὄλο ποῦ ἦξαιρε καλὰ πῶς δὲν ἦτανε ν' ἀνησυχήσει γιὰ τέτοιο πράμα... Ἐκείνες περπάταγαν ἢ μιὰ πίσω ἀπ' τὴν ἄλλη μὲ τόση γαλήνια ὑποταγὴ ποῦ ἦσουνα βέβαιος πῶς κι ἂν τοὺς ἔλυνε τὰ σκοινιά, δὲ θάκαναν οὔτε τὴν παραμικρὴ δοκιμὴ νά φύγουνε... Ἐνοίωσε

...κάτι σά ντροπή. Γιατί τάχα νά μὴν τοὺς ἔχει ἀπόψε ἐμπιστοσύνη; Μήπως ποτέ, εστράτισαν ποτές τόσα χρόνια; "Ἐμεινε συλλογισμένος καὶ τίς κοιτοῦσε.

—Τί ἔπαθα; εἶπε.

Οἱ καῦμένες... "Ἄν ἦταν ἀλήθεια τὸ τελευταῖο ταξίδι ποὺ κάνανε μαζὶ... Τὰ μάτια του γεμίσανε δακρυάκια... Δὲν ἦταν εὐκολο πρᾶμα. Μιά ἀλλοπάτρια τῆς ζωῆς ἦτανε μπλεγμένη μὲς' στὰ πόδια τους, κυματισμένη μὲς' ἐν τῷ ὄρατο βᾶδιμά τους... Πόσα μαράζια τοῦ εἶχανε νανουρίσει μὲ τ' ἀλαφροὺς κούνημά τους καὶ πόσες ἐλπίδες τοῦ εἶχανε ξυπνήσει μὲ τὸ ἴδιο τους ἐκεῖνο κούνημα... "Ὅλα τὰ μυστικά, ὅλους τοὺς καῦμούς κι ὅλες τίς χαρές του ἔβλεπε ξαίρανε... Αὐτές ἦταν ποὺ πρωτάκουσαν τὴν ἀγάπη του γιὰ τὴ γυναῖκα αὐτοῦ τὴ Λενιώ... «Κίτσο, ἀκούς Κίτσο, τὴν καλημέρισα τὸ πρωτὶ καὶ μ' ἀποποκρίθηκε. Νᾶσουνα νὰ τὴν ἔβλεπες πῶς κοκκίνισε, Κιτσάκι μου»... Πόσα τραγουδιὰ εἶπε κείνο τὸ βράδυ καὶ μετὰ τ' ἄλλο καὶ τ' ἄλλο, ὅσο πάσχει καὶ περισσότερο. Καὶ τᾶστελνε ὅλα νὰ χτυπήσουνε μὲς' ἀπ' τὴν ἀγκρεμαστὴ κληματαριά τὸ παραθύρι τῆς καλῆς του καὶ νὰ τὴν ἀπαλοχαιδέψουνε στὸν ὕπνο της... Νὰ τῆς τὰ πεῖ στὸ χωριό; "Ὁχι, ἦταν ἀλλοιώτικος ἄνθρωπος. Περίμενε νὰ ξεκινήσει μὲ τίς γκαμηλές, νὰ βροθεῖ μὲ τὸν ἄνεμος μὲς' στὸν κάμπο καὶ μετὰ ν' ἀφήσει τὸ μεράκι του νὰ ξεσπάσει...

"Ἄν ἦτανε διαβασμένος ἴσως νὰ σοῦλεγε ἄλλο πρᾶμα: Πῶς τάχατες ἐξέκειπέρα στὸ χωριό δὲν ἔχεις δική σου, ξεχωριστὴ ὑπαρξη. Περπατᾷ ἓνας ἄλλος ἄνθρωπος, ὀλάκερος ἄνθρωπος καὶ σὲ δυὸ λεφτὰ τόνε χάνεις ἀπ' τὰ μάτια σου γιατί βρῆκε ἓνα σοκκάκι κ' ἔστριψε... Πᾶς νὰ γλυκομιλήσεις κ' ἡ φωνὴ νῆ σου λίγο-πολύ μπερδεύεται μὲ μιὰ ἄλλη θυμωμένη, βραχνιασμένη. Πᾶς ἄν νὰ σιγοτραγουδήσεις καὶ δὲν ἀκούγεται. Στὸν κάμπο δὲ γίνονται αὐτά.

"Ἐδῶ τὸν ἄνθρωπο τόνε βλέπεις νὰ περπατᾷ— νὰ περπατᾷ ὅσο νὰ μικράνει ὅσο τόσο, ποὺ νὰ μὴν μποροῦν τὰ μάτια σου νὰ τόνε δοῦν. Δὲν εἶν' αὐτὸς ποὺ ὅχι χάνεται, ἐσύ δὲν τόνε διακρίνεις. Ἐδῶ τὸ γέλιο εἶναι γέλιο κι ὁ θυμὸς εἶναι θυμὸς. Οἱ φωνές εἶναι ξεχωριστές, κι ἂν τύχει νὰ συναπαντηθοῦνε δυὸ μαζὶ, δὲ σμίγουνε, μὰ περνᾶνε πλάι-πλάι σὰν τὰ χελιδόνια... Εἶναι πλατὺς ὁ κάμπος πολὺ, τόσο πλατὺς ποὺ χιλιάδες φωνές χωρᾶνε μαζὶ ὅλες καθαρές, ξεκάθαρες...

Τὸν τριγύρισαν οἱ θύμησης τὸν Ἀναστάση... «Κιτσάκι, πάει, τὴν Κυριακὴ παντρεύουμαί τὴ Λενιώ»... Καὶ τὴν παντρεύτηκε... Ἀπ' τὸ Σαββάτο ἄρχισε τὸ γλέντι καὶ κράτησε ὡς τὴν Τρίτη... Θυμᾶται ποὺ τοῦ τίς ζήτησαν τότες τίς γκαμηλές μὲ νοῖκι γιὰ κείνες τίς τέσσερις μέρες μιὰ ποὺ αὐτὸς δὲ θὰ τίς δούλευε... Θύμωσε. Νὰ μὴ μείνουνε οἱ γκαμηλές νὰ γιορτάσουνε στίς χαρές του, αὐτές ποὺ τοῦ συντρόφισαν τὴν ἀγάπη του καὶ τὸν καῦμό του τόσο καιρό; Καὶ πῶς θὰ μποροῦσε νὰ τίς ἀντικρῶσει μετὰ στὰ μάτια;

—«Ὀὔτε μὲ χίλιες λίρες», τοὺς ἀπάντησε...

Κ' ὕστερα ὅταν πλησίαζαν οἱ μέρες ποὺ θὰ τοῦ χάριζε ὁ Θεὸς τὸ πρῶτο του παιδάκι... Πόση ἀνησυχία εἶχε ὅταν ἔφευγε μὲ τίς γκαμηλές. Καὶ τοὺς ἔλεγε τὴ γλυκειὰ του ἐγνοια, τὴ λαχτᾶρα του, τοὺς φόβους του... Κ' ἐκεῖνες τόνε νανούριζαν ἡσυχά-ἡσυχά σὰν παρήγορες μητέρες... "Ὡ πόσο βαθεῖα τῶνοιωθε τὸ κούνημά τους καὶ πόσο καλὸ τοῦκανε... "Ἐκλίνει τὰ μάτια μ' ἐμπιστοσύνη κι ἀποκοιμόταν...

Κοιμισμένο τὸν ἔμπασαν μιὰ φορὰ τὰ χαράματα στὸ χωριό... Τὸν ξύ-

πνησαν τὰ γαυγίσματα τῶν σκύλλων... Ἀνασηκώθηκε ἀπορημένος πού τὸν πήρε τόσο βαθειά ὁ ὕπνος... Ὁ Βασίλης ὁ μπακάλης σκούπιζε τὸ κατώφλι τοῦ μαγαζιῦ του...

— Νὰ σοῦ ζήσει, κουμπάρε, τοῦ φώναξε.

Σκίρτησε. Ἡ καρδιά του γοργοχτυποῦσε. Πετάχτηκε σὰν τρελὸς χάμου κ' ἔτρεξε μὲ τὰ πόδια, τὰ χέρια, τὴν ψυχὴ του στὸ σπίτι... Ἔμεινε σκυμμένος ἀπάνου ἀπ' τὸ παιδί του καὶ δὲν ἤξαιρε ἂν ἤθελε νὰ κλάψει ἢ νὰ γελάσει. Μπροστὰ στὰ μάτια του σπαρταρούσανε δυὸ παχουλά ἄσπρα χεράκια... Τάφαγε μὲ τὰ φιλιὰ του... Οἱ γκαμήλες μπήκανε μονάχες ἀργά-ἀργὰ κι ἀνάλαφρα στὴν αὐλή, λές γιὰ νὰ μὴν τὸν ταραξοῦνε στὴν εὐτυχία του... Κι ὡστόσο δὲν ἦταν εὐτυχία. Ἦταν ἡ μεγαλύτερή του δυστυχία ὁ Ἀντώνης...

Τὸ μυαλό του ἔκανε ν' ἀποδιώξει τὴ θύμηση τοῦ παιδιοῦ... Κάτι ἄλλο ἤθελε νὰ πεῖ... Ἀλήθεια, ἄλλες ἦταν οἱ γκαμήλες πού ἄκουσαν τὰ ἐρωτικά τραγούδια τῶν εἰκοσὶ του χρόνων κι ἄλλες αὐτὲς πού ἐρχόντουσαν τώρα νὰ τοῦ τίς πάρουν. Ἐκεῖνες εἶχαν ὄλες τους πεθάνει, ἀκόμα κι ὁ Κίτσος, ἡ ἀγαπημένη του γκαμήλα πού περπατοῦσε πάντα πρώτη κ' ἔφερνε κι αὐτόνε τὸν ἴδιο ἀπάνου στὴ ράχη τῆς καμαρωτᾶ-καμαρωτᾶ... Σωστά... Μὰ ὄχι, ὄχι. Τί ἦταν τοῦτο πάλι πού πέρασε ἀπ' τὸ μυαλό του... Γι αὐτόνε οἱ γκαμήλες κι ὁ καινούργιος ὁ Κίτσος κι ὄλες ἦταν πάντα οἱ ἴδιες, οἱ ἴδιες πού πρωτοπῆρε ὅταν ἄρχισε δουλειὰ δεκαοχτῶ χρόνων παλληκάρι...

Τί καιρός... Ἦταν τότες πού τοῦ τίς ἔδωσε ὁ πατέρας του γιὰ νὰ τίς δουλεύει στὴν ἀρχή, ὀλότελα δικές του ὕστερα... Θυμᾶται τὴ χαρὰ του ὅταν τοῦκανε τὸ χαρτί πὼς τοῦ τίς χάριζε... Τέσσερις γκαμήλες κι ὁ Κίτσος, ὄχι ἀστεῖα... Θὰ τίς δούλευε—θὰ τίς δούλευε καὶ θ' ἀγόραζε κι ἄλλες κι ἄλλες πολλές. Τὸ μεγαλύτερο караβάνι θᾶχε σ' ὄλη τὴν ἐπαρχία. Ἀμέ... Κ' ἡ Λενιώ του, ὅταν θὰ παντρευόντουσαν, θὰ τίς ἔπαιρνε γεμάτη καμάρι νὰ τίς πάει νὰ τίς ποτίσει κάθε πού θὰ γύριζε αὐτὸς ἀπ' τὸ ταξίδι... Θὰ πάγαινε ἡ Λενιώ μπροστὰ μ' ὄλη τῆς τὴν ὁμορφιά καὶ θάκολουθούσαν πίσω μιά, δυὸ, πέντε, δέκα, δεκαπέντε γκαμήλες μὲ τ' ἀργὸ τους βάδισμα... Δεκαπέντε... Θὰ κοιτοῦσε ὁ κόσμος ἐκείνηνε, θὰ κοιτοῦσε καὶ τίς γκαμήλες καὶ θᾶλεγε «νὰ τοῦ ζήσουνε». Κι αὐτὸς θᾶπλενε στὸ μεταξὺ τὸ πρόσωπό του στὸ σπίτι, θὰ φόραγε καθαρὸ πουκάμισο καὶ βράκα καὶ θὰ τραβοῦσε ὀκνά—νὰ ἔτσι, πολὺ ὀκνά—γιὰ τὸ καφενεῖο νὰ πιεῖ ἓνα καφέ νὰ ξεκουραστεῖ. Θᾶβλεπε στοὺς δρόμους τίς γυναῖκες, θᾶβλεπε τοὺς ἄντρες καὶ θᾶξαιρε πὼς σίγουρα ὅλοι του εἶχαν πεῖ πρὶ λίγη ὥρα «νὰ τοῦ ζήσουνε»... Τί λές, δὲ μπορούσε νᾶναι κορίτσι. Γιὸς, γιὸς θὰ ἦταν· καὶ τί γιὸς: γιόκαρος, τὸ λεβεντόπαιδο τοῦ χωριοῦ... Θὰ τότε βλέπανε μὲ μισὸ μάτι οἱ συνομιληκοὶ του, θὰ τὸν κρυφοκοίταζαν μ' εἰκοσι τέσσαρα μάτια τὰ κορίτσια.

Ὁ γιὸς του... Ναί, αὐτόνε τὸ γιὸ σκεφτόταν τόση ὥρα, πολλὴ ὥρα καὶ δὲν τολμοῦσε νὰ τὸ μολογήσει... Μεγάλος καῦμός... Κανένας ὡστόσο δὲν ἔφταιγε. Ὁ Θεός, Ἐκεῖνος ἤθελε νᾶβγει ἔτσι ἀγαθοῦλης ὁ γιόκας του πού ὄνειρευόταν... Ἄς εἶναι εὐλογημένο τ' ὄνομά Του. Ποιὸς ξαίρει γιὰτί τὸν ἔφκιαζε τέτοιο τὸν Ἀντώνη...

Ἀλήθεια, πόσα χρόνια ὑπόφερε γι' αὐτὸ τὸ παιδί... Στὴν ἀρχὴ μάλιστα ἦταν κάτι τὸ φοβερό... Μὰ ὕστερα μαλάκωσε μὲ τὸν καιρὸ ἡ θλί-

ψη του, άλλαξε μορφή κ' ἔμεινε ἕνα μαράζι, πάντα βαθύ πού τὸ συνήθισε ὁμως σιγά-σιγά ἢ καρδιά του ὅπως τὸ μακροχρόνιο δηλητήριο... Κι ὁ ἴδιος ὁ Ἀντώνης ἦταν τόσο ὑποταχτικός, τόσο ἀνάκουστος στὸ σπίτι πού νόμιζες πὼς καταλάβαινε καὶ προσπάθαγε κι αὐτὸς νὰ φιδοσέρνει τὴ ζωὴ του ἀθόρυβα-ἀθόρυβα γιὰ νὰ μὴ δίνει ἀφορμὴ νὰ ξυπνᾷ ὁ καὺμὸς τοῦ πατέρα...

Καὶ ταξίδευαν μιὰ ὁ ἕνας μὲ τίς γκαμηλές, μιὰ ὁ ἄλλος... Τὰ κατάφερνε ὁ Ἀντώνης νὰ πηγαίνει ὡς τὸ μακρυνὸ μέρος νὰ ξεφορτώνει τὸ στάρι κ' ὕστερα νὰ φορτώνει γύψο ἢ ὅ,τι ἄλλο καὶ νὰ γυρνᾷ πίσω... Κ' ἦτανε γιὰ δαύτονε οἱ γκαμηλές καὶ τὸ ταξίδι ὅλη του ἡ ζωὴ, ὅλο του τὸ ὄνειρο. Γιὰ τίποτ' ἄλλο δὲν εἶχε νὰ σκεφτεῖ. Κ' ἔκανε σὰ μικρὸ παιδί καθε πούβλεπε τὸν πατέρα του νὰ φτάνει στὸ χωριὸ κ' ἤξαιρε πὼς ἦταν ἡ σειρὰ του τώρα νὰ ταξιδέψει...

Μὲ τὴ σκέψη τοῦ γιοῦ ὁ Ἀλαστάσης τρώμαξε... Τί θὰ γινόταν, ἀλήθεια, ὁ Ἀντώνης χωρὶς γκαμηλές; Αὐτουνὸ ἦταν ὁ πόνος, αὐτὸν ἔπρεπε νὰχε σκεφτεῖ... Μὰ ὄχι, δὲ μπορούσε ἄλλο νὰ σκεφτεῖ. Ἔσφιξε τὸ κεφάλι μὲ τὰ δυὸ του χέρια κι ἄφησε ἕνα δυνατὸ, παραπανεμένο ξεφωνητό.

—Τί σοῦφταιξα, Θεέ μου;

Χάραζε... Κάποιος ἄλλος θὰ χαιρόταν τίς ὁμορφιές κείνης τῆς ὥρας... Ἔνα μακρυνὸ στρογγυλοκομιμένο βουνο φάνταζε σάν ἀπὸ χαρτόνι ἔτσι πού το χτύπαγε ἀπὸ πίσω τὸ πρῶτο φῶς τῆς μέρας, ἕνα φῶς ἀπαλὸ σὰ ροδόφυλλο καὶ γλυκὸ σὰ μελαχρινὸ μάγουλο ὁμορφονιάς... Τ' ἀγεράκι πού ξενύχτησε στὰ περβόλια τῶν λεμονιῶν καὶ γυρνοῦσε τώρα ἀργοπορημένο νὰ πάει νὰ κοιμηθεῖ στὰ γαλάζια στρωσίδια τοῦ πέλαγου, ἀλαφροχάιδευε, καθὼς περνοῦσε, τὸ πρόσωπό σου μὲ δάχτυλα λουσμένα μὲ τίς μυρουδιές τῶν ἀνθῶν.

Καὶ σιγά-σιγά γεννήθηκε κι ὁ ἥλιος, μεγάλος-μεγάλος καὶ κόκκινος-λές ἕνα πελώριο μάτι φλογισμένο ἀπ' τὴ φωτιά τοῦ πάθους. Καὶ χάθηκε τότες μὲ μιὰς ἢ παρθενιά τῆς αὐγούλας. Τὸ αἷμα τῆς χύθηκε ὁλοῦθε κ' ἔβαψε τὴν κορφή τοῦ μακρυνοῦ βουνοῦ κ' ἔβαψε καὶ τὰ χεῖλια δυὸ πουπουλένιων σὺννεφων... Ἀντίπερα ἄνοιγε μιὰ ἀγκαλιὰ θάλασσης. Ἀπ' τὴ ραχοῦλα τοῦ λόφου, πού τὴν προσπερνοῦσαν τώρα οἱ γκαμηλές, ἀπλωνόταν ὁ κάμπος, ὁ κάμπος ὁ ἀπέραντος σὰ μιὰ ἀφάνταστη καρδιά ἀνοιγμένη διάπλατα στὴ ζωὴ. Πράσινα τετραγωνάκια ζωγράφιζαν τὰ σπαρτὰ καὶ μάντευε τίς χιλιάδες τὰ πουλιά πού κυνηγόντουσαν ἐρωτευμένα στὰ γαλιά τους καὶ τρανοῦδούσαν καὶ τραγουδοῦσαν. Μάντευε καὶ τὰ πρόβατὰ ἄλλα νὰ μασουλᾶνε τὸ χορτάρι, ἄλλα νὰ στέκονται παράξενα πολλὴ ὥρα ὀλότελα ἀκίνητα σὰ νὰ μαρμαρωθῆκαν ξαφνικά... Κάπου παραπέρα δροσερές χωριατοπούλες θὰ δούλευαν τὴ γῆς κοὶ τὴν ἀγάπη...

Ὁ Ἀναστάσης εἶχε πάψει νᾶνσι ξαπλωμένος. Μυριζόταν, ἀνάπνεε τὸν ἀγέρα τοῦ χωριοῦ τοῦ πού ἀχόδειχνε τώρα μακρυὰ τ' ἄσπρα σπιτοκία του συμμαζωμένα τὸ ἕνα κοντὰ στ' ἄλλο σὰ φοβισμένα ἀπ' τὴν ξαπλωσιά τοῦ κάμπου πού τὰ τριγύριζε... Ἔμεινε τὸ βλέμμα του καρφωμένο ἀπάνω τους.. Πόσο ἤθελε νὰ μπορούσε νὰ τᾶκλεινε μὲς' στὴν ἀγκαλιὰ του μαζί μὲ τὸν κάμπο, τίς γκαμηλές, τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτὸ του πού ταξίδευε μὲ τὸν Κίτσο γυρνώντας πρὸ σπῆτι του.. Νι τ' ἀγκαλιάσει ὅλα, νὰ τὰ σφίξει δυνατὰ στὴν καρδιά του, νὰ τὰ ζάλει κάτου ἀπ' τὴν

καρδιά του, νοιώθοντάς τα ζεστά—ζεστά και να κλάψει, να κλάψει πολύ... Κ' έκλαψε κείνη τή στιγμή...

Θάτανε μεσημέρι όταν ό 'Αναστάσης έφτασε στο χωριό... Κατέβηκε και τράβηξε τις γκαμήλες στην αύλή του σπιτιού... 'Η γυναίκα του κι ό 'Αντώνης ήταν εκεί... Δέν του, πολυμίλησε... Έκανε τά ζά να γονατίσουν και βοήθησε να τά ξεφορτώσουν... Έβγαλε τό μαντήλι άπ' τό κεφάλι και τό πέταξε χάμου...

—Πάγαινέ τες να πιουνε νερό και δός τους να φάνε, είπε ξερά στο γιό του.

Έκείνος άμίλητος, χασκογελώντας, έπιασε τό σκοινί μ' ένα τρόπο σά ν' άπαντούσε πώς και να μήν του τόλεγε ήξαιρε δά πώς αυτό θάκανε... 'Ο 'Αναστάσης έμεινε και κοιτούσε μιά—μιά τις γκαμήλες πού σηκώνοντουσαν μ' ένα άπότομο τίναγμα και βγαίνανε άπ' τήν πόρτα τής αύλης. Είχε ένα περιέργεια σά νάταν ή πρώτη του φορά πούβλεπε γκαμήλες να σηκώνονται... Τόν πήρε ή συλλογιά... 'Απ' τή στιγμή πού άντίκρουσε τό σπίτι του ένοιωσε να γίνεται πιό δυνατή ή προαίστησή του... Πάει, δέν τή γλυτώνανε' θά του τις παίρνανε σήμερα—σήμερα... Έπρεπε να βιαστεί να τις ποτίσει, να τις ταΐσει, να τις βουρτίσει μπάς και δέν πρόφτανε... 'Αν μπορούσε να τάκανε όλ' αυτά ό ίδιος μονάχος για στερνή φορά... 'Ας είναι όμως : 'Ο 'Αντώνης θάχανε περισσότερα άπό δαύτονε. 'Ας τις περιποιόταν εκείνος... Τις γκαμήλες τους... Να τις περιποιηθούν, άμέ... Μήπως θά τις είχαν κι αύριο ;...

Κοίταξε και τήν τελευταία γκαμήλα να δρασκελάει τό ξύλινο κατώφλι κ' ύστερα σιωπηλός βγήκε κι αυτός και πήγε στη βουσουλά τής άντικρυνής φραχτής να ξεπλυθεί.. Μά δέν ξεπλύθηκε. Ήταν ή πρώτη φορά πού δέν ξεπλύθηκε... Κάθησε παράμερα σε μιά πέτρα κ' έμεινε κεί με τό πρόσωπο κρυμμένο στις χοϋφτες λίγη ώρα... 'Υστερα σηκώθηκε και γύρισε στο σταύλο. Στην πόρτα ή Λενιώ κρατούσε μιά πετσέτα και του τήν πρότεινε... Τής έρριξε ένα βλέμμα σά να μήν καταλάβαινε...

—Δέν ξεπλύθηκα άκόμα, είπε κ' έστρεψε άλλου τό κεφάλι...

—Μά τί έχεις, καλέ ;

'Απόρησε κι άνησύχησε εκείνη.

Δέν άπάντησε... Μπήκε στο σταύλο... 'Ο 'Αντώνης βούρτιζε προσεχτικά τις γκαμήλες μ' ένα τρόπο σάν άνθρωπος πού ήξαιρε πώς ήταν κείνη τήν ώρα μπροστά στον πιό σπουδαίο προορισμό τής ζωής του... 'Ενα άλαφρό χαμόγελο εύχαρίστησης άπλωνόταν άκίνητο, νεκρωμένο στο πρόσωπό του... 'Ο πατέρας πήρε άπ' τά χέρια του τή σιδερένια βούρτσα και προχώρησε στον Κίτσο.

—Κίτσο, δές με, τοϋπε.

'Εκανε να του βουρτίσει τό λαιμό μά δέ μπόρεσε... Ρίχτηκε άπάνω του και τόν άγκάλιασε σφιχτά—σφιχτά...

Στή Χώρα ό 'Αναστάσης έπεσε στα πόδια του δανειστή κ' έκλαψε και του ξήγησε τόν πόνο του...

—Γιά κείνονε, μονάχα για κείνονε... 'Από τή μέρα πού του πήραν τις γκαμήλες ούτε τρώει ούτε πίνει ούτε όξω βγαίνει. 'Απ' τό πρωί

Τὸ βράδυ κάθεται στὸ σταῦλο μὲ σκυμμένο τὸ κεφάλι χωρὶς νὰ μιλά...
 Ἡ μητέρα του τότε βλέπει καὶ χτυπάει τὰ στήθια της. Θὰ πεθάνει ἀπ' τὸ
 ροιμαράζι της κι αὐτή. Στό... Θεὸ καὶ στὰ χέρια σου...

Κι ὁ δανειστής τότε λυπήθηκε. Ἦξαιρε δὲ ἀπὸ παιδιά... Ἀφοῦ εἶναι
 ὁ ὅτι σπλάχνο σου τὸ ἴδιο. Γι' αὐτὰ τὰ παιδιά δὲν πολεμάμε ὅλοι μας νὰ
 ρυσοποιῦς ξοικονομήσουμε κάτι, νὰ τὰ βολέψουμε νὰ μὴ δυστυχίσουνε;

— Νὰ μὴ μοῦ γενιόταν, εἶπε ὁ Ἀναστάσης καὶ ξανάρχισε νὰ κλαίει
 ἀνυπόδικα σὰ μικρὸ παιδί. Εἶναι στιγμὲς πού παρακαλῶ τὸ Θεὸ νὰ μὲ
 νὰ κάνει μιὰ γκαμήλα νὰ πάω νὰ μὲ χαϊδέψει ὁ γιός μου, νὰ μοῦ χαμογε-
 πλάσει εὐχαριστημένος, νὰ μὲ φορτώσει καὶ νὰ μὲ τραβήξει στὸ ταξίδι...

«Μὰ ὄχι, ὄχι, γιατί ἔκλαιγε; Τοῦ εἶπε πῶς δὲ θὰ τὸν ἄφηνε ἔτσι.
 Νὰ, τὴ μικρὴ γκαμήλα θὰ τοῦ τὴ χάριζε, τὴ χάριζε τ' Ἀντώνη πού τοῦ
 τὴν πήρε χωρὶς νὰ τοῦ χρωστάει τίποτα αὐτός...»

— Ἀλήθεια, ἀλήθεια; Ὁ Θεὸς νὰ σὰς τὸ πληρώσει... Ὅχι, δὲν εἶ-
 ποσαστε σεῖς πού τοῦ πήρατε τὶς γκαμήλες; ἐγὼ τοῦ τὶς πήρα, ἐγὼ ὁ πα-
 τέρ σου τέρως του... Κι ὅμως δὲν ἤθελα νὰ τοῦ τις πάρω, δὲν ἤθελα... Δὲ θὰ
 μπορέσει νὰ τὸ καταλάβει, τίποτε δὲ θὰ μπορέσει νὰ καταλάβει ἀπ' ὅλη
 αὐτὴ τὴν ἱστορία...

Μὰ δὲν ἦταν ἔτσι. Κατάλαβε ὁ Ἀντώνης.

— Ξαίρεις, δὲ μὰς τις πήραν ὅλες τις γκαμήλες», τοῦ εἶπε ὁ πατέρας.
 Καὶ τὸν ἀγκάλιασε... Τὸν ἀγκάλιασε καὶ κλάψανε μαζί... «Τὴν Ἀννούλα
 μὰς τὴν ἄφησαν. Θὰ τὴν περιποιηθεῖς, θὰ τὴ μεγαλώσεις καὶ θὰ τὴ
 φορτώνουμε αὐτὴ ὥσπου νὰ μὰς γεννήσει, τοῦ χρόνου, σὲ δυὸ τρία χρόνια,
 ἄλλη κι ἄλλη... Νὰ δεῖς τί καρβάνι πού θὰ κάνουμε πάλι σιγά
 σιγά. Ἔτσι;

Ἔτσι, μάλιστα. Δὲ μίλησε μὰ στὰ δακρυσμένα του μάτια φεγγοβό-
 λησε ἡ χαρά...

Ὡ πόσο τὴν ἀγάπησε τὴν Ἀννούλα. Ὅσο ἀγαποῦσε πρωτότερα
 ὅλες τις ἄλλες μαζί; κι ἀκόμα πιὸ πολύ. Ὅλημέρα, κάθε μέρα τὴν ἔσερνε
 πότε στὴ βρύση, πότε ἄσκοπα στοὺς δρόμους τοῦ χωριοῦ ἢ σ' ἀτέλειωτους
 περίπατους στ' ἄλωνα, στὰ χωράφια... Καὶ γελοῦσε ὁ κόσμος πιότερο
 μαζί του καὶ καὶ τὸν πείραζαν τὰ παιδιά... Μὰ κείνος τὸν πατέρα του
 ἄκουγε. Καὶ τὴ χαϊδεύε τὴ γκαμηλούλα του καὶ καὶ τῆς κρεμοῦσε κου-
 δουνάκια καὶ χρωματιστὰ χάντρα στὸ λαιμό καὶ τὴν περίμενε νὰ μεγα-
 λώσει γιὰ νὰ μπορεῖ νὰ τὴ φορτώνει καὶ νὰ κινάει γιὰ τὰ παλιὰ μακρινὰ
 ταξίδια... Ὑστερα, σ' ἓνα, δυὸ, τρία χρόνια θὰ τοῦ γεννοῦσε κι ἄλλη
 κι ἄλλη κι ἄλλη γκαμήλα.. Νὰ δεῖς τί καρβάνι πού θὰ γινόταν πάλι
 σιγά—σιγά...

ΝΙΚΟΣ Θ. ΑΝΤΩΝΙΑΔΗΣ

Στις 5 'Ιούλη 1939 πέθανε και θάφτηκε στη Λάρνακα σε ηλικία 59 χρόνων ὁ Νίκος Θ. Ἀντωνιάδης, καθηγητὴς τῆς Φιλολογίας καὶ μεταφραστὴς ἀρχαίων ἐλληνικῶν δραμάτων. Ἦρθε ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα νεώτατος στὴν Κύπρο κ' ἐργάστηκε ὡς καθηγητὴς στὴ Λάρνακα, Πάφο, Λεμεσό καὶ Λευκωσία γιὰ χρόνια πολλά. Ὑστερα ἀποχώρησε ἐκούσια ἀπὸ τὴν ὑπηρεσία καὶ ζοῦσε στὴ Λάρνακα.

Ὁ Νίκος Ἀντωνιάδης κατάγινε ιδιαίτερα μὲ τὴ μετάφρασὴ ἔργων τῶν ἀρχαίων δραματοποιῶν: Στὰ 1920 ἐξέδωσε τὸν «Οἰδίποδα Τυράννο» τοῦ Σοφοκλέους, στὰ 1922 τὴν «Ἰφιγένεια ἐν Ταύροις» τοῦ Ἐυριπίδου, στὰ 1924 τὸν «Πλοῦτο» τοῦ Ἀριστοφάνους, στὰ 1931 τὸν «Οἰδίποδα ἐπὶ Κολωνῶν» τοῦ Σοφοκλέους, καὶ στὰ 1937 τὴ «Μήδεια» τοῦ Ἐυριπίδου. Ἐμειναν, ὅπως μαθαίνουμε, ἀνέκδοτες ἀκόμη καὶ μετάφρασεις τῶν ἄλλων δραμάτων.

Ὁ Ν. Ἀντωνιάδης ἔδρασε καὶ ὡς δημοσιογράφος. Ἐξέδωσε στὴ Λάρνακα καὶ στὴν Πάφο τὴ σατιρικὴ ἐβδομαδιαία ἐφημερίδα «Ἀνάποδος» (1912-1914) καὶ στὴν Πάφο τὴν πολιτικὴ ἐφημερίδα «Αἰὼν» (1913-1914). Μὲ τὸ ψευδώνυμο «Ἀνάποδος» ἔγραφε γιὰ χρόνια—ὡς τελευταία ἀκόμη—ὠραιότατα χρονογραφήματα, ποῦ διακρίνονται γιὰ τὴ δροσιά, τὸ χιῶμορ καὶ τὴ βαθεῖα παρατήρηση. Ἐγραψε καὶ μερικά πρωτότυπα ποιήματα.

Παρακάτω δημοσιεύουμε, σὰ μνημόσυνο ἀπὸ τὴ μετάφρασή του τοῦ «Οἰδίποδος Τυράννου» τὸ ὑπόρχημα στ. 1086-1109.

Κ. Π.

ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ

ΟΙΔΙΠΟΥΣ ΤΥΡΑΝΝΟΣ

ΤΟ ΥΠΟΡΧΗΜΑ στ. 1086—1109

Στροφή

Ἄν εἶμαι μάντις, Κιθαιρών, καὶ ξέρω τὸ σωστό,
σ' ὀρκίζομαι στὸν Ὀλυμπο, πῶς αὔριο δίχως ἄλλο,
γιὰ δόξα σου καὶ γιὰ τιμὴ θὰ σύρω τὸ συρτό,
καὶ μὲ μεγαλυνάρια τραγούδια θὰ σὲ ψάλλω
γιὰ χωριανὸ τοῦ Οἰδίποδα, βυζάστρα καὶ μητέρα,
γιατὶ στοὺς βασιλιάδες μου φέρνεις γλυκὲς χαρές.
Καὶ εἰς ἔσένα Ἀπόλλωνα, εὐσπλαχνικὸ πατέρα,
εἶθε οἱ προφητεῖες μου νὰ γίνουν ἀρεστές.

Ἀντιστροφή

Παιδί μου, ποιά νεράιδα ἀθάνατη τὸν Πᾶνα
ἀγκάλιασε καὶ σ' ἔκαμε μέσα στὴ λαγκαδιά;
ἢ ποιά εἰς τοὺς βοσκότοπους σοῦ χάρισε γιὰ μάνα
ὁ Φοῖβος ὁ Ἀπόλλωνας καλὴ του κοπελιά;
Ἡ ὁ Κυλλήνιος Ἑρμῆς, εἴτε ὁ Βάκχος πάλι,
ποῦ παίζει μὲ τίς ὤμορφες, στὴ θεϊκὴ ἀγκάλη
θὰ εἶχε σφίξει κάποιαν νεράιδα παρθένα
τοῦ Ἐλικῶνα, κι' ἔκαμε, Οἰδίποδα, ἔσένα.

(μεταφρ.) † ΝΙΚΟΣ Θ. ΑΝΤΩΝΙΑΔΗΣ

ΟΙ ΑΓΓΛΙΚΕΣ ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΥΜΝΟΥ ΤΟΥ ΣΟΛΩΜΟΥ*

ΤΟΥ κ. ΜΑΡΙΝΟΥ ΣΙΓΟΥΡΟΥ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ :

Ὁ Καιροφύλας στὸ βιβλίο του «Ὁ Ἄγνωστος Σολωμός», Ἐκδ. οὐστζστοχαστή», Ἀθήνα, 1927, σ. 204, σὲ μιὰ συμπληρωματικὴ σημείωση στὸ προλόγισμα τοῦ πρώτου μέρους τῆς βιβλιογραφίας (Ἐκδόσεις), ποῦ καταχωρεῖ τὸ κεῖ πέρα, γράφει: «Πλὴν τῶν ἀνωτέρω μετέφρασαν τὸν Ὑμνον καὶ ἄλλα ποιήματα Ἰταλιστί, οἱ Muzzi, Aporti, Cannini, Ἀγγλιστί οἱ B. Sheridan καὶ Γ. Κανάλες (ἐν Σμύρνη)...» Ἡ μετάφραση τοῦ Ὑμνου ἀπὸ τὸν Sheridan μοῦ ἦταν κιόλας γνωστὴ, μὰ τ' ὅτι καὶ ὁ Κανάλες εἶχε ἐπιχειρηθῆσαι τὴν ἴδια ἔργασια τὰ μάθαινα τότε γιὰ πρώτη φορά. Τόσο ὁμοίως ὁ Κανάλες ὅσο καὶ ὁ δεῦτερος μετέφρασαν στ' ἀγγλικά μονάχα τὸν Ὑμνον ἀπὸ τὸ ποιετικὸ ἔργο τοῦ Σολωμοῦ (θὰ δοῦμε παρακάτω τὴν ἔκταση τῆς μεταφραστικῆς ἔργασίας τοῦ καθενός), ἐνῶ ἀπὸ τὴν πάρα πάνω σημείωση ἀποκαταλογημένα συμπεραίνει κανένας πὼς ὁ Ὑμνος δὲν ἦταν τὸ μόνο ἔργο ποὺ μεταφράστηκε ἀπ' αὐτούς, κι ἀκόμα πὼς ἡ ἔκδοσή τοῦ Κανάλε εἶχε γίνει στὴ Σμύρνη. Ὁ κ. Ν. Β. Τωμαδάκης, πιὸ ὕστερα, στὸ βιβλίο του «Ἐκδόσεις καὶ Χειρόγραφα τοῦ ποιητοῦ Διονυσίου Σολωμοῦ», ἐν Ἀθήναις, 1935, σ. XIII, καθὼς καὶ στὴν ἔκδοσή «Νεοελληνικὸν Ἀρχεῖον, μὲ ὄμοιο πρῶτος, 1935, Σόλωνος Π. Βογιατζάκη καὶ Νικολ. Β. Τωμαδάκη : βιβλιογραφία Διονυσίου Σολωμοῦ (1825-1933)», σ. 11, 5 καὶ σ. 15, 34 ἔδωκε κάπως συμπληρωμένους τοὺς τίτλους τῶν ἐκδόσεων ποὺ περιλαμβάναν τὶς μεταφράσεις αὐτές. Οἱ ἐπόμενοι εἶναι οἱ τίτλοι ὅπως μᾶς ἀνδύονται ἀπὸ τὸν κ. Τωμαδάκη :

«Charles Brinsley Sheriden (στὰ παροράματα τὸνομα διορθώνεται σωστά σὲ Sheridan), The Songs of Greec from the Romaic text, London, 1825.»

«Ode to Liberty by D. Solomos. Translated from the Greek Both in prose and verse with a biografical Sketch of the Poet and Notes by C. D. Canale (Const. Rossolimo) Zante) 1861, 8°.»

Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ὀρθογραφικὰ λάθη στοὺς δύο αὐτοὺς τίτλους, οἱ τίτλοι αὐτοὶ καθαυτοί, δὲν εἶναι πλήρεις. Τὸν πρῶτο εἶχα τὴν εὐκαιρίαν γράφοντας καὶ δημοσιεύοντας μιὰ βιβλιοκρισίαν, σχετικὰ μὲ τὴν προαναφερμένη Σολωμικὴ βιβλιογραφία, στὸ περιοδικὸ «Κυπριακὰ Ἐγγραμματα», Λευκωσία, ἔτος Α', Ἀρ. 7-8, σ. 254α, νὰ δώσω ὁλόκαιρο

* Ἐχω καθῆκο νὰ εὐχαριστήσω θερμὰ τὸν κ. Δ. Κακλαμάνο, Π. Βλαστό, Μελὴ καὶ Νικολαΐδη, τὸ Διευθυντὴ τῆς Βιβλιοθ. τοῦ Βρεττανικοῦ Μουσείου κ. Ellis, τὸν Βιβλιοθηκάριο τῆς Γενναδείου καὶ τὴν Δίδα Franklin, ἀντίγραφέα κειμένων στὸ Λονδίνο γιὰ τὴν εὐγενικὴν τῶν προθυμίαν νὰ μὲ βοηθήσουν στὴν ἔρευνα μου.

τὸν τίτλο (δὲς Ν. Β. Τωμ. «Ἐκδόσεις καὶ Χειρόγραφα τοῦ ποιητοῦ Διονυσίου Σολωμοῦ.» ἐν Ἀθήναις, 1935, σ. ΧCII). Καὶ σὲ μιὰ ἄλλη μου βιβλιοκρισία στὰ «Κ. Γράμ.», ἔτος Β', Ἀρ. 1, σ. 52α, γιὰ τὴ διδακτορική διατριβὴ τοῦ Τωμαδάκη ἔγραφα: «Μιὰ μικρὴ μου μελέτη ἄπάνω στὴ μετάφραση τοῦ Ὑμνου στὰ ἐγγλέζικα ἀπὸ τὸν Sheridan καὶ τὸν Kirpling ἐτοιμάζεται καὶ θὰ δημοσιευθεῖ σύντομα σ' αὐτὸ τὸ περιοδικό». Ἔχει περάσει ἕκτοτε τόσος καιρὸς χωρὶς νὰ μπορέσω νὰ ἐκπληρώσω τὴν ὑπόσχεση μου, γιὰτὶ ἡ ἔρευνα μου, μέρα μὲ τὴ μέρα, ὄλο καὶ μακραινε, ὄλο καὶ πλάταινε. Ἐπειτα ἔλλιζα πάντοτε πὼς κατὰ τὴ διάρκεια τῶν ἀρχαιολογικῶν μου σπουδῶν στὴν Ὁξφόρδη θὰ μοῦ ἦταν ποιά δυνατὸ νὰ συμβουλευτῶ κι ὁ ἴδιος τὰ βιβλία πού μοῦ χρειάζοντουσαν καὶ πού στὴν Κύπρο μονάχα μ' ἀλληλογραφία μπορούσα νὰ γνωρίσω.

ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΙΣ Κ' ΕΚΔΟΣΕΙΣ

- A. The | Songs of Greece | From | The Romaic Text, Edited by M. C. Fauriel, | With | Additions. | Translated into English Verse | By | Charles Brinsley Sheridan. | The profits of this Volume are given to the Society for the promotion | of Education in Greece | London: | Printed for | Longman, Hurst, Rees, | Orme, | Brown, | and Green, | Paternoster—Row. | 1825. | 8vo pp. LXX+313

Τὸ πολὺ ἐνδιαφέρον περιεχόμενο τοῦ σπάνιου αὐτοῦ βιβλίου (ἡ εἰσαγωγή του θάξιζε τὸν κόπο ἄν, μεταφραζόμενη, δημοσιεύταν ὡς μιὰ λησμονημένη σελίδα) ἀποτελεῖται ἀπὸ τὰ ἐπόμενα μέρη πού τὰ μεταφράζω :

Ἀφιέρωση : Στὰ Μέλη τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπιτροπῆς V+IX

Περιεχόμενα : *Μέρος Πρῶτο.* Ἱστορικά. Τάξη I. Κλέφτικα Τραγούδια. Τάξη II. Διάφορες Ἱστορικὲς Μπαλλάντες.

Μέρος Δεύτερο. Ἰδανικά. Τάξη I. Ρωμαντικὲς Μπαλλάντες. Τάξη II Οἰκιακὰ τραγούδια. Γιορτάσιμα ἄσματα, Τραγούδια τοῦ Γάμου. Τάξη III. Δίστιχα πού τραγουδοῦνται στὰ παράλια καὶ στὰ Νησιά.

Μέρος Τρίτο. Καινούργιες Ὁδὲς Ἑλλήνων Διανοουμένων :

Διθύραμβοι στὴν Ἐλευθερία (Dithyrambs to Liberty), σ. 249—288.

Ὁ Θρίαμβος τῆς Ἑλλάδας (The Triumph of Greece), σ. 289—306.

Ἐπιτύμβιον εἰς τὸν ἀείμνηστον Μάρκον Μπότσαρην, ἡρωϊκῶς ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας πεσόντα εἰς τὴν ἐν Λάσπη μάχην (=ὁ ἑλληνικὸς τίτλος τοῦ πρωτότυπου πού δημοσιεύεται μαζί μὲ τὴ μετάφραση στὶς σ. 309—10).

Τὸ τραγούδι τῆς Ἐλευθερίας (The Song of Freedom), σ. 311—313.

Ἐπίσης μεταφέρω δωπέρα μεταφρασμένα δυὸ κομμάτια ἀπὸ τὴν εἰσαγωγή. Τὸ (α) (XVII) μᾶς πληροφορεῖ πὼς ὁ μεταφραστὴς χρησιμοποίησε τὰ κείμενα στὴν ἔκδοση 'Chants Populaires de la Grèce Moderne' τοῦ Fauriel (ἀπ' ὅ,τι ἔχω παρατηρήσει ἡ πεζὴ γαλλικὴ μετάφραση τοῦ Ὑμνου ἀπὸ τὸν Stanislas Julien δὲν τὸν ἔχει ἐπηρεάσει καθόλου), τὸ (β) (LVIII) ἀναλύει τὸ περιεχόμενο τοῦ τρίτου καὶ τελευταίου μέρους πού περιλαμβάνει καὶ τὴ μετάφραση τοῦ Ὑμνου. Ἴδου τα:

«(α) Ὁ κριτικὸς ἀναγνώστης συγκρίνοντας τὶς μεταφράσεις μου μὲ τὰ πρωτότυπα ποῦ δημοσιεύτηκαν σὲ δύο τόμους ἀπὸ τὸν κ. Φωριέλ καὶ πουλιόντουσαν ἀπ' ὅλους τοὺς βιβλιοπώλες τοῦ Λοντίνου, θὰ τίς βρεῖ ἀκριβεῖς, καὶ ὁ χασομέρης ἀναγνώστης δὲ θὰ ξαφιστεῖ ἀντικρίζοντας φεύτικες ρίμες, χοντροκοπημένους στίχους ἢ ὅποια-δήποτε ἄλλα σημάδια ἀπρόσεχτης ἐργασίας.»

(β) «Τὸ τρίτο καὶ τελευταῖο μέρος τῶν μεταφράσεων αὐτῶν ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο ὠδές, ἓνα τραγούδι κ' ἓνα ἐπιτύμβιο ποῦ ἔχουν συνθέσει τελευταῖα Ἕλληνες διανοούμενοι. Ἡ πρώτη εἶναι γραμμένη ἀπὸ τὸν κ. Σολωμὸ (Salomos), ὄνομα ποῦ ἔχει διακριθεῖ κίχλας τόσο στὴν Ἑλληνικὴ ὥσο καὶ στὴν Ἰταλικὴ ποίηση. Ὁ ἀναγνώστης θὰ βρεῖ τὸ πρωτότυπο στὸ δεῦτερο τόμο τοῦ κ. Φωριέλ, ὄλωσδιόλου στὸ τέλος. Ἡ δευτέρη εἶναι παραγωγή τοῦ κ. Ρίζου Νερουλοῦ ἐνὸς Ἑλλήνα ποῦ πολὺ γρήγορα θὰ γίνῃ ξακουσμένος. Τὴν εἶχα μεταφράσει, καιρὸς τώρα, ἀπὸ ἓνα χειρόγραφο, μὰ τὸ πρωτότυπο βρίσκεται πιά δημοσιευμένο σὲ μιὰ Γερμανικὴ ἐφημερίδα ποῦ βγαίνει στὴ Λειψία ἀπὸ τὸν κ. Stiglitz. Τὸ τέταρτο ἔχει δημοσιευτεῖ ἀπὸ μένα, πρὶν λίγο καιρὸ, στὸ *Literary Magazine* τῶν 19 Αὐγούστου, τοῦ 1822, ὅπου ὁ ἀναγνώστης θὰ βρεῖ τὸ πρωτότυπο, κι ἂν τὸ ξανατυπῶνῶ, τὸ κάνω προπάντων γιὰ νὰ δώσω τὴν εὐκαιρία στὸν ἀναγνώστη ν' ἀναφέρεται στὸ πρωτότυπο σὲ μιὰ φτηνὴ καὶ καλῶς γνωστὴ δημοσίευση. Τὸ τρίτο γράφηκε ἀπὸ τὸν κ. Γρηγόριο Παλατιολόγο, κάποιον Ἕλληνα κύριο ποῦ ἔχει μεταφράσει στ' ἀγγλικά 'Τὸ θάνατο τοῦ Δημοσθένη', μιὰ τραγωδία γραμμένη ρωμέϊκα...»

Ἐνδιαφέρει ἀκόμη νὰ σημειώθῃ δωπέρα, κατὰ πῶς μᾶς τὸ σημειώνει κι ὁ ἴδιος ὁ μεταφραστὴς σὲ δύο ὑποσημειώσεις στὴν εἰσαγωγή (σ. 3 καὶ σ. 305), πῶς οἱ δύο τόμοι τοῦ Φωριέλ συμπτύχθησαν σ' ἓνα στὴ δική του ἔκδοση, πῶς ἔκανε προσθαφαίρέσεις καὶ πῶς προσπάθησε σχετικὰ μὲ τὴ μετάφραση τοῦ Ὕμνου νὰ δώσει τὸ ἀσυνήθιστο (*unusual*) μέτρο τοῦ πρωτότυπου.

Μὰ πρὶν προχωρήσουμε στὴν κριτικὴ τῆς μετάφρασης τοῦ Ὕμνου ἀπὸ τὸν Sheridan θᾶπρεπε νὰ δώσουμε μερικὲς πληροφορίες γιὰ τὸ ἄτομο, τὸ ἔργο, τὴ σταδιοδρομίαν τοῦ μεταφραστή. Ὁ Charles Brinsley Sheridan ἦταν γιὸς τοῦ περίφημου θεατρικοῦ συγγραφέα Richard Brinsley Sheridan ἀπὸ τὴ δευτέρη του γυναῖκα. Γενήθηκε στίς 14 τοῦ Γενάρη τοῦ 1796 καὶ πέθανε στίς 29 τοῦ Νιόβρη τοῦ 1843. Μορφώθηκε στὸ Winchester καὶ στὸ Πανεπιστήμιο τοῦ Cambridge καὶ κατόπι ἀπὸ τὸ θάνατο τῆς μητέρας του κληρονόμησε μιὰ πολὺ μεγάλην περιουσίαν. Ἦταν ἓνας ἀπὸ τοὺς φιλέλληνας τοῦ 1821 καὶ μέλος τῆς Ἐπιτροπῆς ποῦ φρόντιζε γιὰ τὴν Ἐκπαίδευσιν στὴν Ἑλλάδα. Τὸ πρῶτο βιβλίον γιὰ τὴν Ἑλλάδα «Thoughts on the Greek Revolution etc», London MDCCCXXII βγήκε πρῶτα μὲ τὸ ὄνομα τοῦ πατέρα του μὲ σκοπὸ νὰ προσεχτεῖ περισσότερο. Οἱ κατοπινὲς ἐκδόσεις βγήκαν μὲ τὸ δικό του ὄνομα. Αὐτὸ τὸ βιβλίον κ' ἢ προαναφερμένῃ μετάφραση τῶν Ἑλληνικῶν τραγουδιῶν φαίνεται πῶς ἀποτελοῦν τὸ ἅπαντο τῶν δημοσιεύσεων του. Ἀπὸ τὶς βιβλιοκρισίες ποῦ γράφηκαν τότε γιὰ τὸ μεταφραστικὸ ἔργο του ἀναφέ-

ρουμε μιὰ δυσμενῆ δημοσιεμένη στὸ περ. «British Critic», vol. I, London, 1826, καὶ μιὰν ἄλλη, πὶο πολὺ εὐνοϊκὴ στὸ περ. «The Literary Gazette», No. 427, March 26, 1825: μὰ κ' οἱ δυὸ αὐτὲς κριτικὲς δὲν ἀναφέρουσι τίποτε εἰδικὰ γιὰ τὸν Ὑμνο ἢ τὰ τραγούδια τῶν νεωτέρων διανοουμένων Ἑλλήνων.

Ἀπὸ τῆ μετάφραση πού εἶναι κ' ἡ μοναδικὴ μετάφραση ὀλάκαιρου τοῦ ποιήματος μεταφέρουμε δωπέρα (θὰ ποῦμε τῆ γνώμη μας στὰ συμπεράσματα παρακάτω) ὄσες στροφές ἀντιστοιχοῦν μ' ἐκεῖνες πού μετάφρασε ὁ Kipling (κι ὁ Kίπλιγκ δὲ μετάφρασε τίς πρώτες ἑπτὰ στροφές στῆ σειρά λογαριάζοντας ἀπ' τὴν ἀρχὴ τοῦ τραγουδιοῦ) κ' οἱ ἄλλοι μεταφραστῆς:

I

Yes! I know thee by lightning
Of thy tyrant-slaying glaive,
By thine awful glances bright'ning
As thou gazest on the brave.

II

Kindle from our country's ashes,
Liberty! thy sacred fire—
Many a Spartan sabre clashes
Breathe on one Tyrtæan lyre!

III

Thou wert grovelling in the dust,
Humbled by thy bitter doom,
Heaven was still thine only trust—
Heav'n has uttered 'Quit the tomb!'

IV

Brooding o'er our hills and plains,
Silence watch'd the thunder near,
Every arm was cramp'd by chains,
Every heart was chilled by fear.

V

Though our fathers' glorious deeds
Formed a sadly pleasing theme,
Yet a heart which really bleeds,
Is but mocked by memory's dream.

(1) Οἱ δυὸ πρώτες στροφές κ' ἡ μουσικὴ τοῦ Μάντζαρου χρησιμοποιήθηκαν στὴν ἐπόμενη μουσικὴ δημοσίευση: Books for the Bairsns.— No. 230, Founded in 1896 by W. T. Stead, The National Songs of the Allies and Neutral Nations. Music arranged and adapted for children by Hubert Bath (Musical Adviser to the L. C. C.) London: Stead's Publishing House. Price one penny net pp. 30 [Ὁ Ἑλληνικὸς Ὑμνος στῆ σ. 24]. Μι' ἄλλη ἑλληνικὴ μουσικὴ ἔκδοσις ἐπίσης (ἀντίτυπο τῆς βρίσκεται στῆ Γεννάδειο) εἶναι καὶ ἡ ἐπόμενη: «The proceeds of the sale of this music will be devoted to the Cretan fund. The Greek National Hymn, arranged by the Greek composer N. L. Lambelet, Price 6d. Published by E. Archenberg & Co 46 Bernes St. London W.

XV

Now thy sons, defying danger,
Strike beneath their native sky,
And distrusting every stranger,
Swear to free themselves or die.

XV=II (ἐπαναλαμβάνεται ἡ β' στροφή).

B. Ode to liberty | by | Dionysius Solomos; | translated from the Greek | both in prose and verse | with a biographical sketch | of the poet and notes | by | George D. Canale, | Author of «thoughts on the ancient | and modern Greek etc.» | Zante: | Constantine Rosselimo, Publisher. | 1861. 8° σ. 13.

Τὸ δυσσεύρετο αὐτὸ βιβλίον ποῦ ἀντίτυπο τοῦ κατέχει ἡ Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη Ἀθηνῶν (N. Φ. 1047 IE) περιέχει τὴν ἐπόμενην Εἰσαγωγὴν καὶ σύντομην ὅπως εἶναι τὴ μεταφέρω αὐτοῦσια δωπέρα :

«led by a desire to make the name and genius of my great Countryman Solomos, known to the readers of poetry in England, I venture to offer them the following versions of his «Ode to Liberty»; and I have been encouraged by my friends in the hope that the English public will take an interest in a poem which ranks so high in the modern literature of Greece.

Together with the English translations I publish also the original poem, for those who desire to study the popular dialect of Greece—a dialect full of freshness and spirit, and well calculated to express the loftiest thoughts as well as the most common feelings of the heart.

Zante, December, 1860.

G. D. C.»

“Ὅπως φανεράνεται, λοιπόν, ἀπὸ τὴν εἰσαγωγὴν δημοσιεύεται τὸ κείμενον τῶν 15 πρώτων στροφῶν ἀπὸ τὴν μίαν μεριάν κι ἀπέναντι ἡ ἔμμετρη μετάφραση. Ἀκολουθεῖ πεζὴ μετάφραση τοῦ ἴδιου ἀριθμοῦ στροφῶν καὶ στὸ ξώφυλλο ἀναδημοσιεύονται ἐπαινετικὲς κρίσεις καθηγητῶν ἀγγλικῶν Πανεπιστημίων καὶ ἄλλων. Μεταφέρω τὶς ἀντίστοιχες στροφές, συμφωνῶν μετὰ τὸ σχέδιον ποῦ ἐξήγησα παραπάνω, σὲ στίχον καὶ πρόζαν :

1

By thy falchion's edge tremendous
By thy glance that measures earth,
By thy thoughts and works stupendous
Freedom! well I know thy worth!

I know thee by the terrible edge of thy sword, I know thee by thy fiery eye whose glance rapidly measures the earth.

Welcome to thy new existence
Ancient Spirit of the Free,
While thy Modern sons' resistance
Breaks the yoke of tyranny!

Starting forth from the sacred bones of the Hellenes, and, vigorous
as of old, hail, oh hail, liberty.

3

From thy desert habitation,
By a thousand wrongs provoked;
From thy servile degradation
Come again, thou art invoked.

Sorrowfull and abashed therein thou wast dwelling, awaiting a voice
to say to thee; Come forth again.

4

Slumbered d'ismally thy bravery
Overshadowed by the gloom
Of the tempest—night of slavery;
But it wakes now from the tomb!

But still that day delayed to come, and all things were silent because
terror threatened and oppression was heavily laid upon them.

5

In the anguish of bereavement
No condolence to thy woe
But thy life of past achievement
And thy tears of solemn flow.

Unfortunate one! the only comfort left thee, was to recall to memory
thy past glories, and recounting them to weep bitterly.

15⁽²⁾

Hark! 'tis battle's din resounding
And thy sons are in the fray,
With uplifted faldions, bounding,
To expire or win the day.

Yes! but now each son of thine is fiercely fighting, and unweariedly
seeks victory or death.

Ὁ Κανάλε γενήθηκε στὴ Ζάκυνθο τὸ Γενάρη τοῦ 1833 καὶ σπούδασε
στὸ Ἀμερικ. Πανεπιστήμιο τῆς Κανταβριγίας. Ὦντας στὴν Ἀμερικὴ
τύπωσε ἀγγλικά ἓνα βιβλίο μὲ τίτλο «Στοχασμοὶ ἀπάνω στὴν Ἀρχαία
καὶ Νεώτερη Ἑλληνικὴ Γλῶσσα». Κατὰ τὶς πληροφορίες ποὺ μᾶς δίνει
ὁ Λ. Χ. Ζῶης (Λεξικὸν Φιλολογικὸν καὶ Ἱστορικὸν Ζακύνθου κ.τ.λ., ἐν
Ζακύνθῳ, 1901, σ. 368β—369αβ) «μετέφρασε καὶ ἐτύπωσεν ἐπίσης ἐν Ἀ-
μερικῇ εἰς πεζὸν καὶ ἔμμετρον λόγον μετὰ ἱστορικῶν καὶ φιλολογικῶν
σημειώσεων τὸν Ὕμνον τοῦ Σολωμοῦ εἰς τὴν Ἐλευθερίαν». Συνεργά-
στηκε σὲ διάφορα Ἴόνια περιοδικὰ καὶ δημοσίευσεν σ' ἐφημερίδες τῆς
Βοστώνης καὶ τῆς Νέας Ὑόρκης μελέτες γιὰ τὰ ποιήματα τοῦ Σολωμοῦ,

2) Ἡ 16ῃ στροφή ὅμοια μὲ τὴ 2ῃ δὲν ἐπαναλαμβάνεται ὅπως καὶ στὶς ἄλλες
μεταφράσεις.

Ρώμα, Βαλαωρίτη, Σούτσου κ. ἄ. Δίδαξε ἀγγλικά στό Λύκειο τῆς Ζακύνθου καί κατόπι στήν Εὐαγγελική Σχολή Σμύρνης.

Γ. Poetry of Modern Greece. Specimens and Extracts. Translated by Florence Mc Pherson. London, Macmillan & Co 1884 viii+183.

Τό βιβλιαράκι αὐτό διαιρεῖται σέ δύο μέρη. Τό I περιλαμβάνει μεταφράσεις δημοτικῶν τραγουδιῶν καί τὸ II. (σ. 55—183) μεταφράσεις «from the works of lettered poets of the present century». Ἀπό ἓνα δισέλιδο εἰσαγωγικό σημείωμα παίρνουμε τὰ ἐπόμενα σχετικά μέ τή μετάφραση τοῦ Sheridan: «The whole (157 stanzas) was translated by Charles Brinsley Sheridan in his songs of Greece, 1826, but his version is a very free paraphrase of the original». Ἐχτός ἀπό τόν ὕμνο (σ. 61—79) καί τὸ ποίημα «Πρός τόν Κύριον Γεώργιον δέ Ρώσση εὐρισκόμενον εἰς τήν Ἀγγλία» (ὁ ἀγγλικός τίτλος εἶναι «A father's blessing» σ. 80—81) ὑπάρχουν μεταφράσεις ἀπό τὸ ἔργο τῆς Ἀγγελικῆς Πάλλης, Κ. Κοκκινάκη, Κάλβου, Ἀλεξάνδρου καί Παναγιώτη Σούτσου, Ραγκαβῆ, Ζαλοκώστα, Βαλαωρίτη, Ἀφεντούλη, Παράσχου καί Δροσίνη. Ἡ McPherson (δυστυχῶς δέν κατόρθωσα νά βρῶ βιογραφικῆς ἢ ἄλλης πληροφορίας γιά τὸ πρόσωπο καί τὸ ἔργο τῆς ἐχτός ἀπὸ ἓνα ἄρθρο τῆς στό Journal of Hellenic Studies, τόμ. X. σ. 86—89, «Historical Notes on certain Modern Greek Folk-songs» πού φανερώνει πῶς ἤξαιρε καλὰ τὰ νεοελληνικά) δέ μετάφρασε παρά 73 στροφές: ἡ 71η στό κείμενο ἀντιστοιχεῖ μέ τήν 70η στή μετάφραση, ἡ 72η μέ τήν 71η, ἡ 73η μέ τήν 72η καί ἡ 74η μέ τήν 73η. Ἡ ἴδια μᾶς δίνει τίς γενικῆς ἀρχές πού τήν καθοδήγησαν στίς μεταφράσεις τῆς: «In translating the pieces in this second part, I have not always adhered to the original metres. In many cases my choice seemed to lie between using shorter metres and diluting the verse by needless additions and I chose the former alternative. My endeavour throughout has been to avoid introducing any statement or idea which was not either expressed or directly implied in the original». Ὁ καθηγ. Μιχαήλ Κωνσταντινίδης ἀναδημοσίευσε 30 στροφές ἀπὸ τή μετάφραση τῆς Mc Pherson στά «Neohellenica» του, σ. 367—73, (3) κ' ἐκφράζει τήν ἐπόμενη γνώμη σχετικά μέ τίς μεταφράσεις τοῦ ὕμνου: «Ὁ εἰς τήν Ἀγγλικήν μεταφράσας αὐτὸν ἦτο ὁ Κάρολος Βρίνσλεϋ Σέριδαν, ἀτυχῶς ὅμως, ἡ μετάφρασις αὐτοῦ πολὺ ἀπομακρύνεται ἀπὸ τῆς ἐννοίας τοῦ πρωτοτύπου. Ἡ τῆς δεσποινίδος Μακφέρσον βεβαίως κατὰ τοῦτο εἶναι ἀσυγκρίτῳ τῷ λόγῳ ὑπερτέρα τῆς τοῦ Σέριδαν».

Οἱ στροφές σ' αὐτὸ τὸ βιβλίον πού ἀντιστοιχοῦν μέ τίς προηγούμενες μεταφρασμένες ἀπ' ἄλλους εἶναι οἱ ἐπόμενες:

1

Well I know thee by the edge
Of thy terror-striking brand
Know thee by the piercing glances
That thou dartest o'er the land.

3) Neohellenica, an introduction to modern Greek in the form of dialogues, containing specimens of the language from the third century B. C. to the present day to which is added an appendix of the Cypriot dialect by Professor Michael Constantinides translated into English in collaboration with Major—Gen. H. T. Rogers. R. E., London Macmillan & Co and New York, 1892, σ. 470.

Ἡ μετάφραση δημοσιεύτηκε γιὰ πρώτη φορά στὴν καθημ. ἔφημερίδα Daily Telegraph τοῦ Λοντίνου τῶν 17 Ὀκτ. 1918 μὲ τὴν ὑπογραφή τοῦ ποιητῆ. Ἡ Ἑσπερία, ἑβδομαδιαία εἰκονογραφημένη ἔκδοση τοῦ Λοντίνου (Ἔτος Γ'—Ἀρθμ. 147—Παρασκευή 25 Ὀκτωβρίου, 1918, σ. 675) (6) τὴν ἀναδημοσίευσε συνοδεύοντας τὴν μὲ τὸ ἀκόλουθο σημεῖωμα (ἀπόσπασμα):

«Ὁ Ἑλληνικὸς Ὕμνος. Μετάφρασις μεγαλοφυοῦς Ἑγγλοῦ ποιητοῦ. Ἀξιοσημείωτον φιλολογικὸν γεγονός ἐπρέπει νὰ θεωρηθῆ ἡ παράφρασις εἰς τὴν Ἑγγλικὴν τοῦ ἑλληνικοῦ ὕμνου γενομένη ὑπὸ τοῦ διασήμου ἔθνικοῦ τῶν Ἑγγλων ποιητοῦ Κίπλιγκ. Ἡ παράφρασις ἔγινε εἰς τὸ αὐτὸ μέτρον τοῦ πρωτοτύπου καὶ περιττὸν νὰ εἴπωμεν ὅτι αἱ ἰδέαι τοῦ ἔθνικοῦ μας ποιητοῦ Σολωμοῦ ἀπεδόθησαν θαυμασίως καὶ πολὺ σφιχτοδεμένες ὑπὸ τοῦ Ἑγγλοῦ ποιητοῦ. Ἡ μετάφρασις ἔδημοσιεύθη ἐπιφανέστατα μὲ τὴν ὑπογραφήν τοῦ Κίπλιγκ εἰς τὸν «Ἡμερήσιον Τηλέγραφον» τῆς παρελθούσης Πέμπτης. Εἶναι αἱ 6 (7) ἐκλεκτότεραι καὶ παραστατικώτεραι στροφαί, εἰς τὰς ὁποίας διετηρήθη ἡ αὐτὴ προσωδία τοῦ πρωτοτύπου, οὕτως ὥστε Ἑγγλικὴ μετάφρασις νὰ προσαρμόζεται εἰς τὴν μουσικὴν τοῦ ὕμνου...»

Οἱ ἐπόμενες ἑγγλικὲς στροφές ἀποτελοῦν τὴν μετάφραση τοῦ Κίπλιγκ:

1 (8)

We know the of old
Oh divinly restored
By the light of thine eyes
And the light of thy sword

2

From the graves of our slain
Shall thy valour prevail
As we greet the again—
Hail, Liberty, Hail!

3

Long time didst thou dwell
Mid the people that mourn
Awaiting some voice
That should bid thee return.

6) Νὰ διορθωθεῖ ὁ τίτλος στο βιβλίον Γ. Βαλέτα «Συμβολὴ στὴ Σολωμικὴ Βιβλιογραφία», Ἀπόσωμα πρῶτο, 1826—1934, I (181)—187 (368), Μυτιλήνη 1937|V. Ἐπίσης μερικὲς ἀνακρίβειες σ' ἓνα γράμμα τοῦ ἴδιου στὴ «Νέα Ἑστία», τ. 221, 1936, σ. 362β—363α. Λογουχάρη τὸ κείμενο δὲ δημοσιεύτηκε μὲ τὴν μετάφραση τοῦ Sheridan, ὁ Κίπλιγκ δημοσίευσε ἑπτὰ στροφές σὲ μετάφραση καὶ ὄχι ἔξω στο D. Telegraph τῶν 17|10|19. Δὲς ἐπίσης Ν. Κλ. Λανίτη, «ὁ Κίπλιγκ καὶ ἡ Ἑλλάς» τ. 219, 1936, σ. 210 στο ἴδιο περιοδικό.

7) Ὡς γεγονός δημοσιεύτηκαν ἑπτὰ μὰ ἡ 7η (16η στο κείμενο) εἶναι ἐπανάληψη τῆς 2ης.

8) Ἡ μετάφραση τοῦ Κίπλιγκ ἀναδημοσιεύτηκε στο (α) «The Greek National Anthem. The Poem by D. Solomos (1823). The Music by P. Mantzaros, English version by Rudyard Kipling. London, printed by Novello & Co καὶ στο (β) Musical Programme, Navarino Centenary Dinner, 20th October, 1917, πού συνοδεύσε τὸ γενικώτερο πρόγραμμα τοῦ γιορτασμοῦ τῆς ἑκατονταετηρίδας τῆς ναυμαχίας τοῦ Ναυαρίνου ὑπὸ τὴν προεδρεία τοῦ Earl of Beauchamp.

4

Ah, slow broke that day
And no man dared call,
For the shadow of tyranny
Lay over all :

5

And we saw the sad-eyed,
The tears on thy cheeks
While thy raiment was dyed
In the blood of the Greeks.

15

Yet, behold now thy sons
with impetuous breath
Go forth to the fight
Seeking Freedom or Death

16

From the grave-se of our scain
etc.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ :

“Όπως έχει παρατηρηθεί κιόλας, ο Sherinan, ο πρώτος μεταφραστής του “Υμνου είναι κι ο μόνος που τον μετάφρασε ολάκαιρο. Ο Κανάλης δὲν πήγε πιό πέρα από την 15η στροφή. Η McPherson σταμάτησε στην 74η, κι ο μεγάλος Κίπλιγκ, αφού δούλεψε τις πρώτες πέντε, προχώρησε στην 15η και 16η που είναι όμως επανάληψη της δεύτερης. Ο πρώτος μεταφράζοντας και βιαζόμενος να δώσει σ’ αγγλική μετάφραση την πολυσέλιδη συλλογή του Φώριελ με άμεσο σκοπο την έξυπνότερη της προαγωγής της παιδείας στην Ελλάδα, έκοψε κ’ έραψε, άλλαξε, παρανόησε, στένεψε ή πλάτυνε έννοιες κ’ αισθήματα κ’ έτσι φυσικά απομακρύνθηκε πολύ από το πρωτότυπο. Ποιητής με πνοή δὲν ήταν ποτέ του κ’ έχτος από λίγα στιχουργικά μαθητικά πρωτόλεια, που μένουν ανέκδοτα στο Τμήμα Χειρογράφων του Βρετανικού Μουσείου, δὲν έδωκε καμμιά αξιόλογη ποιητική εργασία. Οί λίγες στροφές που παραθέσαμε είναι αρκετές για να στηρίξουν την κρίση μας. Ο Κανάλης δὲ στάθηκε πιό τυχερός στην προσπάθεια του. Γιατί όσο καλά κι αν ήξαιρε την αγγλική γλώσσα, ή γνώση της του ήταν επίκτητη και μη όντας έξ άλλου ο ίδιος ποιητής αστόχησε ολότελα. Η μετάφραση του στο πεζό και πιστότερη είναι και προτιμότερη : σ’ αυτή, τουλάχιστο, ή δουλεία της ρίμας δὲν τον εξανάγκασε να πει άλλ’ άντ’ άλλων. Η εργασία της Μακφέρσων, που φαίνεται πως ήξαιρε τά νεοελληνικά, είναι καλύτερη από τις δυο προηγούμενες. Προτιμά να μένει πιστή στο κείμενο κι αν ή μετάφραση της δὲν είναι ποιητική, είναι όμως ένα γερό βοήθημα σ’ όποιον ξένον, που γνωρίζοντας τά νεοελληνικά, δὲν κατορθώνει άβοήθητος να φτάσει στην πλήρη κοτανόηση της

νεώτερης ελληνικής ποίησης. Κι ἂν τῆς λείπει ἡ ἔμπνοή, ὁ ρυθμός, τὸ ποιητικὸ ροβόλημα κι ὅ,τι κάνει τὴν ἀπόδοση τοῦ Κίπλιγκ ν' ἀκούεται ὡς ἓνα ὠραῖο πρωτότυπο ποίημα, κατορθώνει πάντως νὰ χειραγωγῆσει μίαν ψυχὴ στ' ἄδυτα τῆς φευγαλέας ἐμερφίᾳς τῶν στροφῶν: ἡ πρώτη, ἀμετάφραστη, μπορεῖ κανένας νὰ πεῖ στροφὴ τῆς ὠδῆς, ξεπροβάλλει σὰν ἓνα κάλλιστο δεῖγμα. Ὁ Κίπλιγκ ποῦ ἐργάστηκε ἀποκλειστικά μὲ βᾶση μίαν ἀγγλικὴ πεζὴ μετάφραση, δὲν ξαίρω πῶς μπόρεσε ν' ἀρπάξει τὸ μέτρο καὶ τὸ ρυθμὸ τοῦ ποιήματος. Νὰ τοῦ τῶχαν διαβάσει στὸ πρωτότυπο φορές καὶ φορές; Δὲν ἀπέδωκε τὸ ἄπιαστο νόημα, κι οὔτε κἂν τὸ γράμμα τοῦ στίχου «ποῦ μιὰ βία μετράει τῆ γῆ» Φύσηξε μέσα στὴ μετάφραση τοῦ ὄση πνοῆ τοῦ ἐπέτρεψε ἡ ἄγνοια τοῦ πρωτότυπου. Ἡ γνώση τῆς γλώσσας δὲν τὸν βοήθησε ὅπως καὶ τῆ Μακφέρσων ποῦ στὸ κάτω-κάτω δὲν ἦταν «traduttore del traduttore».

ἸΟξφόρδη, 1938

ΑΝΤ. ΙΝΤΙΑΝΟΣ

«Ο ΜΩ·Υ·ΣΗΣ ΚΙ Ο ΜΟΝΟΘΕ·Ι·ΣΜΟΣ» ΤΟΥ S. FREUD

Παρ' ὅλα τὰ ὀγδόντα τρία του χρόνια ὁ Φρόυντ ἐξακολουθεῖ ν' ἀνοίγει νέους δρόμους στὸν τομέα τῆς ψυχολογίας, χρησιμοποιώντας γιὰ μέσο τὴν περίφημη του ψυχανάλυση. Τῆ φορά αὐτὴ ἀσχολήθηκε μὲ τὴν ἐξερεύνηση τῆς πιὸ βαθειᾶς πτυχῆς τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς, ἀναλύοντας τὸ θρησκευτικὸ συναίσθημα τῶν ἀνθρώπων, καὶ εἰδικώτερα τοῦ Ἑβραϊκοῦ λαοῦ, ξεκινώντας ἀπὸ τὰ συμπεράσματα ποῦ ἔβγαλε ὁ ἴδιος ἀπὸ τὴ μελέτη τῆς θρησκείας τοῦ πρωτόγονου ἀνθρώπου, ὅπως τὰ διατύπωσε στὸ βιβλίον του «Τοτέμ καὶ Ταμποῦ» ἀπὸ τὸ 1912.

Τὸ νέο βιβλίον του «Ὁ Μωϋσῆς κι ὁ Μονοθεϊσμός» εἶναι διαιρεμένο σὲ τρία μέρη. Τὰ δυὸ πρῶτα στὰ ὁποῖα ἀσχολεῖται μὲ τὴν ἱστορία τοῦ πρώτου πνευματικοῦ πατέρα τῶν Ἑβραίων, τοῦ Μωϋσῆ, εἶχαν δημοσιευτεῖ γιὰ πρώτη φορά στὸ Γερμανικὸ ψυχαναλυτικὸ περιοδικὸ «Imago» στὸ 1937. Τὸ τρίτο ὅμως μέρος, στὸ ὁποῖον ἐξετάζει μὲ τὸ φακὸ τῆς ψυχανάλυσης τὸ θρησκευτικὸ συναίσθημα, δὲν τόλμησε, ὅπως γράφει ὁ ἴδιος στὸν πρόλογό του, νὰ τὸ δημοσιέψει στὴν Αὐστρία ὅσον καιρὸ ἦταν ἐκεῖ, γιὰτὶ φοβόταν πῶς ἡ καθολικὴ Ἐκκλησία θ' ἀπαγόρευε τὴν ἐξάσκηση καὶ μελέτη τῆς ψυχανάλυσης στὴν Αὐστρία. Ὑστερα ὅμως ἀπὸ τὸ Anschluss ποῦ ἡ ψυχανάλυση καταδιώχτηκε ἀπὸ τοὺς νέους κυρίαρχους τῆς Αὐστρίας καὶ ποῦ ὁ Φρόυντ κατάφυγε στὸ Λονδίνο, ἀποφάσισε νὰ δώσει στὴ δημοσιότητα καὶ τὸ τρίτο αὐτὸ μέρος, ποῦ ἀπὸ ψυχαναλυτικὴ ἀποψη εἶναι καὶ τὸ σπουδαιότερο. Ἡ ἔκδοση ἔγινε μόνον σὲ Ἀγγλικὴ μετάφραση.

Στὴ μελέτη του αὐτὴ ὁ Φρόυντ παρουσιάζει τὶς μεγάλες ὁμοιότητες ποῦ ἀνακάλυψε μεταξὺ τῆς ψυχικῆς ζωῆς ἑνὸς λαοῦ καὶ τῆς ψυχικῆς

ζωῆς ἑνὸς ἀτόμου. Ὅπως στὴν ψυχικὴ ἐξέλιξη τοῦ ἀτόμου παίζουν σπουδαῖο ρόλο οἱ σχέσεις τοῦ παιδιοῦ μὲ τὸν πατέρα του, ἔτσι καὶ στὴν ψυχικὴ ζωὴ ἑνὸς λαοῦ παίζουν σπουδαῖο ρόλο οἱ σχέσεις τῆς ὀμάδας μὲ τὸν ἀρχηγό της—τὸν πνευματικὸν πατέρα τῆς ὀμάδας, ποῦ σὲ παλαιότερες ἐποχὰς ἦταν καὶ βιολογικός της πατέρας.

Σύμφωνα μὲ τὴ θεωρίαν τῆς ψυχολογίας, οἱ νευρασθένειες ὀφείλονται σὲ ψυχικὰ τραύματα ποῦ συνέβηκαν κυρίως στὰ πρῶτα πέντε χρόνια τῆς παιδικῆς ἡλικίας τοῦ ἀτόμου. Τὸ ἀγόρι, ἀπὸ ἀταξισμὸ πρὸς τὸν πιθηκοειδῆ του πρόγονο ποῦ ὠρίμαζε σεξουαλικά μέσα σὲ πέντε χρόνια, καὶ ἀντίθετα πρὸς τὴ λαϊκὴ γνώμη, ἀναπτύσσει, ἀπὸ τὰ τρία του κιόλας χρόνια, συναισθηματικὰ ἐρωτικὰ πρὸς τὴ μητέρα του καὶ ἐχθρικὰ πρὸς τὸν πατέρα του. Ὅταν ὅμως τὸ παιδί μεγαλώσει ἀκόμη λίγο καὶ μάθει πὼς τέτοια συναισθήματα ἀπαγορεύονται αὐστηρὰ ἀπὸ τὴν κοινωνίαν, καταπιέζει τὶς ἐπιθυμίες αὐτὲς στὸ ὑποσυνείδητο του καὶ ξεχνᾷ ὅλες τὶς ἐντυπώσεις τῆς μικρῆς του ἡλικίας, οἱ ὁποῖες ὅμως μένουν ἀνεξίτηλες μέσα στὸ ὑποσυνείδητο, καὶ παρουσιάζονται στὰ κατοπινὰ χρόνια, συνήθως στὰ ὄνειρα, στὶς νευρώσεις καὶ στὴν τέχνη.

Ὅπως τὸ οἰδιποδικὸ σύμπλεγμα—ἐρωτας γιὰ τὴ μητέρα καὶ μῖσος γιὰ τὸν πατέρα—κρύβεται πίσω ἀπὸ τὶς νευρώσεις τῶν ἀτόμων, τὸ ἴδιο σύμπλεγμα, λέει ὁ Φρόυντ, βρίσκεται πίσω ἀπὸ τὴ θρησκείαν, ποῦ τὴ θεωρεῖ ὡς ἕνα εἶδος ὀμαδικῆς νεύρωσης. Τὸ ὀμαδικὸ οἰδιποδικὸ σύμπλεγμα—ποῦ πῆρε τὸνομά του ἀπὸ τὸ γνωστὸ μῦθο τοῦ Οἰδίποδα ποῦ σκότωσε τὸν πατέρα του καὶ παντρεύτηκε τὴ μητέρα του—ἔχει τὴν ἀρχὴν του ἀπὸ τὸν καιρὸ ποῦ ὁ πρῶτόγονος ἄνθρωπος ζοῦσε σὲ ὄρδεις ποῦ τὶς διεύθυνε ὁ ἰσχυρότερος ἄντρας, ὁ πατέρας τῆς ὄρδης. Ἡ δύναμη τοῦ πατέρα ἦταν ἀπεριόριστη. Οἰκειοποιῶταν ὅλες τὶς γυναῖκες, κ' ἦταν ἀμείλιχος στὰ παιδιά του ποῦ τολμοῦσαν νὰ ἐνοχλήσουν τὸ χαρῆμι του : οἱ νεαροὶ ἀντάρτες τιμωροῦνταν εἴτε μὲ εὐνουχισμὸ εἴτε μὲ σκότωμα καὶ φάγωμα. Γι' αὐτὸ, τὰ παιδιά ἀναγκάζονταν νὰ ὀργανώσουν δικούς ὄρδεις κλέβοντας γυναῖκες εἴτε ἀπὸ τὸν πατέρα τους εἴτε ἀπὸ ἄλλους. Αὐτὴ ὅμως ἡ κατάστασις δὲν συνεχίστηκε ἐπ' ἄπειρο. Ἦρθε ἐποχὴ ποῦ τὰ διωγμένα παιδιά ἐνώθησαν καὶ συνωμότησαν ἐναντίον τοῦ πατέρα των, τὸν σκότωσαν καὶ τὸν ἔφαγαν. Ἡ νίκη των ὅμως αὐτὴ ἔφερε ἀναρχίαν, γιατί ἐπακολουθοῦσαν συγκρούσεις μεταξὺ τῶν ἀδελφῶν γιὰ τὴ διαδοχὴν τοῦ πατέρα των. Ὑστερα ἀπὸ ἀμέτρητες ἐπαναλήψεις τῆς τραγωδίας αὐτῆς, ἐγκαθιδρύθηκε ἡ πρώτη θρησκείαν τοῦ ἀνθρώπου, ὁ τοτεμισμὸς, ποῦ συνοδευόταν κυρίως μὲ δυὸ αὐστηρὰ ἀπαγορεύσεις (taboos): ἀπαγορευόταν, πρῶτον, τὸ σκότωμα τοῦ τοτέμ καὶ δεῦτερον ἡ αἰμομιξία μὲ γυναῖκες τῆς ἴδιας φατρίας. Τοτέμ ἦταν τὸ ἱερὸ ζῶν τῆς φατρίας, τὸ ὁποῖον ἀντιπροσώπευε τὸν ἀδικοσκοτωμένο πατέρα, καὶ τὸ ὁποῖον ὅλοι ἐσέβονταν. Μόνο μιά φορὰ τὸ χρόνο ἐπεβάλλετο σ' ὅλα τὰ μέλη τῆς φατρίας νὰ πάρουν μέρος στὴ γιορτῇ τοῦ τοτέμ καὶ νὰ φάγουν τὸ ἱερὸ ζῶν σ' ἀνάμνησιν τῆς νίκης ποῦ ἐνωμένοι ἐπέτυχαν ἐναντίον τοῦ πατέρα των.—Ὁ Φρόυντ κάνει τὴν παρατήρησιν πὼς ἐκείνη τὴν ἐποχὴν ὁ ἄνθρωπος δὲν θὰ θεωροῦσε τὸν ἑαυτό του πολὺ διαφορετικὸ ἀπὸ τ' ἄλλα ζῶα, ὅπως ἀκριβῶς συμβαίνει σήμερον καὶ μὲ τὰ παιδιά.

Ἔτσι, σύμφωνα μὲ τὴν θεωρία τοῦ Φρόντ, ἡ πρώτη θρησκεία τοῦ ἀνθρώπου ἦταν ἀποτέλεσμα τῶν ἀλληλοσυγκρουομένων συναισθημάτων πού εἶχε γιὰ τὸν πατέρα του—μῖσος πού ἐκδηλώθηκε μὲ τὸ σκότωμα, καὶ ἀγάπη πού ἐκδηλώθηκε μὲ τὴ λατρεία του καὶ μὲ τὴν υἱοθέτηση τῆς ἐπιθυμίας του γιὰ ἐξωγαμία.

Τὰ ἐπεισόδια αὐτὰ τῆς παιδικῆς ἡλικίας τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, παρ' ὄλο πού λησμονήθηκαν, ἐξακολουθοῦν νὰ εἶναι ἐντυπωμένα μέσα στὸ ὑποσυνείδητο τῶν ἀνθρώπων, καὶ τὰ συναισθήματα πού σχετίζονται μ' αὐτὰ ζητοῦν κατάλληλη εὐκαιρία νὰ ἐκδηλωθοῦν. Τέτοια εὐκαιρία γιὰ τὴν Ἑβραϊκὴ φυλὴ πού ἔφυγε ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο στὸν 14ον περίπου αἰῶνα π. Χ. ἦταν ὁ φόνος τοῦ ἀρχηγοῦ καὶ πνευματικοῦ τῶν πατέρα τοῦ Μωϋσῆ. Οἱ Ἑβραῖοι ἀπελπισμένοι ἀπὸ τὶς ταλαιπωρίες τῶν στὴν ἔρημο, ἐπαναστάτησαν κ' ἔδωκαν στὸ Μωϋσῆ, ὅπως λέει ὁ Φρόντ, «τὸ τέλος πού περιμένει ὅλους τοὺς φωτισμένους ἀρχηγούς»—τὸν σκότωσαν. Αὐτὸ τὸ ἐπεισόδιο πού ἦταν μιὰ ἐπανάληψη τοῦ προπατορικοῦ ἀμαρτήματος, δυνάμωσε μέσα στὸ ὑποσυνείδητο τῶν Ἑβραίων τὸ αἶσθημα τῆς ἐνοχῆς καὶ γιὰ νὰ τὸ ἱκανοποιήσουν ἄρχισαν νὰ κάνουν τὶς θρησκευτικὲς τῶν διατάξεις πὸ ἀυστηρὲς καὶ νὰ συμμορφώνονται μὲ τὶς ἐπιθυμίες τοῦ διπλοσκοτωμένου πατέρα τῶν, καταδικάζοντας τὶς σωματικὲς ἀπολαύσεις.

Ἔτσι, ἡ Μονοθεϊστικὴ θρησκεία ρίζωσε βαθειὰ στὴν Ἑβραϊκὴ ψυχὴ καὶ ἐπέζησε ὅλων τῶν καταδιώξεων, γιατί, κατὰ τὸ Φρόντ, ἀντλοῦσε τὴ δύναμη της ἀπὸ τὶς πιὸ παλῆς ὑποσυνείδητες ἐντυπώσεις τοῦ ἀνθρωπίνου γένους.

Γιὰ τὴν καταγωγὴ τοῦ Μωϋσῆ ὁ Φρόντ ἀπορίπτει τὴν ἐκδοχὴ τῆς Γραφῆς, πῶς δηλαδὴ ἡ μητέρα τοῦ Μωϋσῆ ἦταν Ἑβραία, πού ἔβαλε τὸ βρέφος σ' ἓνα κιβώτιο στὶς ὄχθες τοῦ Νείλου ὅπου τὸ βρῆκαν καὶ τὸ ἀνάθρεψαν οἱ κόρες τοῦ Φαραῶ, γιατί θεωρεῖ τὴν ἱστορίαν αὐτὴν σὰ μιὰ παραλλαγὴ τοῦ μύθου πού δημιουργήθηκε γύρω ἀπὸ τὴν παιδικὴ ζωὴ πολλῶν ἄλλων ἡρώων, ὅπως εἶναι τοῦ Σαργῶν τοῦ Βαβυλωνίου, τοῦ Κύρου, Ρωμύλου, Οἰδίποδα, Κάρνα, Πάρι, Τήλεφου, Περσέα, Ἑρακλῆ, Γιλγαμές τοῦ Βαβυλωνίου, Ἀμφίονα καὶ Ζήθου. Οἱ μῦθοι αὗτοι θέλουν νὰ δείξουν πῶς τὸ παιδί ἦταν προορισμένο ἀπὸ τὴ μοῖρα νὰ γίνῃ ἥρωας καὶ ἐπέζησε ὅλων τῶν περιπετειῶν. Ὁ Φρόντ πιστεῖ πῶς ὁ Μωϋσῆς θᾶταν κανένας Αἰγύπτιος εὐγενῆς μὲ ὄνομα πού τελείωνε σὲ —Μως (πού Αἰγυπτιακὰ σημαίνει παιδί), ὁπαδὸς τοῦ Φαραῶ Ἰχνάτον, τοῦ πρώτου μονοθεϊστοῦ στὴν ἱστορία, καὶ πού ἀπογοητευμένος ἀπὸ τὴν κατάργηση τῆς μονοθεϊστικῆς θρησκείας στὴν Αἴγυπτο ὕστερ' ἀπὸ τὸν θάνατο τοῦ Ἰχνάτον, ἀνάλαβε νὰ ὀδηγήσῃ τοὺς Ἑβραίους ἔξω ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο, τοὺς εἰσήγαγε στὸ μονοθεϊσμό, τοὺς ἐπέβαλε τὸ ἔθιμο τῆς περιτομῆς, καὶ τοὺς ἔπεισε πῶς ἦταν τὰ εὐνοούμενα παιδιὰ τοῦ Θεοῦ.

Στὸ βιβλίον τοῦ αὐτοῦ ὁ Φρόντ ἐκλαίκευει, ὅσο εἶναι δυνατό, τὴ θεωρίαν του, ἂν καὶ εἶναι κάπως δύσκολο γιὰ ἓνα μὴ κατατοπισμένο στὴν ψυχχαναλυτικὴ φιλοσοφία νὰ παρακολουθήσῃ τὶς ἰδέες τοῦ συγγραφέα ἀπ' ἄκρην σ' ἄκρην. Σ' ἓνα ὅμως πού θεωρεῖ σωστὰ τὰ δεδομένα τῆς ψυχχανάλυσης, τὸ βιβλίον αὐτὸ μπορεῖ νὰ δώσει τὸ κλειδί γιὰ τὴν ἐξήγηση πολλῶν φαινομένων τῆς σύγχρονης κοινωνικῆς ζωῆς.

S. FREUD

Ο ΜΩΨ·ΣΗΣ ΚΙ Ο ΜΟΝΟΘΕ·Ι·ΣΜΟΣ*

(1) Τὸ ἱστορικὸ φόντο τῶν γεγονότων ποὺ ἐτράβηξαν τὸ ἐνδιαφέρον μας εἶναι τοῦτο: Μὲ τίς καταχτήσεις τῆς 18ης Δυναστείας ἡ Αἴγυπτος εἶχε γίνει μιὰ παγκόσμια Αὐτοκρατορία. Ὁ νέος Ἰμπεριαλισμὸς ἀντικαθρεφτίστηκε σὲ νέες θρησκευτικὲς ἰδέες ποὺ ἀναπτύχθηκαν ἀνάμεσα, ἂν ὄχι ὅλου τοῦ λαοῦ, τοῦλάχιστο τῶν ἀνώτερων στρωμάτων ποὺ κυβερνοῦσαν τὴν Αἴγυπτο καὶ ποὺ ἦταν διανοητικὰ πιὸ δραστήρια. Κάτω ἀπὸ τὴν ἐπίδραση τῶν ἱερέων τοῦ Ἡλιακοῦ Θεοῦ στὸ "Ὀν (Ἡλιούπολις), ποὺ πιθανὸν νὰ δυνάμωσε καὶ μὲ τὴν ὑποβολὴ Ἀσιατικῶν ἀντιλήψεων, βγῆκε ἡ ἰδέα ἐνὸς παγκόσμιου Θεοῦ, τοῦ "Ατον, ποὺ δὲν περιορίζονταν πιά μόνο σ' ἓνα λαὸ καὶ μόνο σὲ μιὰ χώρα. Μὲ τὸ νέο Ἀμενχότεπ IV (ποὺ ὑστερώτερα ἄλλαξε ὄνομα κ' ἔγινε Ἰχνάτον) ἀνέβηκε στὸ θρόνο ἓνας Φαραὼ ποὺ ἐνδιαφέρονταν κυρίως γιὰ τὴν ἀνάπτυξη τῆς ἰδέας ἐνὸς τέτοιου Θεοῦ. Αὐτὸς ἀνακήρυξε τὴ θρησκεία τοῦ "Ατον σ' ἐπίσημη θρησκεία κ' ἔτσι ὁ παγκόσμιος Θεὸς ἔγινε ὁ *Μοναδικὸς* Θεὸς κι ὅλα ὅσα ἐλέγονταν γιὰ τοὺς ἄλλους θεοὺς ἔγιναν ψευτιά κι ἀπάτη. Μὲ μιὰ ἔξοχη ἀδιαλλαξία ὁ Ἰχνάτον ἀντιστάθηκε στὸν πειρασμὸ τοῦ νὰ κρατήσει τίς Αἰγυπτιακὲς ἀντιλήψεις γιὰ τὴ μαγεία, κι ἀπόριψε τὴν ψευδαίσθηση τῆς μετὰ θάνατο ζωῆς ποὺ ἦταν τόσο ἀγαπητὴ στοὺς Αἰγύπτιους. Μὲ μιὰ καταπληχτικὴ προαίσθηση ὑστερώτερης ἐπιστημονικῆς γνώσης, ὁ Ἰχνάτον ἀναγνώρισε στὴν ἐνέργεια τῆς ἡλιακῆς ἀχτινοβολίας τὴν πηγὴ κάθε ζωῆς πάνω στὴ γῆ καὶ λάτρευσε τὸν ἥλιο ὡς σύμβολο τῆς δύναμης τοῦ Θεοῦ. Στὴ χαρὰ του ἀγάλλετο μὲ τὴ δημιουργία καὶ στὴ ζωὴ του μὲ τὴν Ἀλήθεια καὶ τὴ Δικαιοσύνη.

Αὐτὴ ἦταν ἡ πρώτη, κ' ἴσως ἡ πιὸ ἄδολη περίπτωση, στὴν ἱστορία τῆς ἀνθρωπότητος, μιᾶς μονοθεϊστικῆς θρησκείας. Μιὰ βαθύτερη γνώση τῶν ἱστορικῶν καὶ ψυχολογικῶν συνθηκῶν τῆς καταγωγῆς τῆς θρησκείας αὐτῆς θὰ εἶχε ἀνεχτίμητη ἀξία. Πολὺ λίγες ὁμῶς πληροφορίες γιὰ τὴ θρησκεία "Ατον ἔφθασαν κοντὰ μας. Κάτω ἀπὸ τὴ βασιλεία τῶν ἀδύνατων διαδόχων τοῦ Ἰχνάτον καταστράφηκε ὅ,τι αὐτὸς εἶχε δημιουργήσει. Οἱ ἱερεῖς ποὺ αὐτὸς εἶχε καταδιώξει, ξεθύμαναν πάνω στὴ μνήμη του. Ἡ θρησκεία "Ατον καταργήθηκε. Ἡ πρωτεύουσα τοῦ αἵρετικοῦ Φαραὼ καταστράφηκε κ' ἐλεηλατήθηκε. Στὸ 1350 π.Χ. ἡ 18η Δυναστεία ἔσβυσε. Ὑστερα ἀπὸ μιὰ περίοδο ἀναρχίας, ὁ στρατηγὸς Χαρεμχάπ, ποὺ βασιλέψε ἕως τὸ 1315, ἔβαλε τάξη. Οἱ μεταρρυθμίσεις τοῦ Ἰχνάτον ἐφαίνονταν μόνο σὰν ἓνα ἐπεισόδιο προορισμένο νὰ ξεχαστεῖ.

* Δυὸ ἀποσπάσματα ἀπὸ τὸ τελευταῖο ὁμώνυμο βιβλίον τοῦ Σ. Φρόυντ.

1) Σελίδα 95.

Αυτό είναι ὅτι ἐξακριβώθηκε ἱστορικά κι ἀπὸ τὸ σημεῖο τοῦτο ἀρχίζουν οἱ ὑποθέσεις μας. Μεταξὺ τῶν στενῶν φίλων τοῦ Ἰχνάτον ἦταν κ' ἓνας πού ἴσως νὰ ὀνομαζόταν Θόθμως, ὅπως ὀνομάζονταν πολλοὶ ἐκείνη τὴν ἐποχὴ. Τὸ ὄνομα δὲν μᾶς ἐνδιαφέρει, ἀλλὰ τὸ δεύτερο τοῦ μέρους πρέπει γάταν -μως. Εἶχε ψηλὴ θέση κ' ἦταν ἓνας φανατικός ὀπαδὸς τῆς θρησκείας Ἄτον, ἀντίθετα ὅμως πρὸς τὸν ὄνειροπόλο Βασιλιά, ἦταν γεμάτος δύναμη καὶ πάθος. Γιὰ τὸν ἄνδρα τοῦτο ὁ θάνατος τοῦ Ἰχνάτον κ' ἡ κατάργησις τῆς θρησκείας τοῦ ἐσήμαινε τὸ σβύσιμο ὅλων τῶν ἐλπίδων του. Μόνο ὡς προγραμμαμένος ἢ μεταμελημένος θὰ μπορούσε νὰ μείνει στὴν Αἴγυπτο. Ἄν ἔτυχε νὰ ἦταν Κυβερνήτης καμμιάς παραμεθόριας ἐπαρχίας, πάντως θάρθε σὲ καλὴ ἐπαφὴ μὲ κάποια Σημιτικὴ φυλὴ πού μῆκε στὴν Αἴγυπτο πρὶν κάμποσες γενεές. Στὴν ἀπελπισία καὶ τῆ μοναξιά του στράφηκε στοὺς ξένους ἐκείνους κ' ἐζήτησε σ' αὐτοὺς μιὰ ἀντιστάθμισή τῶν ὄσων ἔχασε. Τοὺς ἐξέλεξε ὡς λαόν του καὶ προσπάθησε νὰ πραγματοποιήσῃ μεσον τῶν τὰ ἰδεώδη του. Ἄφου ἐγκατέλειψε τὴν Αἴγυπτο μαζί τῶν —συνουδευμένων μὲ τοὺς στενοῦς του ὀπαδοὺς— τοὺς ἀγίασε μὲ τὸ ἔθιμο τῆς περιτομῆς, τοὺς ἔδωκε νόμους καὶ τοὺς εἰσήγαγε στὴ θρησκεία Ἄτον πού οἱ Αἰγύπτιοι εἶχαν πρὶ λίγο καιρὸ παρατήσει. Ἰσως οἱ κανόνες πού αὐτὸς—ὁ Μωϋσῆς—ἐπέβαλε στοὺς Ἑβραίους τοῦ νᾶταν σκληρότεροι παρὰ ἐκεῖνοι τοῦ δασκάλου τοῦ Ἰχνάτον. Ἰσως ἐπίσης νὰ ἐγκατέλειψε τὴ σχέση μὲ τὸν Ἡλιακὸ Θεὸ τοῦ ὄν τὸν ὀποῖον ὁ Ἰχνάτον δὲν εἶχε ἀπορίψει.

Τὴν Ἐξόδο ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο πρέπει νὰ τὴν τοποθετήσουμε στὴν ἐποχὴ τῆς μεσοβασιλείας ὕστερα ἀπὸ τὸ 1350. Οἱ ἐπόμενες περίοδοι ἔως τὴν κατάχτησιν τῆς Χαναάν, εἶναι πολὺ σκοτεινές. Ἀπὸ τὸ σκοτάδι πού τὸ Βιβλικὸ Κείμενον ἄφησε—ἢ μᾶλλον ἐδημιούργησε—ὁ ἱστορικὸς ἐρευνητὴς τῶν ἡμερῶν μας μπορεῖ νὰ διακρίνει δυὸ γεγονότα. Τὸ πρῶτο, πού ἀνακάλυψε ὁ Ε. Σέλλιν, εἶναι πὼς οἱ Ἑβραῖοι πού ἀκόμα καὶ σύμφωνα μὲ τὴ Γραφὴ ἦταν σκληροτράχηλοι κι ἀπειθάρχητοι πρὸς τὸν νομοθέτη κι ἀρχηγὸ τῶν, στὸ τέλος ἐπαναστάτησαν, τὸν ἐσκότωσαν, καὶ ὅπως ἔκαναν πρωτύτερα οἱ Αἰγύπτιοι, ἀπόριψαν κι αὐτοὶ τὴ θρησκεία τοῦ Ἄτον πού τοὺς εἶχε ἐπιβληθεῖ. Τὸ δεύτερο γεγονός, πού ἀπόδειξε ὁ Ε. Μέγιερ, εἶναι πὼς αὐτοὶ οἱ Ἑβραῖοι στὴν ἐπιστροφή τῶν ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο ἐνώθησαν μὲ συγγενικές τῶν φυλές στὴ χώρα πού συνορεύει μὲ τὴν Παλαιστίνην, τὴ Χερσόνησο τοῦ Σινᾶ καὶ τὴν Ἀραβία, καὶ πὼς ἐκεῖ, σὲ μιὰ ὄσση πού ὀνομάζεται Ἰκαντές, δέχθηκαν κάτω ἀπὸ τὴν ἐπίδραση τῶν Ἀράβων Μιδιανιτῶν μιὰ νέα θρησκεία, τὴ λατρεία τοῦ Ἡφαιστείου Θεοῦ Ἰεχωβά. Ἀμέσως ὕστερ' ἀπ' αὐτὸ ἦταν ἔτοιμοι νὰ καταχτήσουν τὴ Χαναάν

(1) Ὁ Ἄτον ἦταν ἓνας εἰρημιστὴς, ὅπως ὁ ἀντιπρόσωπος του ἐπὶ τῆς γῆς—ἢ μᾶλλον τὸ πρότυπο του—ὁ Φραῶ Ἰχνάτον, πού μὲ σταυρωμένα τὰ χέρια ἐκοιτοῦσε τὸ γκρέμισμα τῆς Αὐτοκρατορίας πού ἐδημιούργησαν οἱ πρόγονοί του. Σ' ἓνα λαὸ ὅμως πού ἐτοιμαζόταν νὰ καταχτήσῃ μὲ τὴ βία νέες χώρες, ἀσφαλῶς ταίριαζε καλύτερα ὁ Ἰεχωβάς. Ἐχτὸς τούτου, σ' ἓνα πρωτόγονο λαὸ ἦταν ἀκατάληπτες οἱ ἀξιοεχτίμητες ἰδιότητες τοῦ Μωσαϊκοῦ Θεοῦ.

Το κυριώτερο όμως γεγονός στην εξέλιξη της Ἑβραϊκῆς θρησκείας ἦτον πῶς με τὸν καιρὸ ὁ Ἰεχωβάς ἔχασε τὸν παλιὸ τοῦ χαρακτήρα κ' ἔγινε πῶς πολὺ ὅμοιος τοῦ παλαιοῦ Μωσαϊκοῦ Θεοῦ, τοῦ Ἄτον. Εἶναι ἀλήθεια πῶς ἔμειναν διαφορὲς πού ἐκ πρώτης ὄψεως θὰ φαίνονταν σημαντικὲς: ἐν τούτοις ὅμως δὲν εἶναι δύσκολο νὰ ἐξηγηθοῦν. Ὁ Ἄτον εἶχε ἀρχίσει τὴ βασιλεία του στὴν Αἴγυπτο, σὲ μιὰ εὐτυχημένη περίοδο ἀσφάλειας, κι ὅταν ἀκόμα ἡ Αὐτοκρατορία ἀρχίσει νὰ σείεται ἐκ θεμελίων οἱ ὅπαδοί της μπόρεσαν νὰ στραφοῦν μακριὰ ἀπὸ τὰ ἐγκόσμια ζητήματα καὶ νὰ ἐξακολουθήσουν νὰ ὑμνοῦν καὶ ν' ἀπολαμβάνουν τὰ δημιουργήματα τοῦ Θεοῦ των. Στούς Ἑβραίους ὅμως ἡ μοῖρα ἐπεφύλαξε σκληρὲς κι ὀδυνηρὲς δοκιμασίες, κ' ἔτσι ὁ Θεὸς των ἔγινε σκληρὸς, ἀδυσώπητος καὶ σκυθρωπὸς. Ἐκράτησε τὸ χαρακτήρα ἑνὸς παγκόσμιου Θεοῦ πού κυβερνοῦσε ὅλες τὶς χώρες κι ὄλους τοὺς λαοὺς. Τὸ γεγονός ὅμως πῶς ἡ λατρεία του πέρασε ἀπὸ τοὺς Αἰγύπτιους στοὺς Ἑβραίους, βρῆκε τὴν ἔκφρασή του στὸ ἐπιπρόσθετο δόγμα πῶς οἱ Ἑβραῖοι ἦταν ὁ περιούσιος λαὸς του καὶ πῶς οἱ ὑποχρεώσεις των θάβρισκαν στὸ τέλος εἰδικὴν ἀνταμοιβή. Μπορεῖ νὰ μὴν ἦταν εὐκολο γιὰ τὸ λαὸ αὐτὸ νὰ συμβιβασε τὴν πίστη του πῶς ἐπρωτιμᾶτο μεταξὺ ὄλων τῶν ἄλλων ἀπὸ ἕνα παντοδύναμο Θεό, με τὴν πικρὴ πείρα τῆς ἄθλιας του μοίρας. Οἱ Ἑβραῖοι ὅμως δὲν ἄφηκαν τὶς ἀμφιβολίες νὰ τοὺς κυριεύσουν: αὐξήσαν τὸ αἶσθημα τῆς ἐνοχῆς των γιὰ νὰ σιωπήσουν τὴ δυσπιστία των κ' ἴσως στὸ τέλος ἀναφέρθηκαν στὴν «ἀνεξερεύνητον βουλήν τοῦ Κυρίου» ὅπως κάνουν μέχρι σήμερα οἱ θρησκοί. Ἄν ὑπῆρχε καμμιά ἀπορία γιὰ τὸ Κύριος πάντα ἐπέτρεπε σὲ νέους τυράννους—Ἀσσύριους, Βαβυλώνιους, Πέρσες—νὰ ὑποδοῦναι καὶ νὰ κακομεταχειρίζονται τὸ λαὸ του, ἡ δύναμη του ὅμως ἀγανωρίζεται στὸ ὅτι ὄλοι αὐτοὶ οἱ ἀχρεῖοι ἐχθροὶ με τὴ σειρά τους ἠττήθηκαν καὶ οἱ αὐτοκρατορίες των καταστράφηκαν.

Σὲ τρία σπουδαῖα σημεία ὁ κατοπινὸς Ἑβραϊκὸς Θεὸς ἔγινε ὅμοιος τοῦ παλαιοῦ Μωσαϊκοῦ Θεοῦ. Τὸ πρῶτο καὶ σπουδαιότερο σημεῖο εἶναι πῶς ἀγανωρίστηκε πραγματικὰ ὡς ὁ μόνος Θεός, πού κοντὰ του κανένας ἄλλος Θεὸς δὲν ἦταν νοητός. Τὸ μονοθεῖσμό τοῦ Ἰχνάτον τὸν πῆρε στὰ σοβαρὰ ἕνας ὀλόκληρος λαός· μάλιστα ὁ λαὸς αὐτὸς τόσο προσκολλήθηκε σ' αὐτόν, ὥστε τὸν ἔκανε κέντρο τῆς διανοητικῆς του ζωῆς. Ὁ λαὸς κ' οἱ ἱερεῖς πού τώρα κυριαρχοῦσαν, ἦταν σύμφωνοι στὸ σημεῖο αὐτό. Οἱ ἱερεῖς ὅμως πού περιόρισαν τὶς ἐνέργειες των στὴ διευθέτηση τῶν τύπων γιὰ τὴ λατρεία, βρέθηκαν ἀντιμέτωποι δυνατῶν τάσεων τοῦ λαοῦ πού προσπαθοῦσε νὰ ξαναφέρει γιὰ τὸ Θεὸ του δυὸ ἄλλα δόγματα τοῦ Μωϋσῆ. Οἱ ἀκούραστες φωνὲς τῶν Προφητῶν ἐκήρυτταν πῶς ὁ Θεὸς μισοῦσε τὶς τελετὲς καὶ τὶς θυσίες καὶ δὲν ἤθελε τίποτ' ἄλλο ἀπὸ πίστη καὶ βίον ἀληθινὸ καὶ δίκαιο. Ὅταν οἱ Προφῆτες ὑμνοῦσαν στὴν ἔρημο τὴν ἀπλότητα καὶ τὴν εὐσέβεια τῆς ζωῆς των, ἀσφαλῶς βρισκόντουσαν κάτω ἀπὸ τὴν ἐπίδραση τῶν ἰδεῶν τοῦ Μωϋσῆ.

Εἶναι καιρὸς τώρα νὰ ἐγείρουμε τὸ ζήτημα κατὰ πόσον εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐπικαλεσθοῦμε τὴν ἐπίδραση τοῦ Μωϋσῆ γιὰ νὰ ἐξηγήσουμε τὴν τελικὴ μορφή τῆς Ἑβραϊκῆς ἰδέας περὶ τοῦ Θεοῦ των, ἢ ἂν δὲν ἦταν ἀρεκτό νὰ προϋποθέσουμε πῶς ἔγινε μιὰ αὐθόρμητη εξέλιξη σὲ ψηλότερα πνευματικὰ στρώματα κατὰ τὴ διάρκεια μιᾶς πνευματικῆς ζωῆς πολλῶν αἰώ-

νων. Πάνω σ' αυτή τή δυνατή ἐξήγηση, πού θάδινε ἕνα τέλος σ' ὅλες τις εἰκοσιές μας, θάθελα νά κάμω δυό παρατηρήσεις. Πρῶτο, αὐτή δὲν ἐξηγᾷ τίποτε. Οἱ ἴδιες συνθήκες δὲν ὀδήγησαν τὸν Ἑλληνικὸ λαό, πού ἀσφαλῶς ἦταν πιὸ καλά προικισμένος, στὸ μονοθεϊσμό, ἀλλὰ στὴ διάλυση τῆς πολυθεϊστικῆς θρησκείας καὶ στὸ ἄρχισμα τῆς φιλοσοφικῆς σκέψης. Στὴν Αἴγυπτο ὁ μονοθεϊσμός ἀναπτύχθηκε—ἀπ' ὅσο καταλαβαίνουμε γιὰ τὴν ἀνάπτυξη του—σὰν ἀποτέλεσμα τοῦ Ἱμπεριαλισμοῦ· ὁ Θεὸς ἦταν ἡ ἀντανάκλαση ἑνὸς Φαραῶ πού κυβερνοῦσε αὐταρχικὰ μιὰ μεγάλη παγκόσμια αὐτοκρατορία. Γιὰ τοὺς Ἑβραίους οἱ πολιτικὲς συνθήκες ἦταν πολὺ δυσμενεῖς γιὰ νά προχωρήσουν ἀπὸ τὴν ἰδέα ἑνὸς ἀποκλειστικὰ ἐθνικοῦ τῶν Θεοῦ στὴν ἰδέα ἑνὸς γενικοῦ ἄρχοντος τοῦ κόσμου. Τότε, ἀπὸ ποῦ πῆρε τὸ θράσος τὸ μικρὸ κι ἀνήμπορο ἔθνος νά καυχίεται πὼς εἶναι τὸ εὐνοούμενο παιδί τοῦ Κυρίου; Ἔτσι, τὸ ζήτημα τῆς καταγωγῆς τοῦ μονοθεϊσμοῦ τῶν Ἑβραίων θάμενε ἄλυτο ἐχτὸς ἂν ἕνας ἱκανοποιόταν μὲ τὴ συνηθισμένη ἀπάντηση πὼς ἐπρόκειτο γιὰ ἕνα δείγμα τῆς ἐξαιρετικῆς θρησκευτικῆς τῶν μεγαλοφυΐας. Ξέρουμε ὅμως πὼς ἡ μεγαλοφυΐα εἶναι ἀκατανόητη κι ἀνεξήγητη καὶ γι' αὐτὸ δὲν πρέπει νά τὴν ἐπικαλοῦμαστε γιὰ καμμιά ἐξήγηση παρὰ μόνο ὅταν ἔχει ἀποτύχει κάθε ἄλλη λύση. (Τὸ ἴδιο ἰσχύει καὶ γιὰ τὴν ἐξαιρετικὴ περίπτωση τοῦ Σαϊζπήρου).

Ἐχτὸς ἀπ' αὐτὸ ὑπάρχει καὶ τὸ γεγονός πὼς κι αὐτὰ τὰ Ἑβραϊκὰ ἀρχεῖα κ' ἡ Ἑβραϊκὴ ἱστορία μᾶς δείχνουν τὸ δρόμο τονίζοντας—κι αὐτὴ τὴ φορά δίχως ἀντίφαση—πὼς ἡ ἰδέα τοῦ Ἐνὸς Θεοῦ δόθηκε στὸ λαὸ ἀπὸ τὸ Μωϋσῆ. Ἄν πρέπει νά ὑπάρξει ἔνσταση ὅσο ἀφορᾷ τὴν ἀξιολογίαν τῶν γραφομένων, θάναι πὼς οἱ ἱερεῖς ὅταν ξαναγράψαν τὸ Βιβλικὸ Κείμενο ὅπως τὸχουμε, ἀπόδωκαν στὸ Μωϋσῆ παραπάνω ἀπ' ὅσα πρέπει. Θεσμοὶ καὶ τελετουργικοὶ κανόνες, πού ἀναμφίβολα ἀνήκουν σὲ ὑστερώτερες ἐποχές, περιγράφονται ὡς Μωσαϊκοὶ νόμοι, μὲ σκοπὸ νά ἀυξήσουν τὸ κύρος τῶν. Αὐτὸ βέβαια εἶναι ἕνας λόγος γι' ἀμφιβολία, ὄχι ὅμως ἀρκετὸς γιὰ νά τὸ χρησιμοποιήσουμε στὸ ζήτημα μας. Γιατί, τὸ βαθύτερο ἐλατήριο τέτοιας ὑπερβολῆς εἶναι φῶς φανερό. Στὶς ἐξιστορήσεις τῶν οἱ ἱερεῖς θέλανε νά παρουσιάσουν μιὰ συνέχεια ἀπὸ τὴν περίοδο τοῦ Μωϋσῆ ὡς τὴν ἐποχὴ τῶν. Προσπάθησαν νά κρύψουν ἀκριβῶς ἐκεῖνο πού ἀναγνωρίσαμε πὼς ἦταν τὸ πιὸ χτυπητὸ χαρακτηριστικὸ τῆς ἱστορίας τῆς Ἑβραϊκῆς θρησκείας, πὼς δηλαδὴ ὑπῆρξε ἕνα χάσμα ἀνάμεσα στὸ Νομοθέτημα τοῦ Μωϋσῆ καὶ τῆς κατοπινῆς Ἑβραϊκῆς Θρησκείας—χάσμα πού γεμίστηκε πρῶτα μὲ τὴ λατρεία τοῦ Ἰεχωβά καὶ πού ἀργότερα σιγὰ—σιγὰ σκεπάστηκε.

Ἡ διήγηση τῶν ἱερέων ἀρνίεται τὴ συνέχεια αὐτῆ τῶν γεγονότων παρ' ὅλον ὅτι ἡ ἱστορικὴ τῶν ὀρθότης εἶναι ἐχτὸς ἀμφιβολίας, ἀφοῦ καὶ μ' ὅλες τις ἀλλαγές πού ἔπαθε τὸ Βιβλικὸ Κείμενο ὑπάρχουν ἀκόμα πολλὰ μέρη πού τ' ἀποδεικνύουν. Ἡ ἐκδοχὴ τῶν ἱερέων εἶχε τὸν ἴδιο σκοπὸ πού εἶχε κ' ἡ τάση νά παρουσιαστῆ ὁ Ἰεχωβάς ὡς Θεὸς τῶν Πατριαρχῶν. Ἄν λάβουμε ὑπ' ὄψη αὐτὸ τὸ ἐλατήριο τοῦ Κώδικος τῶν Ἱερέων, εἶναι δύσκολο νά μὴ πιστέψουμε πὼς πραγματικὰ εἶναι ὁ Μωϋσῆς πού ἔδωκε στοὺς Ἑβραίους τοῦ τῆ μονοθεϊστικῆς ἰδέας. Μᾶς εἶναι εὐκολώτερο νά ἐγκρίνουμε αὐτό, μιὰ καὶ μπορούμε νά ποῦμε ἀπὸ ποῦ ἦρθε στὸ Μωϋσῆ ἡ ἰδέα αὐτῆ—κάτι πού οἱ Ἑβραῖοι ἱερεῖς εἶχαν πάντως λησμονήσει

(μετάφρ.) Δ. ΝΟΥΣΗΣ

ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ

Ο ΝΙΚΟΣ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ

ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ

Από ένα μήνα τώρα βρίσκεται στην πατρίδα του ο μεγαλύτερος Κύπριος λογοτέχνης, ο Νίκος Νικολαΐδης της Κύπρου, όπως αγαπά να υπογράφεται. "Υστερ' από απουσία δέκα χρόνων, κατά τα όποια «πολλών ανθρώπων ίδεν άστερα και νόον έγνω»—όπως δά πάντοτε κάνει ταξιδεύοντας αδιάκοπα—ήρθε έδω για ν' αντίλησει πάλι από τη Μάνα Γής τη δροσιά της πρώτης του νιότης. Η χαρά των φίλων του, ή χαρά όλης της Κύπρου που θά έχει στην άγκαλιά της άς είναι και για λίγους μήνες, το αγαπημένο του μεγάλο παιδί, είναι μεγάλη κι άνυπόκριτη και δικαίη. Δέ μάς δίνεται συχνά τέτοια εύκαιρία, να νιώσουμε τή δημιουργική πνοή άνώτερων ανθρώπων να πνέει γύρω μας, γιατί ή ντόπια πνευματική παραγωγή μόλις στην άρχή της βρίσκεται άκόμα, κ' οι μεγάλοι ξένοι δέ μάς θυμούνται συχνά.

Συνήθως ή προσωπική έπαφή μ' ένα καλλιτέχνη που αγαπάς τό έργο του, σ' αφήνει άπογοητεμένο. Μέ τό Νικολαΐδη συμβαίνει τό αντίθετο. Τώρα που είν' έδω, βρήκα πολλές φορές τήν εύκαιρία να χαρώ πλείρια τή δύναμη του προφορικού του λόγου, τήν εύγενική λάμψη της προσωπικότητάς του, τό ύψηλό πνευματικό του ήθος, τόν καθολικό κι άνεπιτήδευτο άνθρωπισμό του: είδα τόν άνθρωπο που κέρδισε, στήν πιό ψηλή τους μορφή και στήν πιό μεστή ούσία τους, τ' άποχήματα του άνθρώπινου πνεύματος, και τά έκανε, άβίαστα αλλά και συνειδητά, ούσια δική του. Τά έντυσε μέ τής ψυχής του τά πλούτη και τά προσφέρει μέ τή φυσική χάρη του άυστερόβουλου άνοιχτοχέρη.

Δέ θ' άσχοληθώ σήμερα πλατιά μέ τό έργο του Νικολαΐδη. Τό έπιχείρησα άλλες φορές πρωτύτερα, κ' έλπίζω να τό ξαναδώ ύστερώτερα σ' όλη του τήν έχταση. Έδώ θέλω μονάχα να ένώσω κ' έγώ τή χαρά μου μέ τή χαρά όλης της Κύπρου για τό γυρισμό του, και να δώσω μερικά σημεία από τήν προέχταση των έντυψεων που σχημάτισα από τήν προσωπική έπαφή μου μαζί του.

Ο πολύμορφος αυτός καλλιτέχνης, που δημιουργήσε μόνος του τή ζωή και τήν τέχνη του άπ' ό,τι έφερεν μέσα του σε σπέρ-

μα, είναι καλός και άπλός σάν παιδί. Δέν τόν ταραίζει τίποτε περισσότερο όσο ο θόρυβος που μπορεί να γίνει γύρω από τό όνομά του. Δέν είναι βέβαια όπαδός του «λάθε βιώσας», μα ούτε και χαιρείται τους κούφιους έπαινους και τήν πρόσκαιρη φήμη. Έχει βαθιά συνείδηση τής άξίας του, μα δέν τρέχει να τή διαλαλήσει, γιατί νιώθει τό λαμπρό του έργο πρώτα πρώτα σάν κομμάτι της δικής του ζωής, σάν τήν ίδια τή ζωή του. Χτυπήθηκε, βασανίστηκε, γύρισε όλο τόν κόσμο, έγραψε, ζωγράφισε, άσχολήθηκε φυσικά κ' άβιαστα μέ κάθε κλάδο τής τέχνης, πρώτα και κύρια για να ίκανοποιήσει τήν έσωτερική του φλογα για καλλιτεχνική δράση και να βρει τό νόημα τής ανθρώπινης ζωής. Αισιόδοξος πάντα και γελαστός, δέν έχασε ποτέ τό κουράγιο του, κι όταν ο θάνατος φτερουγούσε άπειλητικός πάνω άπ' τό κεφάλι του, κι όταν οι γύρω του καταστάσεις τόν πιέζαν άσφυκτικά και του κλειναν κάθε μονοπάτι τής έλπίδας.

Η τέχνη του λόγου (σ' όλες τις έκδηλώσεις της, από τήν ποιηση και τήν πρόζα ως τό δράμα, τό διήγημα, τό μυθιστόρημα και τήν αισθητική), ή ζωγραφική (ή έκκλησιαστική κ' ή έλεύθερη), ή αρχιτεκτονική (ο πύργος, που έχτισε μέσα στήν έρημο μακριά από τό Κάϊρο, θεωρείται ένα από τά πιό αξιόλογα έργα τέχνης στή σύγχρονη Αίγυπτο), ή σκηνοθετική, ή μουσική μορδونه κάθε μια να διεκδικήσουν πώς έχουν άριστοεργήματα του Νικολαΐδη, που θά τό ζήλευε και θά τό ήθελε δικά του δημιουργήματα κάθε μεγάλο ειδικό μόνο σε μια τέχνη τεχνίτης. Ο Νικολαΐδης σ' αυτό μοιάζει μέ τους δυναμικούς εκείνους καλλιτέχνες τής Αναγέννησης, που ή οικουμενική τους σκέψη άγκάλιαζε όλα τα πεδία τής ανθρώπινης διάνοξης κ' ή καλλιτεχνική διάθεσή τους φιλοδοξούσε—και τό κατόρθωνε—να μην αφήσει κανένα είδος τέχνης όπου να μη διοχετευτεί άξια.

Θά θυμηθτε, ίσως, τή λαϊκή παροιμία, και, μέ τό στενωτό όφελιμισμό της έποχής μας, θά πείτε «πολυτεχνίτης κ' έρημοσπίτης». Έρημοσπίτης, βέβαια, είναι ο Νικολαΐδης: κι αυτό είναι προς τιμή του. Θά ήτανε όλότελα αντίθετο μέ τό χαρακτήρα του άν δέν έμενε έρημοσπίτης. Όμως ποιο όπίτι έπιβλητικότερο θά ήθελε από τό άσυγκριτο έργο του, που μέσα του στεγάζει κάθε ανθρώπινη ψυχή στις χαρακτηριστικώτερες της ώρες; Και δέ μάς έδωσε ως τώρα σε βιβλία (άν περιοριστούμε στή λογοτεχνική του παραγωγή), παρά ένα μέρος μονάχα από τό έργο του που έχει έτοιμο. Κ' εξακολουθεί πάντα να παράγει άδρά, πλούσια, βαθιά κι ώραία έργα.

Είχα τήν καλή τύχη νά δω τό θρυλικό πιά «Βιβλίον τοῦ Μοναχοῦ», πού ἐλπίζει νά τό τυπώσει τόν ἐρχόμενο χειμῶνα. Δέν εἶναι ἡ ἐξωτερική του ἐμφάνιση μόνη πού θά τό κάνει νά μὴν ἔχει τό ταίρι του στά παγκόσμια βιβλιογραφικά χρονικά : σχῆμα τέταρτο μεγάλο, τυπωμένο σέ περγαμνή, μέ σελιδες ἀνισσοσκελεῖς ὅπως στά παλιά χειρόγραφα μὰ καλαιόθητες, κι ὄχι μέ τούς κοινούς τυπογραφικούς χαρακτήρες ἀλλά μέ τούς ἴδιους τούς γραφικούς χαρακτήρες τοῦ συγγραφέα, καί μέ στολίδια στά γράμματα, ὥστε νά θυμίζει βυζαντινὸ χειρόγραφο. Εἶναι πρὸ πάντων τὸ περιεχόμενό του πού θά τό κάνει μοναδικό. Ὁ Νικολαΐδης τό γράφει ἀπὸ εἴκοσι σχεδὸν χρόνια, ἀλλὰ τό ζεῖ ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή πού ἐνίωσε, μικρὸ παιδί ἀκόμα, τό σκίρτημα τῆς τέχνης. Γνώρισε καλὰ τὴ ζωὴ τῶν μοναχῶν, γιατί ἔζησε πολὺ στά μοναστήρια ζωγραφίζοντας. Παρατήρησε, μελέτησε καί στοχάστηκε, καί τό ἀποτέλεσμα τῆς μακρόχρονης αὐτῆς διεργασίας εἶναι τό «Βιβλίον τοῦ Μοναχοῦ». Σὲ μιὰ σειρά πρόζες ἀξεπέραστες φραστικῆς τελειότητας δίνει ἄλλους τούς τύπους τῶν μοναχῶν, κ' ἔτσι συνθέτει ἕνα μοναδικὸ πίνακα τῆς ἰδιότυπης ζωῆς τῶν ἀνθρώπων αὐτῶν.

Πόση ὅμως ἄλλη ἐργασία του μένει ἀκόμη ἀνέκδοτη : διηγήματα, νουβέλλες (μιὰ ἴσως νά ἔχει τὴν καλή τύχη πρώτη ἡ Κύπρος νά τήνε δεῖ τυπωμένη ἐδῶ σὲ λίγο καιρὸ), ἡ συνέχεια τοῦ μυθιστορήματος «Στραβόξυλο», αἰσθητικὰ σημεῖωματα, ποιήματα, ἡ συνέχεια τῆς δραματικῆς τριλογίας «Ἡ ἀποκατάσταση τῶν πάντων», πού πρῶτο τῆς μέρος εἶναι τό «Γαλάζιο λουλούδι» του. (Ἡ δραματικὴ αὐτὴ τριλογία φαίνεται πὼς θά μείνει παντοτεινὰ ἀνέκδοτη, ἀνκαί εἶναι ἀπὸ καιρὸ συμπληρωμένη, γιατί ἡ λύση τῆς δέν μπορεῖ νά ἱκανοποιήσει πιά τό συγγραφέα. Ἀπὸ τότε πού τὴν ἔγραψε ἄλλαξαν τόσο πολὺ οἱ ἰδέες του μαζί μέ τὴν ἀλλαγὴ τοῦ περιβάλλοντος, ὥστε, ὅπως ὁ ἴδιος μοῦ εἶπε, τὸ εἶναι ἀδύνατο, — ὅσο καλὰ γραμμένη κι ἂν εἶναι, ὅσο κι ἂν μπορεῖ νά σταθεῖ καλλιτεχνικὰ— νά δεχτεῖ τὴν ἀποψη τῆς ἀποκατάστασης τῶν πάντων» ὅπως τότε τὴν ἔγραψε. Γι' αὐτὸ καταλαβαίνουμε πόσο δίκαιο εἶχε νά ξαφνιαστεῖ ὁ Νικολαΐδης, ὅταν πρὶ χρόνια ἄκουσε ἀπὸ τό Σικελιανὸ πὼς μέ τις Δελφικές Γιορτές εἶχε σκοπὸ νά βάλει «ἕνα σταθερὸ κριτήριο πνευματικῆς κατευθύνσεως στὴν ἀνθρωπότητα», νά δημιουργήσῃ δηλαδὴ μιὰν ἀπόλυτη καὶ ἀδίσταστη κοσμοθεωρία γιὰ ὅλους τούς λαοὺς ὅλων τῶν αἰῶνων. Τίποτε δέν εἶναι σταθερὸ. Ὅλα μεταβάλλονται. Καί μεῖς μαζί τους καί τὰ ἔργα μας.)

Ξεκάθαρες, προοδευτικῆς, ἀγνῆς οἱ ἰδέες τοῦ Νικολαΐδῃ δέν ἀφήνουν τίποτε ἀνθρώπινο πού νά μὴ τό ἀγγίζουν («homo sum, humanum nihil a me alienum est» μποροῦσε νά πει), καί νά μὴ τό τοποθετοῦν στὴ σωστή του θέση. Δὲ συνθηκολογεῖ μέ τις καταστάσεις μὰ τις δαμάζει μέ ἥρωική, ἀληθινὰ, προσπάθεια. Δημιουργὸς μεγάλος, τεχνίτης ὀλότελα προσωπικός, ζεῖ γιὰ τὴν ὁμορφιά καί τὴ δύναμη τῆς τέχνης καί τῆς ζωῆς στὴν πιὸ ψηλὴ μορφή τους. Προπάντων ὅμως εἶναι *ἄνθρωπος*. Ἀνθρώπος μέ τὴ βαθύτερη καί καλύτερη ἔννοια τῆς λέξης. Ἡ Κύπρος μπορεῖ δίκαια νά καμαρώνει γιὰ τό μεγάλο παιδί τῆς, Μέσα σὸ βαρὺ πέρασμα τῶν αἰῶνων ἡ μορφή του θά λάμψει σὰν ὁ φωτεινότερος σήμερα σταθμὸς στὴν πνευματικὴν ἱστορία τῆς.

ΚΩΣΤΑΣ ΠΡΟΥΣΗΣ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΚΥΠΡΟΥ

ΜΑΡΚΟΣ ΑΝΔΡΕΑΔΗΣ

Κερύνεια,

Ἰούλιος 5, 1939.

Ἀγαπητέ μου,

Εἶδα σήμερα τό σημεῖωμα τοῦ ἀγαπητοῦ κ. Ἰντιάνου μέ τὸν ἀπάνω ἐπίτιλο σὲ τελευταῖο τεῦχος τῶν «Κυπριακῶν Γραμμάτων», σ. 179—183. Χάρηκα πού μοῦ λιγότεψε μ' ἕνα τὰ κυπριώτικα βιβλία πού δέν ξαίρω μοῦ γνώρισε τὰ «Νέα Κύπρια Ἔπη» τοῦ Μάρκου Ἀνδρεάδῃ, ἐκδομένο σὲ 1936 σὲ Παρίσι ἀπὸ τό Félix-Desiré Dehèque μέ σπουδαῖο πρόλογο τοῦ μεγάλου φιλέλληνα καί φιλοκύπριου ἐκδότη. Εἶναι, ἀληθινὰ, πολὺτιμο ἀπόχτημα τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Φανερωμένης τό βιβλίον τοῦτο.

Χάρηκα πολὺ νά δω συγκεντρωμένες τις βιβλιογραφικῆς πληροφορίες πού ἔδωσαν ἀπὸ καιρὸ σὲ καιρὸ γιὰ τό συμπατριώτη μας λόγιο οἱ μακαρίτες Κησιάδης, Σακελλάριος, καί Περισιτιάνης, κι ὁ ἀγαπητὸς κ. Λ. Φιλίππου.

Μοῦ φαίνεται πὼς ἡ ἐκφραση τοῦ Κησιάδῃ «ὁ σοφὸς γάλλος Τεχέκ (Dehèque) εἰς τὰ παρ' αὐτοῦ «Κύπρια Ἔπη» χωρὶς τὴ λέξη «ἐκδοθέντα», εὐκόλα μποροῦσε νά παραπλανήσῃ κάθε ἕνα πού δέν τό ἤξαιρε τὸ βιβλίον νά πάρει τὸν Dehèque γιὰ συγγραφέα του· καί μοῦ φαίνεται πὼς εἶναι πλῆθος τὰ κυπριώτικα βιβλία πού

δὲν τὰ ξαίρει ἀκόμα οὔτε κι ὁ πιὸ καλὰ πληροφορημένος στὰ βιβλιογραφικά τοῦ τόπου μας.

Συφωνῶ μὲ τὴν καρδιά μου ὅλη πῶς εἶναι χρέος τῆς σημερινῆς γενιᾶς νὰ κάμει «ἔρευνα γιὰ νὰ ἐξακριβωθεῖ μὲ ὄλα τὰ καθέκαστα» τὸ ἔργο κ' ἡ ζωὴ τῶν πατριωτῶν μας ποῦ ξεχωρίσανε στίς διάφορες ἐποχὲς γιὰ τὴν ἐξυπηρέτηση τῶν πνευματικῶν ἀναγκῶν εἴτε στενὰ τοῦ τόπου μας, εἴτε πιὸ πλατιά τῆς φυλῆς μας. Καὶ συφωνῶ πῶς εἶναι τοῦ καθενοῦ μας χρέος, νικώντας ὅσο μπορεῖ τὰ ἐμπόδια τῆς ζωῆς, νὰ βοηθηθῶσμε τὴν ἔρευνα τούτη.

Ἐνα χαλίκι μπορῶ κ' ἐγὼ νὰ κολλήσω στὸ βιβλιογραφικὸ χτίριο τοῦ τόπου μας γιὰ τὸν πατριώτη μας τοῦ ἰθ' αἰῶνα. Εἶχα τὴν τύχη, τὰ χρόνια ποῦ σπούδαζα, νὰ πάρει τὸ μάτι μου σὲ κάπιο «παλαιοπωλεῖον» ἢ κάπιο δρόμο ἕνα βιβλίον κ' ἡ ἀπόχρησή του νὰ μὴ ξεπερνᾷ τὰ οικονομικά μου τὴ μέρα κείνη. Νὰ τί γράφει τὸ ξώφυλλο του:

ΜΥΘΟΙ ΤΟΥ ΛΑΦΟΝΤΑΙΝΟΥ

ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ

ΚΑΤ' ΕΚΛΟΓΗΝ ΜΕΤΑΦΡΑΣΜΕΝΟΙ

ὀπό

Μ. ΑΝΔΡΕΑΔΟΥ

τοῦ Κυπρίου,

ΚΑΙ ΕΚΔΕΔΟΜΕΝΟΙ

ἐπιστασίαι καὶ δαπάνη

Μ. καὶ Ξ.

ΑΘΗΝΗΣ,

ΤΥΠΟΙΣ Χ. ΝΙΚΟΛΑΪΔΟΥ ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΣ,

(Παρά τῆ Πύλῃ τῆς Ἀγορᾶς ἀρ. 420)

1863

Τὸ μέγεθος τοῦ βιβλίου εἶναι 22,7X14,6 ἑκατοστ., κ' ἔχει 80 σελίδες· τίς τρεῖς τελευταῖες τίς κραταίει ὁ «πίναξ τῶν μύθων», τίς πρώτες δυὸ (ὕστερα ἀπὸ κείνες τοῦ τίτλου τοῦ βιβλίου) ὁ «πρόλογος», καὶ τίς (5—77) ἐξήντα μῦθοι.

Εἶναι πολὺ πιθανὸ πῶς ὁ Σακελλάριος ἤξαιρε τὸ βιβλίον τοῦτο (1)· κ' εἶναι σκεδὸν βέβαιο πῶς δὲν τὸ εἶχε δεῖ τὸ «Νέα Κύπρια Ἐπεη». Γιὰ τοῦτο δικαιολογημένα, θαρρῶ, μιλώντας γιὰ τὴν πνευματικὴ παραγωγή τοῦ Ἀντρέαδου, «ἐν Ἀθήναις» μάλιστα, γράφει πῶς «ἔτι δὲ μετέφρασεν ἐμμέτρως λίαν ἐπιτυχῶς εἰς τὴν νέαν ἡμῶν γλῶσσαν τοὺς μύθους τοῦ Λαφονταίνου».

1. Στὴν α' ἐκδόσει τῶν «Κυπριακῶν» του, ὁ 1ος τόμος ἐκδόθηκε σὲ 1854 κὶ ὁ 3ος σὲ 1868 («Κυπριακά» 1890 σ. γ', Πρόλογος).

κι ὄχι ἀδικοιολόγητα, μοῦ φαίνεται, δέχτηκε τὴν πληροφορία τούτη ὁ κ. Φιλίππου. Δὲ μοῦ φαίνεται πῶς ἦταν ἀνάγκη νὰ μεταφράσει καὶ τοὺς 240 μύθους τοῦ Λαφονταίνου (2) ὁ Ἀντρέαδης, γιὰ νὰ δικαιολογήσει τὴν πληροφορία τοῦ Σακελλάριου· οὔτε καὶ ξαίρουμε ἀν ἡ μεταφραστικὴ του ἐργασία περιορίζεται στοὺς μύθους τῶν βιβλίων ποῦ ξαίρουμε.

Ὁ «Table» τοῦ «Νέα Κύπρια Ἐπεη» τοῦ 1836 μᾶς βοηθᾷ νὰ βροῦμε πῶς μονάχα ὁ πρόλογος τοῦ Deléme, τὸ μετάφρασμα τῆς Ἰλιάδος κ' οἱ μυθοδιάλογοι τοῦ Λουκιανοῦ «Πανότης καὶ Γαλήνη» καὶ «Ζεὺς καὶ Ἑρμῆς» λείπουν ἀπὸ τὸ «Μῦθοι τοῦ Λαφονταίνου» τοῦ 1863. Ὁ μῦθος τοῦ Florian «ὁ μῦθος καὶ ἡ ἀλήθεια» μῆκε σὰν πρόλογος· οἱ ἄλλοι ἀποτελοῦν κατὰ σειρά τοὺς ἀριθμοὺς 26, 27 (3), 28, 32, 37, 10, 33, καὶ 24 σὲ «Μῦθοι τοῦ Λαφονταίνου». Ἐχτός ἀπὸ τὸν 32, «Ἴππος βουληθεὶς νὰ ἐκδικηθῆ ἔλαφον», ἡ διατύπωση τῶν τίτλων παρουσιάζει κάπια διαφορὰ σὲ «Μῦθοι τοῦ Λαφονταίνου»: «ὁ ἀμαξηλάτης καὶ ὁ Ἡρακλῆς», «αἱ δύο ζυγαριαί», «ὁ ξυλοφόρος καὶ ὁ Ἑρμῆς», «ὁ πίθηκος καὶ τὸ δελφίνον», «ἡ Τύχη καὶ τὸ παιδί», «ἡ μύϊγα κα' τὸ μυργήγκι», «τὰ μέλη καὶ τὸ στομάχι».

Μὰ κ' ἡ παράθεση τοῦ μῦθου «Τὰ Μέλη καὶ ὁ Στόμαχος» ἀπὸ τὸ «Νέα Κύπρια Ἐπεη» βοηθᾷ νὰ δοῦμε μίαν ἐξέλιξη γιὰ τὸ σκοπὸ τοῦτο δίνω τοὺς τέσσερις τελευταίους στίχους τοῦ «τὰ μέλη καὶ τὸ στομάχι» σὲ «Μῦθοι τοῦ Λαφονταίνου». (4) «Τότε εἶδον οἱ ἀντάρται, πῶς ἐκείνη ἦτις ἦτο κατ' αὐτοὺς ἀργή καὶ μόνον ἐκ τῶν μόχθων [των ἐξούσε, δια τὸ κοινὸν συμφέρον ἦσχα ἀνησχολεῖτο κὶ αὐτὴ μᾶλλον ἢ ἐκείνα εἰς αὐτὸ συνετελοῦσε».

Ἀκολουθώντας τὸ παράδειγμα τοῦ κ. Ἰντιάνου, δίνω τὸν τελευταῖον μῦθον τοῦ «Μῦθοι τοῦ Λαφονταίνου», γιὰ δεῖγμα τῆς γλώσσας καὶ τῆς στιχουργικῆς ἰκανότητος τοῦ ξεχασμένου πατριώτη μας. Εἶναι ἄλλωστε πολὺ καὶ γιὰ πολλοὺς λόγους ἐπίκαιρο.

«Η ΑΞΙΑ ΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ (5)

Συμπολιταί ποτὲ δυὸ ἦλθαν εἰς λογομαχίαν· ὁ μὲν εἰς δὲν εἶχε πλοῦτον, ἀλλὰ εἶχε τὴν παιδείαν.

2. Ἐχω μπροστά μου τοῦ Nelson τὸ La Fontaine, ἐκδόσει Lutetia.

3. μ' ὄλο ποῦ φαίνεται νὰ μὴν εἶναι τοῦ Λαφονταίνου.

4. Ὁ μῦθος αὐτὸς σὲ πρωτότυπον (βιβλίον 3ο, μῦθος 2) ἔχει πρόλογο καὶ συνέχεια μ' ἐφαρμογὴ κοινωνικοπολιτικῆ.

5. La Fontaine, Fables, livre huitième, XIX, L'Avantage de la Science.

πλούσιος ἦτον ὁ ἄλλος,
ἀλλὰ ἀμαθής μεγάλος,
κί' ἀπὸ τὸν ἀντίπαλόν του νὰ ἐξέχη ἀπαι-
[τούσεν·

ὄλοι οἱ σοφοὶ φρονούσεν,
ἔπρεπε νὰ τὸν τιμῶσιν.—ὁ τρελλός μας τί
[μωρίαν!
ἀγαθὰ νὰ προσκυνούμεν, ὅπου δὲν ἔχουν
[ἀξίαν!
εἶν' παράλογον τὸ πρᾶγμα· φθάνει, εἶν' ἀ-
[ἀποδειγμένον.—

«Φίλε, ἔλεγε συχνάκις ἔς τὸν πτωχὸν τὸν
[προκομμένον,
σὺ φρονεῖς πῶς εἶσαι κάτι·

ἔχεις πλὴν λαμπρὸν παλάτι;
κρατεῖς ἀνοικτὸν τραπέζι; τί, εἶπες μου, κα-
[τορθώνεις,
ὠφελεῖς δὲ τί τοὺς ἄλλους, μέρα νύκτα ν'
[ἀναγνώνης;

Τί ἀθλία ἡ ζωὴ σου!
ἔσὺ καὶ οἱ ὅμοιοί σου!
ἔς ἀθλία καλύβια μέσα αἰωνίως κατοικεῖτε·
καλοκαῖρι καὶ χειμῶνα πάντα τὰ αὐτὰ φο-
[ρεῖτε·

κῆ' ἀντὶ δούλων ἡ σκιά σας
εἶν' ἡ μόνη συντροφία σας.
Τί καλὸν ἡ κοινωνία
ἀπολαύει, ἔς τὸν θεῶν σου, ἀπὸ μέλη, τὰ ὁ-
[ποῖα

τίποτε δὲν θαπανάωσι;
Ἄναγκαίους λέγω μόνους, ὅσοι τὸν χρυσὸν
[σκορπῶσι,
κ' εἰς τὴν αὔξησιν συμβάλλουν τῆς κοινῆς
[εὐδαιμονίας

διὰ τῆς πολυτελείας.
Ἡμεῖς μέ τὰς ἡδονάς μας ἀσχολοῦμεν τὸν
[τεχνίτην,
τὸν θαλασσινὸν καὶ κάθε βιομήχανον πολίτην,
καὶ ἑσᾶς, πού προσφωνεῖτε,
κῆ' ἀκριβώτατα πουλεῖτε
εὐτελέστατα βιβλία».

Αὐτὴ ἡ ἀλαζονεία
ἔλαβε ποιητὴν ἀξίαν. Ὁ σοφὸς δὲν ἀπεκρίθη·
πολλὰ εἶχε νὰ τὸν εἶπη. Πόλεμος τὸν ἐκδι-
[κήθη,

πολὺ πλεον παρὰ μίαν
σάτυραν ἢ κωμωδίαν.
Ἄπὸ τοὺς ἐχθροὺς ὁ τόπος καὶ τῶν δύο
[ἐρημώθη·
καὶ εἰς ξένην ἄλλην πόλιν κάθε ἕνας τῶν ἐ-
[σώθη·
ὁ μὲν ἀμαθής τὸν ἄρτον καὶ αὐτὸν τὸν ἐ-
[στερεῖτο,

καὶ παντοῦ κατεφρονεῖτο·
ὅσοφός ὅπου ἐπῆγεν ἀπὸ ὄλους ἐτιμήθη·
καὶ με τοῦτο διεκρίθη
τέλος ἢ φιλονεικία.

Ἄφες τοὺς τρελλοὺς νὰ λέγουν. Εἶναι πλου-
[τος ἢ παιδεία.»

Ἄνάλογη μὲ τὴν ἔρευνα γιὰ τοὺς πνευ-
ματικούς μας ἐργάτες πρέπει νὰ γίνῃ καὶ
γιὰ κείνους πού τοὺς παρασταθήκανε, στὴν
ξενιτιά προπάντων, εἴτε σὰν ἐκδότες εἴτε
μέ ὅπιας λογιῆς ὑποστήριξη.

Ἀπὸ τὰ θερμὰ λόγια τοῦ Deléque γιὰ
τὸν πατριώτη μας διακρίνεται ὁ ἀδόλος
μὰ κι ἀκράτητος φιλελληνισμός του.

Ὁ Μάρκος Ἀντρεάδης δὲν ἦταν ὁ μο-
ναδικὸς πατριώτης μας πού ὑποστήριξε ὁ
Deléque. Μάλιστα, καθὼς διάβασα τ' ὄνο-
μά του, στὴ θύμησή μου ἀρχισε νὰ στρι-
φογυρίζει ἐπίμονα τ' ὄνομα τοῦ πρώτου
συγγραφέα συστηματικοῦ ἔργου γιὰ τὸ Σιν-
ταγματικὸ Δίκαιο, τοῦ Νικόλα I. Σαρίπο-
λου. Δὲ μπόρεσα νὰ βρῶ τ' ἄυτοβιογρα-
φικὰ ἄπομνημονεύματα τοῦ μεγάλου πα-
τριώτη μας, οὔτε νὰ θυμηθῶ ποῖος εἶχε τὴ
φιλομάθειά νὰ τὰ δανειστῆ ἀπὸ τὴ βιβλι-
οθήκη μου. Μοῦ φαίνεται ὅμως πῶς ἦταν
τὸ βιβλίον τοῦτο πού μοῦ εἶχε πρωτογνωρι-
σει τ' ὄνομα τοῦ Deléque. Βρῆκα ὡστόσο
τὸ «Τὰ μετὰ θάνατον» τοῦ Σαρίπολου·
καὶ ἀπὸ βιογραφικὸ του σημείωμα ἀπὸ
τὸν Ἐπ. Λουριώτη (σ. ε') βλέπω πῶς ἡ
θύμησή μου δὲν ἀνάπλασε λαθεμένα: ὁ
Deléque εἶχε μὴσαι τὸ Σαρίπολο στὴ λα-
τινικὴ φιλολογία. Στὴ σελίδα 70 ὅμως σὲ
μιά σημείωση κάτω ἀπὸ ἕνα ποίημα, «Ὁ
Ἄνθρωπος», πού τοῦ ἀφιέρωσε στὰ 1841,
σπουδαστῆς ἀκόμα, ὁ Σαρίπολος, ξανα-
βρίσκω καὶ κάτι ἀπὸ τὸ βιβλίον πού δὲν
ἔχω τώρα:—«Φῆλιξ Δεαίχος (Félix Deléque),
ὁ διάσημος Ἑλληνιστῆς. Ὡς υἱὸν ἠγάπησε
με καγὼ ὡς πατέρα ἐσεβάσθη καὶ μέχρι
τελευταίας μου πνοῆς ἀμνήμων δὲν θέλω
ποτέ γέννη τῆς ἄκρας αὐτοῦ πρὸς ἐμὲ ἀγα-
θότητος. Διὰ τοῦ Δεαίχου καὶ πρὸς ἄλλους
σοφοὺς ἐσχετίσθη ἀνδρας οἷον τὸν Hase,
τὸν Rouqueville, τὸν Boissonade, τὸν Vladimir
Brunet de Presle καὶ οἰκειότατος τῷ Egger
ἐγενόμην... Οὐδεμίαν ἑσπέρα παρήρηχο
χωρὶς νὰ ἔχω μελέτην εἴτε παρὰ τῷ Δεαί-
χω εἴτε παρὰ τῷ Ἐκγέρῳ. Τὸ πᾶν ὀφεί-
λω εἰς τοὺς δύο τοὺτους ἀνδρας· ἡ φιλία
αὐτῶν φυλακτῆριόν μοι ἐγένετο κατὰ τὰ
αὐτῆς νεότητός μου ἔτη, ἐφόδιον δὲ εἰς τὸν
μέλλοντά μου βίον, ἀγκυραὶ δὲ στερραὶ
ἐν τῷ τῆς ἀρετῆς ὄρμῳ». (Αὐτοβιογρ.
Ἄπομνημονευμ. σελ. 19—20)».

Ἡ σημερινὴ γενεὰ μπορεῖ νὰ ἔχει πῶ
βολικὰς τίς συνθήκες γιὰ τέτιαν δουλιάν·
πῶ βαρὺ πέφτει καὶ τὸ χρέος ἀπάνω της.
Πρέπει νὰ κάμει «ἔρευνα γιὰ νὰ ἐξακρι-
βωθεῖ μὲ ὅλα τὰ καθέκαστα» τὸ ἔργο κ'
ἡ ζωὴ τῶν πνευματικῶν ἐργατῶν τοῦ τό-
που μας καὶ τῆς φυλῆς μας· πρέπει νὰ
κάμει ὅμως κ' «ἔρευνα γιὰ νὰ ἐξακριβω-
θεῖ μὲ ὅλα τὰ καθέκαστα» τὸ σχετικὸ
ἔργο κ' ἡ ζωὴ τῶν ξένων πού δώσανε

στηριχτικό τό χέρι στους δικούς μας· πρέπει στα δικά μας λεξικά κ' έγκυκλοπαιδείες να δώσουμε τη δίκη μας άποψη τής ζωής και του έργου των τέτοιων ξένων, όπου μπορεί να μη βρίσκεται στα λεξικά και τις έγκυκλοπαιδείες του τόπου τους. Οσο είνε χρέος μας τό πρώτο, άλλο τόσο είνε χρέος μας τό δεύτερο.

Είναι του έαυτού μας που κάνουμε τιμητή άμα τιμούμε κείνους που άξίζουμε τιμητή: σ' όπιο καιρό κι άν ζήσανε· άπ' όσπιο τόπο κι άν κρατούνε· σ' όπια φυλή και άν άνήκουνε· άπ' όπιο σόϊ κι άν κηρύττειν.

ΣΑΒΑΣ ΘΕΟΔ. ΧΡΙΣΤΗΣ

ΚΡΙΤΙΚΗ

Τεύκρου Άνθία : «*Η Άνοδος*» Κύπρος 1939, (Σχ. 4ον, σελ. 47. Τιμή : ξνα σελίλι).

Με τή νέα του ποιητική συλλογή ό Άνθίας μας δίδει σήμερα τό συμπλήρωμα τής ανθρωπιστικής τριλογίας που άρχισε τό 1936 με τό «Χάος» κ' έσυνέχισε ένα χρόνο ύστερώτερα με τήν «Έξοδο». Η «Άνοδος» είναι τό κορύφωμα μιάς προσπάθειας που καταπίστηκε ό ποιητής από τό 1934, έγκαταλείποντας προηγούμενες άτυχεις άποψεις για τή συγγραφή μακρόπνοων συνθετικών έργων, και μπορούμε με βεβαιότητα να πούμε ότι είναι ή συλλογή που αντιπροσωπεύει σήμερα τό συγγραφέα της περισσότερο άπ' όλα τά προηγούμενα βιβλία του. Με τους «Διψασμένους» στην Άβυσσο» ό Άνθίας αναβρήκε τό δρόμο του· με τό «Χάος» και τήν «Έξοδο» προχώρησε άκόμη περισσότερο στην ποιητική του δημιουργία με τή «Άνοδο» μäs προσφέρει τώρα δεμένο πιά σε ώριμο καρπό τόν ποιητικό σπόρο που ύπήρχε τόσο σπάταλα όσο κι άμεθοδα πολλές φορές ριγμένους στους προηγούμενους τόμους του.

Τό νέο βιβλίό του Άνθία είναι τό έργο εκείνο όπου όλες οι ποιητικές του επιδιώξεις γίνονται πιά σαφείς και ένσυνείδητες. Μ' όλο που τά θέματα των τραγουδιών του έξακολουθούν σχεδόν να είναι τά ίδια, όπως και στα δυό προηγούμενα βιβλία του, κ' ή ποιητική διάθεση να παραμένει σχεδόν ή αυτή, όμως ή ξεκαθαρισμένη στάση που φαίνεται να παίρνει άπέναντι στα μεγάλα ανθρώπινα προβλή-

ματα, ή ήρεμη φιλοσοφική δικαίωση των ψυχικών καταστάσεων που περιγράφει, ή άκλόνητη πίστη του στην ανθρώπινη άποστολή, κι ό βαθύς κ' ήρεμος πόνος για τή θλιβερή μοίρα των ανθρώπων, δίδουν στα ποιήματα τής συλλογής ένα θερμό τόνο ευγένειας κι ανωτερότητας, όπου τό άληθινό πάθος και ή τολμηρή σκέψη έναλλάσσονται κανονικά μ' ένα δραματικό αίσθημα ζωής ή μιά λεπτή και φευγαλέα λυρική διάθεση. Ο Άνθίας στη νέα του ποιητική συλλογή κινείται πιά έντελώς άνετα σ' ένα ανώτερο διανοητικό κόσμο, και με μιά θαυμαστή ελικρίνεια έμπνευσης κατορθώνει να μετουσιώσει τή φιλοσοφική του σκέψη σε στοιχείο καθαρά λυρικό. «Μέσα στα ποιήματά του νομίζει πως διαλύεται ή ούσία τής ψυχής του», όπως έγραψε κάποτε σε παρόμοια περίσταση δε θυμάμαι άκριβώς τώρα ποιός κριτικός. Και πράγματι : Σε μερικά τραγούδια τής «Άνόδου» ό ποιητής φαίνεται ότι έκλεισε όλη τήν ψυχική όδύνη, όλόκληρο τό έσωτερικό δράμα, όλο τό τραγικό αίσθημα μιάς ανθρώπινης ζωής, πλουτισμένης πιά και μεστωμένης από μιά μεγάλη και σοφή έμπειρία και μιά στωική και ήρεμη έγκατέρση. Ο Άνθίας τής «Άνόδου» δέν έχει πιά καμιά σχέση με τόν Άνθία των «Σφυριγμάτων του Άλήτη», ή του «Άγιο Σατάν, Έλέσόν με». Η ζωή τόν έδίδαξε να ύπομένει, να συγκρατείται, να έλπίζει. Η μακρά πείρα τόν έπεισε ότι ή ευγενής αξιοπρέπεια ένός ήττημένου είναι προτιμότερη πολλές φορές από τήν άλαζονική έπαρση μιάς έπισημαλούς έξόρμησης ή μιάς άβέβαιης άκόμη νίκης. Έτσι δέν του έμεινε πιά παρά μόνάχα να έλπίζει στον άγώνα, τόν άγώνα για τήν καλύτερη του ειδύση μας, τόν άγώνα για τήν ψυχική και ζωική ανανέωση του ανθρώπου, τόν άγώνα για μιά καλύτερη αύριο, που θα ένσαρκώνει αυτή όλα τά άγνά κ' ευγενικά ιδεώδη που μäs συγκινούν σήμερα ως τέχνη, αλλά μäs διαφεύγουν ίσως ως ζωή.

Σε κάποιο τεχνοκριτικό σημείωμά του ό ποιητής έγραφε τελευταία πως μόνάχα μέσα στην πάλη διατηρείται ή άκεραιότητα του άτομου. Η άρχή αυτή άποτελεί τό βασικό μοτίβο τής έμπνευσης όλης τής τελευταίας ποιητικής παραγωγής του από τό 1934 και έφεξης. «Μπροστά! Κι' άς είναι ό δρόμος μας άνήφορος—κι άς είναι ό Γολγοθάς ή πληρωμή μας», έγραψε τότε σ' ένα τραγούδι τής συλλογής του «Διψασμένοι στην Άβυσσο». Ο άνθρωπος όμως πόνος είναι βαθύς κι ό άγώνας άνισος. Οσο κι άν τό ανθρώπινο είδος θεωρείται σήμερα σά μιά έξελιγμένη μορφή του Σύμπαντος, δέν είναι στην πραγματικότητα παρά ένα πειθήνιο όργανο στις διαθέσεις των βασικών

νόμων τῆς Δημιουργίας. "Ἐτοι ὕστερα ἀπὸ πολλές πνευματικὲς περιπλανήσεις ὁ ποιητῆς ζητάει πάλι μιὰ νέα διέξοδο :

"Τὴν "Ἐξοδο ! Μὰ ποῦ εἶν' αὐτή ; Στρίγ-
[γλα ἢ νυχτιά τὴν κρύβει...

"Ἐτοι θὰ γίν' ἡ ἐξόρμησις ἀπ' τὸ Χάος
[καὶ δίχως ἄλλο
τῆ Λύτρωσις, τὴν "Ἐξοδο, ποῦ τόσο
[ἐπόθησε ἡ ψυχὴ,
Θὰ τήνε βρεῖ στὴ Νέα Ζωή, μετὰ τὸν
[ἄγριο σάλο,
ποῦ θὰ σημάνει τῆς χαρᾶς καὶ τῆς
[γαλήνης τὴν ἀρχή".

Μὲ τὸ τρόπο αὐτὸ σιγά—σιγά ἀπὸ τοὺς "Διψασμένους" περνάει στὸ "Χάος", κι ἀπὸ τὸ "Χάος" στὴν "Ἐξοδο", καὶ ὕστερα στὴν "Ἄνοδο".

"Εἶναι σπουδαιότατο καὶ πολὺ ἀξιοπα-
ρατήρητο", γράφει κάπου ὁ Σοπενχάουερ,
"ὅτι ὁ σκοπὸς κάθε ὑψηλῆς ποίησης εἶναι
ν' ἀναπαριστᾷ τὴν πλευρὰ ἐκείνη τῆς
ἀνθρώπινης φύσεως ποῦ ἐμπνέει τὸν τρόπο,
τὸν ἀκατατανόμαστο πόνο, τὰ βάσανα τῶν
ἀνθρώπων, τὸ θρίαμβο τῆς κακίας, τὴν εἰ-
ρωνικὴ κυριαρχία τῆς Τύχης, τὴν ἀνεπα-
νόρθωτη πτώσις τοῦ δικαίου καὶ τοῦ ἀθώου".

Καὶ πράγματι : Παρὰ τὴ φαινομενικὴ αἰ-
σιοδοξία τους, τὰ ποιήματα τῆς "Ἄνοδος"
διαπνέονται ὅλα ἀπὸ ἓνα βαθὺ πόνο γιὰ
τὴ σκληρὴν ἀντινομία τῆς Φύσεως, κ' ἓνα
εὐγενικὸ πάθος γιὰ τὸν ἀδικημένο ἄνθρωπο :

"Λύτρωσέ με μιὰ μέρα ἀπὸ τὸ τέλμα
[ποῦ με πνίγει
καὶ με κρατάει σὰ δοῦλο στὴ φθορά.
Κι ὄπλισε τὴν ψυχὴ μου κατάλευκα φτερά
νὰ ξανοιχτεῖ στὸ πέλαο καὶ νὰ φύγει...".

Φωνάζει ὁ ποιητῆς μὲ ἀγωνία στὸν ἑαυτό του.
Ἡ τάσις αὐτὴ τῆς ἀγωνιώδους ἀποδημίας,
ποῦ ἐνσαρκώνει παροδικὰ τὸν πόθο τῆς
ἀπολύτρωσις, ὑπάρχει στὰ περισσότερα
ποιήματα τῆς «Ἄνοδος».

"Νὰ μοιάσουμε τοῦ δέντρου τοὺς χυμούς,
π' ὄλο ψηλὰ ἀπ' τὶς ρίζες ἀνεβαίνουν,
ἄνθη φιλοτεχνοῦν κι ὄπωρες δένουν,
καὶ λόγγους γιγαντῶνουν καὶ δρυμούς.

Νᾶσαι σὰν κατακόρυφη γραμμὴ
καὶ πτήσις εὐθυτενῆς τ' ἀνέβασμά μας,
γέλιο χελιδονίων τὸ πέρασμά μας...
"Ἀνοιξη στὴν ψυχὴ καὶ στὸ κορμί."
(Ἡ "Ἄνοδος)

Κι ἄλλοῦ :

"Ποῦ πᾶμε ; Δὲ ρωτῶ καὶ δὲ ζητῶ
νὰ μάθω ἀπὸ κανένα, ἀφοῦ πιστεύω
πὼς τῆς ζωῆς τὸ δῶρο εἶν' ἄρκετό :
Νὰ ζῶ, καὶ μὲς τὴν πάλῃ νὰ γυρεύω
Πρὸς νέους κόσμους ν' ἀνοίγω τὰ φτερά,
νὰ ! μιὰ μεγάλη κι ἀσύγκριτη χαρά."
(Ἡ ἱστορία ἑνὸς ἀνθρώπου.)

Ἡ ἀγανάκτησις, ἡ ὀργή, ὁ οἶκτος, ἡ εἰ-
ρωνεία, ὁ σαρκασμὸς, ποῦ ἀποτελοῦσαν
ἴσως τὶς χαρακτηριστικώτερες ἐκδηλώσεις
τῶν προηγουμένων ἔργων τοῦ Ἀνθία, πα-
ραμερίζονται στὴ νέα συλλογὴ τοῦ ἀπὸ
τὸ βαθὺ αἶσθημα τῆς ἀγάπης, τῆς ἐγκαρτέ-
ρησις καὶ τοῦ πόνου, ποῦ μεταπλάστηκε
τώρα σὲ δημιουργικὸ στοιχεῖο στὰ χέρια
τοῦ καλλιτέχνη, κι ὅπως λέει ὁ ἴδιος ὁ
ποιητῆς : «Ἐγινε δύναμη ἀντοχῆς.» (Τὸ
Λάβαρο).

Ἄλλοῦ πάλι προσπαθεῖ νὰ συλλάβει τὸ
βαθύτερο νόημα τῆς ζωῆς :

"Ἀδελφοί, τὸ χαμένο καιρὸ,
τὶς χαμένες ἡμέρες λυποῦμαι.
Συνεχῶς, μὲ ρυθμὸ σταθερὸ,
στὴν ἀνέκκλητη δύση τραβοῦμε,
Καὶ δὲ βλέπω τί μένει—τί μένει;—
ἀπ' αὐτὴ τὴν πορεία τῆ χαμένη.

Κέρδος εἶν' ἡ ζωὴ, μὰ τί μένει
ἀπ' τὴ νίκην αὐτὴ τῆ χαμένη ;"

(Ἡ Μπαλλάντα τῶν χαμένων στιγμῶν.)

Στὸ τραγικὸ αὐτὸ ἐρώτημα ἀπαντᾷ
σ' ἓνα ἄλλο του ποιήμα :

"—Ἐνα λίκνο κ' ἓνα τάφο μᾶς εἶται—
[μᾶζει ἡ Γῆ.
Κ' εἶναι κάθε μας νίκη : πλήρης ὑποταγή".
(Ἐποταγή.)

"Ἐτοι παραδέρνει διαρκῶς ἀνάμεσα
σ' ἓνα ρωμαλέο αἶσθημα αἰσιοδοξίας κι ἀ-
νωτερότητας («Ἀπαντοχή», «Στιγμές», «Ἡ
ἄνοδος τῶν Μυρίων κλπ), καὶ μιὰ συμβι-
βαστικὴ κ' ἐπιπόλαιη μοιρολατρικὴ ἀντι-
ληψὴ τῶν φυσικῶν πραγμάτων :

"Καὶ τόσο ἔχω δοθεῖ σ' αὐτὸ τάνομοιο
[πανηγύρι,
ποῦ τί με περιμένει λημονῶ ;
Σὰ μέλισσα καὶ γῶ, τρυῶ τῆς ἡρεμίας
[τὴ γύρη,
καὶ τ' Αὔριο μὲς τὴ μέθη μου ξεχνῶ."
(Ἡρεμία.)

Παρὰ τὶς μεταπτώσεις ὅμως αὐτὲς σ'
ὅλα τὰ τραγούδια του ὑπάρχει ἀληθινὴ
συγκίνηση, ποιητικὸς παλμὸς καὶ προσω-

πικός τόνος. 'Ο 'Ανθίας τῆς «'Ανόδου» δὲν ἔχει σχεδὸν τίποτε τὸ νοσηρὸ ἢ τὸ πλαστὸ.

'Απὸ τεχνικῆς ἐπίσης ἀπόψεως τὰ ποιήματα τῆς νέας συλλογῆς ὑπερέχουν ἀπὸ ὅλα τὰ προηγουμένα τραγουδία του καὶ ὡς πρὸς τὸ πιεθαρχημένον αἰσθημα τῆς μορφῆς, καὶ ὡς πρὸς τὸ ρυθμὸ καὶ τὴ μουσικότητα. Εὐκόλα δείγματα τῆς καλῆς αὐτῆς τεχνικῆς μπορεῖ κανεὶς νὰ συναντήσῃ στίς «Στιγμές» καὶ τὸ «Δίπτυχο», πού πιστεύω ὅτι εἶναι (ἰδίως τὸ δεύτερο) καὶ ὡς πρὸς τὴν ἔμπνευση καὶ ὡς πρὸς τὴ μορφῆ, ἀπὸ τὰ καλύτερα ποιήματα τῆς συλλογῆς.

Βέβαια ὑπάρχουν στὴν «'Ανοδο» πολλὰ σφάλματα μετρικὰ (π. χ. οἱ περισσότεροι ἰσοῦλλαβοὶ τῆς «'Αυτοεπίκλησης» εἶναι χωρὶς κανονικὴ τομὴ κ.λ.π.), πολλὲς χασμαδίες, πολλοὶ κακοὶ στίχοι, ὅπως ὑπάρχουν ἐπίσης καὶ μερικὰ μέτρια ποιήματα, πού ὄχι μόνον δὲν προσθέτουν τίποτε στὴ βασικὴν ἰδέαν τῆς συλλογῆς, ἀλλὰ καὶ διαπληκτίζονται μὲ αὐτή.

'Ὡστόσο, μὲ τὸ νέο του βιβλίον ὁ 'Ανθίας μᾶς παρουσιάζει ὡς ποιητῆς ὄριμος πιά καὶ μετωμαμένος μὲ συνείδηση πραγματικὰ καλλιτεχνικῆ, πού ἂν δὲν ὀλοκλήρωθηκε ἀκόμη στὸ πεδίου τῶν φιλοσοφικῶν καὶ καλολογικῶν του ἀναζητήσεων, πάντως ὁμως ἐπάτησε σταθερὰ τὰ ὄρια τῆς ἀληθινῆς Τέχνης.

ΝΙΚΟΣ ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗΣ

Γερ. Γρηγόρη: «Πορεία μὲς' στὴ νύχτα» (Σχῆμα 8ο, Σελ. 154, "Ἐκδοσὴ Γκοβόστη, Δρ. 30).

'Ο Γεράσιμος Γρηγόρης ἔκαμε τὴν πρώτη του λογοτεχνικὴ ἐμφάνισιν μὲ σποραδικὰ ποιήματα ἀρκετὰ ἐλικρινῆ καὶ αὐθόρμητα, πού ἂν δὲν ἐπρομηνοῦσαν τότε ἕνα μεγάλο ποιητῆ, πάντως ὁμως ἐπρόδιδαν βαθύ λυρισμὸ καὶ ἀναπτυσμένον αἰσθημα μορφῆς καὶ τεχνικῶν ἐκφραστικῶν μέσων. Σήμερα, ὕστερα ἀπὸ 10 περίπου χρόνια, μὲ τὸ βιβλίον του «Πορεία μὲς' στὴ νύχτα» παρουσιάζεται ὡς ἕνας δυνατὸς διηγηματογράφος μὲ καλλιεργημένη κριτικὴ ἰδιοσυγκρασία καὶ λεπτὴ ψυχογραφικὴ ἱκανότητα. Ἡ στροφή αὐτὴ πρὸς τὸν πεζὸ λόγον, πού παρατηρεῖται τώρα τελευταία ἰδιαίτερα στοὺς νέους λογοτέχνες μας, εἶναι φαινόμενο πολὺ ἐνθαρρυντικόν, καὶ ἀποδεικνύει ὅτι ἡ Νεοελληνικὴ λογοτεχνία μῆκε πιά ὀριστικὰ στὸ στάδιον τῆς κριτικῆς περισυλλογῆς καὶ τῆς ὀριμότητος.

Τὰ περισσότερα διηγήματα τοῦ Γεράσιμου Γρηγόρη ἐκτυλίσσονται σ' ἕνα ἀγροτικὸ

εἰδυλλιακὸ περιβάλλον, τοῦ ὁποίου ὁ συγγραφέας φαίνεται πὼς ἔχει σπουδάσει προσεκτικὰ ὅλες τὶς λεπτομέρειες, καὶ ὅλες τὶς χαρακτηριστικὰς ἐκδηλώσεις, καὶ ἔχει ἀντιληφθεῖ πιά καὶ συλλάβει τὸν ἐσώτερον ρυθμὸ τῆς ζωῆς του. Μέσα στὰ ἐννία διηγήματα τῆς συλλογῆς ἕνας ὀλόκληρος κόσμος πάλ्लεται, ἀγωνιᾷ, σταπαρίζει μέσα στὰ στενὰ πλαίσια τοῦ ἀνθρώπινου ἐπισητοῦ, καὶ προσπαθεῖ νὰ βρεῖ τὴν ἀπολύτρωση. Πίσω ἀπὸ τὸ μῦθον, πού τὶς περισσότερες φορές εἶναι ὑποτυπώδης καὶ ἀσημαντὸς, ὑπάρχει ὁ βαθὺς τόνος τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν πραγμάτων.

Μία δυνατὴ σύγκρουση, ἕνας ὀδυνηρὸς ἀγώνας τοῦ ἀνθρώπου πού προσπαθεῖ νὰ ὑπερνικήσῃ τὴν ἀλόγιστη καὶ τυφλὴ δύναμη τοῦ φυσικοῦ κόσμου πού μᾶς κυβερνᾷ καὶ νὰ ἐπιβάλλει στὸ ρυθμὸ τῆς ζωῆς ἕναν ἠθικὸ παναρθρωπῖνον νόμον. Μὰ ἀγώνας εἶναι ἄνισος: ἀπὸ τὴν τραγικὴ αὐτὴ πάλῃ ἡ ἀνθρώπινη φυλὴ βγαίνει πάντοτε νικημένη καὶ ἐξασθενημένη: κάπου ὑπάρχει τὸ ἀγνωστο πού μᾶς διαφεύγει: κάπου ὑπάρχει, — ἴσως μέσα στὴν ἴδια τὴ σύνθεση τοῦ εἶδους, ἴσως μέσα στὸν τρόπο πού ἀντικρίζουμε ἀκόμη τὴ ζωῆ, — τὸ ἀνεπαρόρθωτο, τὸ μεγάλο βασικὸ λάθος. Αὐτὴν ἀκριβῶς τὴ βαθύτερη οὐσία τῶν πραγμάτων, αὐτὸ τὸν ἐσωτερικὸ ρυθμὸ τῆς ζωῆς προσπαθεῖ ὁ συγγραφέας νὰ μᾶς ἀποδώσῃ μέσα στὰ ἐννία διηγήματα τῆς συλλογῆς «Πορεία μὲς' στὴ νύχτα».

'Ο Γεράσιμος Γρηγόρης εἰραίνει νὰ διηγείται εὐχάριστα. Τὸ λυρικὸ τοῦ ὕφους, ἡ λεπτὴ παρατήρηση, οἱ ὠραῖες εἰκόνες, ὁ ποιητικὸς συμβολισμὸς του, ἡ κομψὴ φράση του, δίδουν ἕνα πολὺ δυνατὸ χρῶμα στὴν ἀφήγησιν καὶ τονώνουν τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ ἀναγνώστη. Εἶναι ἕνας θαυμάσιος ψυχογράφος πού κατορθώνει νὰ ἀποκαλύπτει τὴ βαθύτερη ὕψιν τῶν πραγμάτων καὶ νὰ ἐκμεταλλεῖται μ' ἕνα ἰδιαίτερον τρόπο ἀκόμη καὶ τὶς πιὸ κοινὰ καὶ ἀσημαντὰ ὑποθέσεις.

Στὰ διηγήματα τοῦ ὑπάρχει αὐτοῦσια ἢ συγκίνηση τῶν πραγμάτων, πού μπαίνουν στὴ ζωὴ τῶν ἀνθρώπων, ὡς μὴ παράλληλη ἱστορία, ὡς μὴ προέχουσα τοῦ προσωπικοῦ τους δράματος. ἴσως στὴν τεχνολογίαν αὐτὴν νὰ εἶναι ἐπηρεασμένος πολὺ ἀπὸ τὴ μελέτη τῶν Ρώσων συγγραφέων, τῶν ὁποίων τὴν τυραννικὴν ἐπίδρασιν δὲν ἔμπορεσε ὁ Γερ. Γρηγόρης νὰ ἀποφύγει, ἰδίως στὸ διηγηματὸν «Παρακμῆ», τὸ ὁποῖον θυμίζει πολὺ τὸ «Υπόγειον» τοῦ Ντοσκογιέφσκι. Πάντως ὁμως δὲν μποροῦμε νὰ τοῦ ἀρνηθῶμε προσωπικὸ ὕφος, πρᾶγμα πού ἀποδεικνύει, πὼς

ξεπέρασε πιά τὸ στάδιο τῶν δουλικῶν ἀπομιμήσεων.

Τὸ πρῶτο του διήγημα ἢ «Ἀνεζίνα» εἶναι μιὰ λεπτὴ ἠθογραφία πού περιστρέφεται γύρω ἀπὸ ἓνα ἀγροτικὸ εἰδύλλιο καὶ τὴν τραγωδία ἐνὸς φτωχοῦ νέου ἀνθρώπου, πού ἡ συναισθηματικὴ του ἰδιοσυγκρασία καὶ ἡ ἠθικὴ του φύση δὲν εἶναι στοιχεῖα ἱκανὰ γιὰ νὰ τὸν σώσουν καὶ νὰ τὸν ἀνυψώσουν στὴ ζωὴ. Πολὺ ἀριστοτεχνικὴ εἶναι ἡ συγκινητικὴ σκηνὴ τοῦ ἀποχωρισμοῦ.

«Τὸ ἄλλογό μου» εἶναι μιὰ ὠραία εἰκόνα ἀπὸ τὸ βασίλειο τῶν ζώων, ὅπου κυριαρχεῖ ἀπ' ἄκρῃ σ' ἄκρῃ ἓνα λεπτὸ λυρικό αἶσθημα.

«Ἐνα αἰσθησιακὸ μᾶλλον διήγημα, γραμμένο μὲ ρεαλιστικὴ παρατήρηση καὶ Ζολαδικὴ τεχνοτροπία εἶναι τὸ τρίτο διήγημα τῆς συλλογῆς «τὸ Μεσημέρι.»

Στὸ «Μόνος» μᾶς δίδει τὴν παραίσθηση μιᾶς ζωῆς πού φθίνει μάταια.

Ἡ «Παρακμὴ» εἶναι ἡ ἱστορία ἐνὸς ἀνθρώπου πού βλέπει τὸν ξεπεσμό του μέρα μὲ τὴ μέρα, καὶ δὲν μπορεῖ νὰ βρεῖ καμμιά δικαίωση στὴ ζωὴ του. Τὸ διήγημα αὐτὸ μαζὶ μὲ τὸν «Παράλυτο μὲ τὸ κουδούνι» εἶναι ἀπὸ τὰ καλύτερα τῆς συλλογῆς.

Στὴν «Παιنيῶ» ὑπάρχει ὁ βουβὸς πόνος μιᾶς ὠμορφῆς ἀγάπης πού πεθαίνει.

«Ὁ παράλυτος μὲ τὸ κουδούνι» εἶναι ἡ σιωπηλὴ τραγωδία τοῦ ἀνθρώπου πού προσπαθεῖ μάταια νὰ συγκρατηθεῖ καὶ ν' ἀντιδράσει στὸ νόμο τῆς φθορᾶς καὶ τοῦ θανάτου.

«Ὁ Μοῦρκος» καὶ ὁ «Εὐσέβιος Δόκος» εἶναι ἀπὸ τὰ πιὸ ἀδύνατα τῆς συλλογῆς. Ὑπάρχουν σ' αὐτὰ πολλοὶ πλατυσμοὶ καὶ πολλὴ ἄσκοπη φιλοσοφία. Τὸ πρῶτο εἶναι ἡ ἱστορία ἐνὸς σκύλλου. Στὸ δεύτερο, πού ἔχει τὸν τόνο μεσαιωνικῶν Χρονικῶν καὶ Ἀποκρύφων, ὁ συγγραφέας προσπαθεῖ νὰ δημιουργήσει τέχνη μὲ μιὰ ἐπισημονικὴ θέση κ' ἓνα ὕφος ἐντυπωσιακό, πού ἀντὶ νὰ διεγείρει στὸν ἀναγνώστη ἀνησυχίες καὶ συγκινήσεις αἰσθητικές, τὸν κουράζει μᾶλλον καὶ τὸν καταπονεῖ. Τὰ δυὸ αὐτὰ διηγήματα θὰ μπορούσαν νὰ λείψουν χωρὶς νὰ ζημιῶναι καθόλου ἡ συλλογὴ.

Γενικά ἢ «Πορεία μὲς» στὴ νύχτα» εἶναι ἓνα δυνατὸ καὶ εὐχάριστο ἔργο ἐνὸς νέου διηγηματογράφου, πού μὲ τὴν πρώτη του κιόλας ἐμφάνιση δίδει πολὺ μεγάλες ὑποσχέσεις στὴν ὄχι καὶ πολὺ γόνιμη μέχρι σήμερα περιοχὴ τοῦ Νεοελληνικοῦ Διηγήματος.

ΝΙΚΟΣ ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗΣ

Γεωργίου Σ. Φραγκοῦδη : «Ἱστορία καὶ γενεαλογία τῆς μεγάλης οἰκογενείας Φραγκοῦδη καὶ τῶν συγγενικῶν οἰκογενειῶν», Ἀθῆναι, 1939, 8ο, σ. 149.

Τὸ βιβλίον ἀποτελεῖται κυρίως ἀπὸ δυὸ μέρη: (α) τὴν ἱστορία καὶ γενεαλογία τῆς κυπριώτικης οἰκογενείας Φραγκοῦδη (σ. 16—97) καὶ (β) τὴν αὐτοβιογραφία τοῦ συγγραφέα. Στὸ πρῶτο μέρος πού εἶναι καὶ τὸ πιὸ ἐνδιαφέρον, παρὰ τὸν τίτλο του, βρισκόμαστε πράγματι λιγώτερη ἱστορία κα' περισσότερη γενεαλογία. Ἡ δεύτερη μὲ τὰ τόσα παρακλάδια τῆς, ἀρκετὰ περίπλοκη ὅπως εἶναι, περιπλέκεται ἀκόμη περισσότερο γιὰ τῆς λείπει ἓνα ξεκαθαρισμένο διάγραμμα πού, βαλμένο στὴν ἀρχὴ εἴτε στὸ τέλος, θὰ χρησίμευε ὡς τὸ καθοδηγητικὸ νῆμα πρὸς τὸ φῶς ἀπὸ τὸν πολυδαίδαλο γενεαλογικὸ κι ὀνοματολογικὸ λαβύρινθο. Χωρὶς αὐτὸ τὸ βοήθημα, φαντάζομαι, κανένας ἀναγνώστης, καὶ πρὸ πάντων ἓνας πού δὲν εἶναι κυπριώτης, θάβλεπε Λεμεσιανὸς εἴτε Λαρνακιώτης, μὲ προσλαμβάνουσες παραστάσεις σχετικὰ μὲ τὸ περιεχόμενο τοῦ βιβλίου, δὲ θὰ μπορούσε νὰ τὸ διαβάσει χωρὶς περιττὴ δυσφορία καὶ δυσαρέσκεια. Ἡ ἀπουσία ἀκόμη ἐνὸς πίνακα κύριων ὀνομάτων σ' ἀλφαβητικὴ σειρὰ χειροτερεῖε τὰ πράγματα.

Κι ὁμως, μ' ὅλες τὶς βλαβερὰς πού μόλις σημειώσαμε παραπάνω ἐλλείψεις καὶ τὰ κενὰ του, τὰ μικρολαθῆκα του ἐδῶ κ' ἐκεῖ καὶ τὶς πολλὰς τυπογραφικὰς ἀβλεψίαις, σ' ἓνα-δυὸ μέρη ἀλλοιώνουν τὸ νόημα, εἶναι μιὰ ἐνδιαφέρουσα κυπριακὴ ἐργασία πού πληροφορεῖ κ' ἱστορεῖ, πού διδάσκει κ' ἐμπνέει. Οἱ πληροφορίες πού δίνει κ' ἡ ἐξιστορήση πού κάνει ἀγγίζει τὰ θέματα τῆς πιὸ πρόσφατης, μὰ ὡστόσο πολὺ ἀγνωστης ἱστορίας τοῦ νησιοῦ, σὲ μιὰ ἐποχὴ, πρὸ πάντων, πού ὁ τύπος ἦταν τελείως ἀγνωστος κ' οἱ λιγοστοὶ γραμματισμένοι ἄνθρωποι τοῦ καιροῦ δὲν εἶχαν τὴν ἐμπνευση, τὴ διορατικότητα, τὴ διάθεση καὶ τὸν καιρὸ ἴσως νὰ διασώσουν σὲ ἡμερολόγια εἴτε σ' ἄλλα σημειώματα τὴν ἱστορία προσώπων καὶ καταστάσεων γιὰ τὶς κατοπινὰς γενεάς. Ἔτσι ἦταν ἀνάγκη νὰ γίνεαι κάτι κ' ἀπ' αὐτὴ τὴν πλευρὰ κ' ὅσο πιὸ γρήγορα τόσο καὶ καλύτερα. Γι' αὐτὸ καὶ τὸ βιβλίον τοῦ κ. Φραγκοῦδη βγήκε, σχετικὰ, σὲ κατάλληλη, ἂν ὄχι στὴν πιὸ κατάλληλη ὥρα. Ἐπειτα μερικὲς σελίδες του εἶναι ἓνα ὠφέλιμο ἀνάγνωσμα γιὰ τὰ μαθήματα ἀγωγῆς, στοργῆς, αὐτοθυσίας, πατριωτισμοῦ πού θὰ μπορούσαν πολλοὶ σήμερα νὰ πάρουν. Κι ἀκό-

μα ξεχωρίζουν μέσα του ζωηρά κι αναγλυφικά μερικές εξαιρετικές φυσιογνωμίες που επιβάλλονται τόσο με το διανοητικό όσο και το ήθικο παράστημα τους κι αποτελούν θέμα αξιόλογο για ιδιαίτερη έρευνα και μονογράφηση (Σ. και Μ. Φραγκούδης, Θ. Περισιάνης, Α. Θεμιστοκλέους, Σ. Μενάρδος). "Όποιος θά θελήσει νά καταπιαστεί στο μέλλο με το είδος αυτό τής εργασίας θά προσθέσει φωτεινές σελίδες στην Ιστορία του τόπου και τής φυλής.

Το δεύτερο μέρος του βιβλίου περιλαμβάνει την αὐτοβιογραφία του συγγραφέα. Δέν είναι ανάγκη νά τόν γνωρίσετε προσωπικά γιά νά έχτιμήσητε τόν πατριωτισμό του, τόν ένθουσιασμό και τή μεγάλη του θέληση, τήν πλατεία του μόρφωση, τή μεγάλη πείρα τής ζωής που κέρδισε από τά πολλά του ταξίδια σέ πολλές χώρες του παλαιού και του νέου κόσμου και τήν ανατροφή του μέ τις διάφορες κοινωνικές τάξεις, καθώς και μερικές άλλες δυναμικότητες κι αρείες που κατέχει σέ πολύ ύψηλό βαθμό. Αὐτά όλα είναι γνωρίσματα που μπορείτε νά τά νιώσετε από τά συγγράμματα του, από τίς μπροσοῦρες και τήν ἀρθρογραφία του από τή δράση του. Καί μαζί μέ τά τόσα του χαρίσματα θά ψηλαφήσετε πλάϊ—πλάϊ και τίς αδυναμίες του. Λογouxάρη πλάϊ από τόν ένθουσιασμό του θά βρείτε νά ὑπάρχει, ἀρκετές φορές, ἡ σκοτοδινή του φανατισμοῦ, τής οξυθυμίας, τής φαινομενικής ὀρθοφροσύνης, τού πεισματος που ὄδηγοῦν γρήγορα στήν ἀδιάρκεια και παράλογη προσωπική ἀντίθεση και σ' ἄσκοπε και βλαβερές προσωπικές ἀντεγκλήσεις. Ἡ φυγονετρική ὑπερβολή, ἡ παραδοξολογία, ὄχι ὅμως ἡ στοχαστική παραδοξολογία μέ τήν πρωτοτυπία και τὸ ἐπιγραμματικό παρεπίγραμμα, ἡ ἀκαμψία είναι τά παρεπόμενα, τά πορίσματα τῶν τελευταίων. Καί τώρα ἀκόμη διαβάζοντας τούς πρόλογους τής «Κύπριδας»—θυμάμαι πὼς παιδί ἀποστήθιζα δλόκληρες σελίδες κι ἀπό κει διάλεγα τά θερμά ποιητικά ἐπίθετα που χρησιμοποιοῦσα στις πρώτες γυμνασιακές μου συνθέσεις—ένθουσιαζομαι. Μετροφυλλώντας τίς σελίδες τής Ιστορίας του γιά τὸ Ἀρχιεπισκοπικό ζήτημα δέν μπορῶ ν' ἀποκρύψω τὸ αἶσθημα που δοκιμάζω και σήμερα πὼς, τὸ δίκαιο που ἴταν μαζί του, ὡς ἓνα ὀρισμένο σημεῖο πάντα, δέν ἐπιζητεῖται κι οὔτε ἐκτίθεται μέ τήν ἀντικειμενικότητα και τήν ψυχραιμία ἐκείνη που ἔπρεπε νά χαρακτηρίζεται ἀπ' τήν πρώτη ἀρχή μιὰ τόσο ὑπεύθυνη πράξη. Ἐπειδὴ ὁ ἴδιος ἔζησε ἓνα σημαντικό μέρος τῶν γεγονότων, δέν ἔμφορε νά τά δεῖ και νά τά ζυγίσει μέ μιάν ἀποστειρωμένη ἀπάθεια. Πολεμικός, χωρίς ὑπολογισμό ἀπό τά πρην

ἀν στόν ἀγῶνα ἢ τήν ὁποια προσπάθεια του θάπρεπε ἢ δὲ θάπρεπε νά ξεπεράσει τά «ἐσκαμμένα», μοῦ φαίνεται πὼς ὁ ἴδιος θάταν τὸ τελευταῖο πρόσωπο που θά μπορούσε νά ἐκδώσει μιάν ἀκριβοδικαί, ἐτυμωγορία γιά τὸ ἄτομο του. Με τήν αὐτοβιογραφία του μάς ἐδείξε πὼς θά ἤθελε νά κριθεῖ ἀπ' τούς ἄλλους κι ὁ βιογράφος του στο μέλλο θάχει νά τή λάβει ὀψήφου του και βεβαία θά διαφωνήσει μαζί του!

Οἱ ἐπόμενες παρατηρήσεις, ὅπως ἄλλωστε τ' ἀπαιτεῖ ὁ ἴδιος ὁ συγγραφέας, θά μπορούσαν νά συμπληρώσουν κάπως τήν ἐργασία του: Ὁ πρόλογος (σ. 5—6), που φιλοδοξεῖ νά δώσει μιὰ γενική εἰκόνα τής Ιστορίας του τόπου ἀπό τούς πρὸ παλιούς χρόνους ἴσαμε σήμερα σ' ἓνα στενὸ διεσέλιδο χῶρο, ἀγνοεῖ τελείως τήν Ιστορία ὅπως βγαίνει ἀπό τά πρὸ πρόσφατα ἀποτελέσματα τής ἀρχαιολογικῆς σκαπάνης ἀφοῦ ἀρχίζει ἀπό τήν ἐποχή που ἡ πατρίδα του εἶχε 10 βασιλεία. Το ἀρχεῖο του Ἀγγλικῶ προξενείου δέν πῆγε στήν Ἀγγλία κατόπι ἀπό τήν κατοχή ἀφοῦ τὸ χρησιμοποιήσε ὁ Λούκ τὸ 1921 γιά νά γράψει τὸ βιβλίο του «Cyprus under the Turks». Τὸ ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ βιβλίο του Ali Bey σὲ εἰσαγωγικά μέσα (σ. 29) δέν μεταφράζεται πιστά. Ὁ Μ. Φραγκούδης (σ. 36) εἶχε ἀκόμη ἓν ἄγορῖ, τὸν Ρένο τὸν Ι, που πολὺ μικρὸς εἶχε τὸ ἀτύχημα νά πέσει ἀπὸ τὸ μπαλκόνι και νά σκοτωθεῖ. Ἐπειτα ἡ Χρυσταλλένη Μπίστη παντρεύτηκε σὲ πρῶτο γάμο τὸν Ι. Κολακίδη και διαζευγμένη πῆρε τὸ δεύτερο ἄντρα τής. Ἡ βουλευτικὴ δράση του πατέρα του δὲ σχολιάζεται κι οὔτε χαρακτηρίζεται κατὰ πὼς πρέπει και τής ἀξίζει. Τὰ Πρακτικά τής Κυπρ. Βουλῆς τής τότε ἐποχῆς θά τὸν βοηθοῦσαν πολὺ. Τ' ὅτι ὁ Σ. Μενάρδος ὑπῆρθε Ἐπιθεωρητῆς τής Ἑλληνικῆς Παιδείας στήν Κύπρο παρασιωπάται κι ἀγνοεῖται τὸ γεγονός πὼς ἴταν Lecturer τής Μεσαιωνικῆς και Νεοελληνικῆς στὸ Πανεπιστήμιο τής Ὁξφόρδης. Τὸ ἔτος 1821 που δίνεται γιά τὸ θάνατο τής Αὐγοῦστας Μενάρδου (φανερὸ τυπογραφικὸ λάθος) νά διορθωθεῖ σὲ 1921. Ἐσφαλμένα ἐπίσης σημειώνεται πὼς ἡ Κατινοῦ εἶχε κι ἄλλο παιδί ἐκτός ἀπ' τὸν Πιπῆ. Αὐτὸ ἔρχεται σ' ἀντίφαση μ' ὅτι καταχωρεῖται στῆ σ. 88, γραμμὲς 1—3. Στῆ σ. 51 ἀνακριβολογεῖ σοβαρὰ γράφοντας: «Μόνον δὲ Φραγκούδης δυνάμενοι νά κἀμουν διαδόχους είναι οἱ δύο υἱοὶ τοῦ ἀδελφοῦ μου ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, Σωκράτης και Εὐρύβιαδης, ὁ Ρένος και ὁ υἱός μου Ἐρμῆς ἐν Ἀθῆναις». Σελῶν, ἀδικαιολόγητα, τὸν ἀδελφὸ τοῦ Ρένου, Τάκη Μ. Φραγκούδη, παντρεμένο μέ τήν Ὀλυμπία Λανίτη,

Για τὸ ζήτημα τοῦ Ἀνδρέα Δαυῖδ (σελ. 63—64) θὰ παράπεμπα στὸ ἄρθρο μου γιὰ τὸ Μάρκο Ἀνδρεάδη (Κ. Γραμ. Ἀρ. Δ', 3, 1938, σ. 179-183) χωρὶς νὰ ἰσχυρίζομαι πὼς τὸ ζήτημα δὲν ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ περισσότερη ἔρευνα. Ὅπως δὴποτε στὸ προαναφερμένο ἄρθρο μου ἀναφέρω ἐσφαλμένα πὼς ὁ Κ. Ρόπας, ποὺ παντρεύτηκε τὴν κόρη Δαυῖδ, Τερέζα ἦταν ὁ γιατρός καὶ ποιητὴς Ρόπας. Ὁ ποιητὴς Ρόπας ἦταν γιὸς του καὶ ὀνομαζόταν Θρασύβουλος. Ὁ Δημήτρης Ρωσσιδης δὲν ἦταν πεθερός τοῦ Εὐστάθιου Παρασκευᾶ. Ὁ Εὐστάθιος παντρεύτηκε τὴν κόρη τῆς γυναίκας του, Ἰ. Μακρυγιάννη, ἀπὸ τὸν πρῶτο της γάμο. Ἀπὸ τοὺς ἀπογόνους τοῦ Γ. Ναπολὴ Ἐλευθεροῦδη παραλείπονται οἱ ἀρσενικοὶ (σ. 73). Ἐπίσης ἐδῶ παραλείπεται ὁ γάμος τῆς Ἄννας Χατζημητῆ μὲ τὸ Σάμιο δικηγόρο Φλετοριδῆ. Σχετικὰ μὲ τὴν οἰκογένεια Περισιτιάνη (σ. 75) παρασιωπᾶται ἡ προξενικὴ δρᾶσις τοῦ Γιάγκου Περισιτιάνη στὴν Ἀλεξανδρέττα, ἂν θυμᾶμαι καλά, κ' οἱ λαμπρὲς σπουδὲς τοῦ Γιαννάκη Γ. Περισιτιάνη στὴν Ὁξφόρδη ἀπ' ὅπου πῆρε τὸν πολὺζήλο τίτλο Ph. D. γιὰ τὴν πολὺτιμὴ συμβολή του στὴ μελέτῃ τῆς ἀνθρωπολογίας τῆς Ἀνατολικῆς Ἀφρικῆς. Ὁ ἀριθμὸς τῆς οἰκογενείας Εὐάγ. Νικολαΐδη (σ. 78) λιγώστεψε κατὰ ἓνα γιὰτὶ ἐξεχάστηκε ὁ πρωτότοκος Γεώργιος. Ἀπὸ τὰ παιδιά τοῦ Πιέρου Ἀντωνιάδη καὶ τῆς Πολύμνιας Πηλαβάκη (σ. 87) δὲν ἀναφέρεται ἡ Κα Δωροθέα Ν. Ἀντωνιάδη (γιὸς Θεοχάρης). Ἀπὸ τοὺς ἐγγονοὺς τοῦ Σοφοκλῆ Χιονίδη, ἀδελφοῦ τῆς γιαγιάς του (σ. 89) παραλείπεται, ἴσως ἀπὸ ἀβλεψία, ὁ καθηγητὴς τῆς Ἱχθυολογίας καὶ ζωγραφικῆς καὶ δημοσιογράφος Γιώργος Φασουλιώτης! Ἡ Θεοδώρα Ὀλιβ ποὺ πάντρευτηκε κατόπι τὸν Πραξιμάτη (σ. 91) εἶχε θυγατέρα ἀπὸ τὸν πρῶτο της γάμο τὴν Ἐμμα καὶ δύο θυγατέρες ἀπὸ τὸν δεύτερο. Ἡ Μαρία Χρυσούλη παντρεύτηκε σὲ β' γάμο τὸν Λουκιᾶνὸ Χριστοῦ. Σχετικὰ μὲ τὸ χρόνο ποὺ ὁ Rev. Joseph Wolff πῆρε μαζί του τὸν Δημ. Πιερίδη στὴν Ἀγγλία (σ. 94) ἀκολουθεῖ, φαίνεται, τὸν κ. Λ. Φιλίππου στο Β' τόμο τοῦ ἔργου του γιὰ τὰ Ἑλληνικὰ Γράμματα στὴν Κύπρον τὸν καιρὸ τῆς Τουρκοκρατίας καὶ ἀρνεῖται νὰ νοηθεῖ πὼς αὐτὸ ἐγίνε ὅταν ὁ Wolff προσέγγισε στὴ Λεμεσό γιὰ νὰ θάψῃ τὸ κοριτσάκι του τὸ 1828, ἐνῶ ὁ Πιερίδης τὸ 1823 ἐπαίρνε κίολας τε δίπλωμα του (δχι διδακτορικο ὅπως ἐσφαλμένα ἀναφέρεται μὲ τὸ Μ. Α.). Ἡ ἐπιτύμβια πλάκα γιὰ τὸ κοριτσάκι Wolff ὑπάρχει στὸν περίβολο τῆς Ἁγίας Νάπας Λεμεσοῦ (Bl. Gunnis 'Historic Cyprus', London, 1936, σ. 136).

ἠθιστο νὰ ξεφεύγουν καὶ ἄλλα παρόμοια

μικρολαθᾶκια κ' εἶναι βέβαιο πὼς χωρεῖ συμπλήρωση ἐκεῖ ποὺ ἡ γενικὴ συντομογραφία καὶ τὰ λοιπὰ παρασιώπησε ὀνόματα, ποὺ ἴσως ὅμως νὰ μὴ προσθέτουν οὐσιαστικὰ στὸ ἔργο ἢ ν' ἀφαιροῦν ἀπ' αὐτό.

ΑΝΤ. ΙΝΤΙΑΝΟΣ

Σιλβανος Π. Κυριακίδου : Θεσσαλονίκια μελετήματα. Θεσσαλονίκη, 1939 σ. 46 + 2 χάρται.

Ἡ Μακεδονία στάθηκε πάντα θέατρο τῶν πικρῶν διάφορων φυλετικῶν ἀνταγωνισμῶν, γιὰτὶ ἡ εὐφορία κ' ἡ ἐπικρατὴς θέση της τραβοῦν τοὺς λαοὺς ποὺ κινεῖνται ἀνάμεσα Εὐρώπης καὶ Ἀσίας. Ἀλλὰ ἀπὸ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους, ὅταν οἱ πρῶτοι Ἕλληνες τῆ διαπεράσανε γιὰ νὰ καταβῶν στὴ νότια Ἑλλάδα, δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία πὼς τὸ ἑλληνικὸ στοιχεῖο εἶτε κρατοῦσε ὀλοκληρωτικὰ τὴ Μακεδονία εἶτε, φορέσ-φορέσ, ἐπικρατοῦσε γενικὰ, ὅταν καὶ ἄλλοι λαοὶ διεκδικοῦσαν τὴν κατοχὴ της. Καὶ ἂν ὁ φλογερὸς πατριωτισμὸς καὶ ὁ στενοκάρδος, κάποτε, σωβινισμὸς τοῦ Δημοσθένε ἀποκαλοῦσε «βάρβαρος» τὸ μεγάλο Μακεδόνια Φίλιππο, ὡστόσο κανένας σήμερα δὲν μπορεῖ νὰ δεχθεῖ τὴ μονόπλευρη αὐτὴ ἀποψη τοῦ Ἀθηναίου ρήτορα, γιὰτὶ κ' ἡ σύγχρονή του κ' ἡ κατοπινὴ ἐξέλιξη τῆς ἱστορίας, ἀλλὰ κ' οἱ ἀρχαιολογικὲς καὶ γλωσσικὲς ἔρευνες στὴ Μακεδονία διαπιστώνουν ἀναμφισβήτητα τὴν ἑλληνικότητα τῆς χώρας αὐτῆς.

Δυσκολώτερο γίνεται τὸ ἔργο τοῦ ἱστορικοῦ ἐπιστήμονα, ποὺ θέλει νὰ βρεῖ τὴ φυλετικὴ ἀλήθεια τῆς Μακεδονίας κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς χρόνους. Ξεχρῶμε πὼς τὸ Βυζαντινὸ κράτος, καὶ ἂς εἶχε γιὰ βασικὸ καὶ δυνατὸ ὑπόστρωμα τὸ ἑλληνικὸ στοιχεῖο καὶ στίς τρεῖς ἡπείρους, ὅμως σ' ἀλήθεια ἦταν ἓνα περιεργὸ μωσαϊκὸ λαῶν διαφορῶν ὄχι μόνον γλωσσικὰ καὶ θρησκευτικὰ ἀλλὰ καὶ ἀνθρωπολογικὰ. Ὅσο, βέβαια, περιορίζονταν τὰ σύνορά του, τόσο περισσότερο κέρδιζε σὲ φυλετικὴ καθαρότητα ἀλλὰ γιὰ μερικὲς χώρες κοντὰ στὰ σύνορα, σὲ περιοχὲς ποὺ χρῆσιμευαν σὰ γεφύρια στὴν ἀέναν κίνηση τῶν λαῶν ἀνάμεσα στὴν Ἀνατολὴ καὶ στὴ Δύση, τὸ πρόβλημα παρουσιαζόταν πάντα σ' ὅλη του τὴν τραγικὴ στυγνότητα. Τέτοια ἡ Ἑράκη, ἡ Ἡπειρος, ἡ Μακεδονία ἰδιαίτερα.

Κι άλλοι λαοί, προπάντων όμως τὰ συνεχή και για αιώνες κύματα τῶν Σλάβων, τόσο τῶν καθαυτῶν Σλάβων, ὅσο και κείνων πού, σάν τοὺς Βουλγάρους, ἐκαλαβιστήκανε ἅμα ἐγκαταστάθηκαν στὴ Βαλκανική, πίεζαν τὴν Μακεδονία, και κάποτε τὴν κατάκλυζαν σάν τὴν πλημμυρίδα, κι ἄλλοτε ἀποτραβιούνταν ὅπως στὴν ἄμπωτη, ποτὲ ὅμως δὲν τὴν ἀφήναν ἤσυχη. "Ἄλλοτε εἰρηνικά ὑπεισέρχονταν κι ἄλλοτε μὲ τὴ φωτιά και τὸ σπαθὶ τὴ βασάνιζαν, και τὴ χρησιμοποιούσαν σάν ὀρηκτήριο ἢ πλατὰ λεωφόρο γιὰ νὰ κατεβούν στὴ Θεσσαλία, στὴ Στερεὰ και στὴν Πελοπόννησο ἀκόμα. Μὰ νὰ ριζώσουν δὲν μπόρεσαν πουθενά στὴν Ἑλλάδα. Ἀπολίτιστοι ὅπως ἦταν, βοσκοί—και γεωργοί κάποτε—χωρὶς πολιτικὴ ὀργάνωση ἰσχυρὴ, εὐκόλα δέχτηκαν τὴν ἐπίδραση τῶν ἀριθμητικά περισσότερων και ἀνώτερων σὲ πολιτισμὸ κατοίκων τῆς Ἑλλάδας. Οἱ ντόπιοι, οἱ Ἕλληνες, εὐκόλα ἀπορρόφησαν τοὺς Σλάβους ἢ και τοὺς κατανίκησαν ὅταν προσάβησαν νὰ ἐπαναστήσουν—ὅπως συνέβηκε στὴν Πάτρα και στὴ Θεσσαλονίκη, ὅπου μόνον τοὺς οἱ κάτοικοι τῶν πόλεων αὐτῶν και οἱ περιοικοί, χωρὶς στρατιωτικὴ ἢ οικονομικὴ ἐνίσχυση ἀπὸ τὸ κέντρο, τὴν Πόλη, μὰ σπρηγιμένοι στὶς δικές τους δυνάμεις και μὲ τὴν πίστη τους στὴν προστασία τοῦ Ἀπόστολου Ἀνδρέα και τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, νίκησαν τοὺς ἐπιδρομείς Σλάβους. Κάποια τοπωνύμια πού σώζονται ἀκόμα, εἶναι τὰ μόνον σημάδια πού ἀφῆσαν στὸ διάβα τους οἱ μακραινῶνες σλαβικὲς ἐπιδρομές.

Γι αὐτὸ ἢ πρὶν ἓνα αἰὼνα θεωρῶ τὸ εὐφάνταστο Fallmerayer γιὰ τὸν ἐκσλαβισμό, τάχα, τῆς Ἑλλάδας ἦταν πεπρωμένο νὰ μὴ ζήσει περισσότερο ἀπὸ τὰ ρόδα. Παρακλάδια τῆς ὠστόσο ἐμφανίζονται ὡς σημερα, κυρίως ἀπὸ Σλάβους ἱστορικούς, χωρὶς ὅμως κι αὐτὰ νὰ μπορέσουν νὰ ριζώσουν και ν' ἀπλωθοῦν οὐσιαστικά, γιὰτι οἱ βάσεις πάνω στὶς ὁποῖες στηρίζονται και τὰ ἐπιχειρήματα πού φέρνουν εἶναι ψεύτικα, σαθρὰ κι ἀδύνατα πάντα.

Ἀκριβῶς αὐτὸ ἀποδείχνει μὲ τὴ μελέτη του «Αἱ περὶ τῶν Στρυμόνα και τὴν Θεσσαλονικὴν σλαβικὰ ἐποικίσεις κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα» ὁ καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης κ. Στίλτων Π. Κυριακίδης, πού μαζὶ μὲ μίαν ἄλλη του μελέτη «Διοικητικὴ ἱστορία τοῦ θέματος Θεσσαλονικῆς» ἀποτελοῦν τὰ «Θεσσαλονικία μελετήματά» του πού κυκλοφόρησαν τελευταῖα. Πρωτοπαρουσιάστηκαν σὰ διαλέξεις οἱ δυὸ αὐτὲς μελέτες, ἔχουν ὅμως δὴ τὴν ἐπιστημονικὴ ἀριότητα και σα-

φῆνεια πού ἀπαιτεῖ κάθε ἀληθινὰ ἐπιστημονικὴ ἐργασία και μποροῦν δικαίαν νὰ μῶνουν στὴ σειρά τῶν «Βυζαντινῶν μελετῶν» τοῦ ἴδιου συγγραφέα πού κυκλοφόρησαν τὸ 1933 και φέτος.

Δὲν εἶναι ἡ πρώτη φορά πού ἀσχολεῖται μὲ τοὺς Σλάβους και τὴ Βόρεια Ἑλλάδα ὁ κ. Κυριακίδης. Κατὰ τὸ 1919 κιόλας στὸ βιβλίο του «Ἡ Δυτικὴ Θράκη και οἱ Βούλγαροι» ἐξέτασε, ὅσο μποροῦσε καλύτερα τότε, τὸ ἐθνολογικὸ πρόβλημα τῆς περιοχῆς αὐτῆς, ὅπως ἔκαναν κι ἄλλοι μελετητὲς. Σήμερα ἐπανερχεται ἡρεμότερος, καλύτερα ὀπλισμένος και μ' ἐπιστημονικὰ ντοκουμέντα ἀδιάσειστα. Χρησιμοποίησε μὲ ψυχραιμία και δξύτατη κριτικὴ παρατηρητικότητα ὅλες τὶς σχετικὲς πηγές, κι ὅσες ὑποστηρίζουν τὸν ἐκσλαβισμό και τὶς ἀντίθετες, χωρὶς φόβο και πάθος, γιὰτι σκοπὸς του δὲν εἶναι ἄλλος ἀπὸ τὴν ἐπιστημονικὴ ἀλήθεια. Παραδέχεται πὼς σίγουρα γίνανε σλαβικὲς ἐποικίσεις και στὴ Μακεδονία, ὄχι ὅμως πυκνὲς και μεγάλες, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὴν τότε ὡς σήμερα ἀναμφισβήτητὴ ἐλληνικότητα τῶν μερῶν αὐτῶν. Ὁ κ. Κυριακίδης χρησιμοποίησε ἰδιαίτερα μ' ἐπιτυχία μερικὲς χειρόγραφες ἀπογραφὲς τῶν μόνων τοῦ Ἁγίου Ὄρους, στὶς ὁποῖες φαίνεται καθαρὰ πὼς, και στὰ λίγα χωρὶα πού ἔχουν σλαβικὸ ὄνομα, οἱ κάτοικοι ἔχουν ἐλληνικὰ ὀνόματα κ' εἶν' Ἕλληνες καθ' ὀλοκληρίαν. Ὅστε εἶτε ἀριθμητικά λίγοι ἦταν οἱ Σλάβοι ἐποικοί, εἶτε τὸ Βυζαντινὸ κράτος μὲ διάφορες ἐνέργειές του κατόρθωσε νὰ τοὺς ἐξελληνίσει. Τὸ ἀναμφίβολο συμπέρασμα τῆς ἐρευνας του εἶναι πὼς ἡ σλαβικὴ ἐπίδραση ἦταν ἐλάχιστη, και σήμερα ὀλότελα ἀσήμαντη, ὡστε καθὲ ἀνετηρέαστος και ἀπροκατάληπτος παρατηρητὴς θὰ ὀμολογήσει ἐκκάθαρα τὴν ἐλληνικότητα τῆς Μακεδονίας. Καθένας καταλαβαίνει τὴν τεράστια ἐθνικὴ σημασία τοῦ συμπεράσματος αὐτοῦ.

Ἡ ἄλλη μελέτη τοῦ κ. Στίλτωνος Κυριακίδη γιὰ τὴ «Διοικητικὴ ἱστορία τοῦ θέματος Θεσσαλονικῆς» εἶναι μὴ ἀξιόλογη συμβολὴ στὴν ἱστορία τῆς δευτέρου πῶλης τῆς Ἑλλάδας, πού ὄχι μόνον στήθηκε «ἡ πρώτη τῶν Μακεδόνων, μήτηρ πάσης Μακεδονίας», ὅπως ἔλεγαν οἱ Βυζαντινοὶ ἱστορικοί, ἀλλὰ και ἐθνικὸ προτύργιο σπουδαῖο ὀλοκληρῆς τῆς ἐλληνικῆς χερσονήσου.

ΚΩΣΤΑΣ ΠΡΟΥΣΗΣ

Ἀνώτερον Παρθεναγωγείου Λεμεσοῦ :
Παιδικές Ψυχές. Σειρά Γ'. Λεμε-
σός, Κύπρος. 1939.

Τὸ Ἀνώτερο Παρθεναγωγεῖο Λεμεσοῦ ἐξέδωκε καὶ φέτος τὴν τρίτην σειράν τῶν «Παιδικῶν Ψυχῶν». Εἶναι μιὰ ξεχωριστὴ κι ἀληθινὴ χαρὰ νὰ κρατᾶς στὰ χέρια σου αὐτὸ τὸ συμπαθητικὸ βιβλίον ποῦναι γιομάτο μὲ τὴν παιδικὴ ἔμπνευση τῶν κυρι-
τοιῶν τῶν τεσσάρων τάξεων τοῦ Παρθεν-
αγωγείου. Οἱ παρατηρήσεις, οἱ εἰκόνες, τὰ θέματα, ἡ πνοή, καὶ πρὸ πάντων ὁ ἐνθου-
σιασμός εἶναι τὰ χαρακτηριστικὰ τῶν «Παιδικῶν ψυχῶν». Κι ὅταν δουλεύει πολὺ τὸ μονοπλάνο τῆς φαντασίας, κι ὅταν ἡ φιλοσοφημένη σκέψη πρόχειρα δοσμένη ἢ ὅταν ὁ λόγος γίνεται χρωστήρας γιὰ νὰ χαράξει σὲ ὑπέροχον ζωγραφικὰ τοπεῖα, ἀκρο-
γιαλίες καὶ βουνὰ καὶ κάμπους, παντοῦ, σ' ὅλες τὶς σελίδες ἡ παιδικὴ δημιουργία σου ὑποβάλλει τὴν χαρὰ, σου δίνει τὴν εὐ-
τυχία τῆς μελλοντικῆς ἐλπίδας.

Λυποῦμαι πολὺ γιὰ τὸ ἕνα μικρὸ ση-
μείωμα δὲν μπορῶ νὰ παραθέσω κομμάτια ἀπὸ τὶς «Παιδικές ψυχές.» Γιὰ τὴν ἀσφαλῶς ὑπάρχουν παρατηρήσεις καὶ εἰκόνες ποῦ στέκουν ἀφοβὰ στὸ ἐπίσημο λογοτεχνικὸ βᾶθος. Μὰ ἂν αἱ «Παιδικές ψυχές» μᾶς φέρνουν τὴν χαρὰ καὶ τὴν ἐπιθυμία, αὐτὸ εἶναι μιὰ νίκη ὄχι μονά-
χα τῶν μαθητριῶν, ἀλλὰ καὶ τοῦ καθο-
δηγητῆ του. Κι ὁ καθοδηγητὴς αὐτός, ἀό-
ρατα μὰ βᾶσιμα καὶ στερεά, στέκει πίσω ἀπὸ τὶς σελίδες καὶ οδηγεῖ τὶς ἐμπνεύ-
σεις τῶν παιδικῶν μυαλῶν. Μπράβο!—τί ἄλλο μπορεῖ νὰ πῆς σ' ἕνα τίμιον ἐργάτη τῶν ὥραιων ἰδανικῶν!—σ' αὐτὸν τὸν καθο-
δηγητῆ. Νὰ μιὰ γερὴ κι ἀληθινὴ δόξα. Ἡ κυρία Αὐτόνομου, ποῦ φέτος ἀποσύρθηκε ἀπὸ τὴν ὑπηρεσία, ἔδωσε εἰς «Παιδικές ψυχές» καὶ στὴ μελλοντικὴ πορεία τῶν κο-
ριτσιῶν τοῦ Παρθεναγωγείου, τὴν εὐγενε-
τικὰ σφραγίδα τοῦ ἑαυτοῦ της, τῆς ἀγάπης της γιὰ τὴν τέχνη. Μὲ πόση θλίψη διαβά-
ζουμε τὸν πρόλογο—γραμμμένο ἀπὸ τὴ μα-
θήτρια Ἀμφιτρίτη Ἐλευθερίου—τὰ παρα-
κάτω λόγια: «Τὸ γνωστικὸ καὶ πολύπειρο χέρι τῆς σεβαστῆς μας κας Ἐλένης Αὐτο-
νόμου δὲν παραστέκει πιά κοντὰ μας. Σ' αὐτὴ ὀφείλουμε μιὰ αἰώνια εὐγνωμοσύνη καὶ θάνα ἰκανοποίησι γι' αὐτὴ ἂν προσπαθῆσομε νὰ προσαρμοστοῦμε στὶς ἀλήθειες ποῦ τόσα χρόνια μᾶς δίδασκε».

Οἱ «Παιδικές Ψυχές» ἄπρεπε νὰ διαβά-
ζονται ἀπὸ ἕνα μεγάλο, πλατὺ κύκλον. Θὰ μπορούσαν νὰ δώσουν διδάγματα καὶ στοὺς μεγάλους, καὶ θὰ δίδασκε τὸν ἥτοπα-

θεῖς καὶ ἄκαρδους πῶς σ' αὐτὸ τὸν τόπο πολὺ εὐκόλα μπορεῖ νὰ νικηθεῖ ἢ τελμα-
τοσύνη, ὅταν ἡ νεολαία ἔχει μέσα τῆς τό-
ση ψυχὴ καὶ τόση δυναμικότητα.

ΠΑΝΟΣ ΤΑΛΙΑΔΩΡΟΣ

Ἐρέστη Καλλιορῆ : Τραγούδια τῆς
ψυχῆς μου, Ποιήματα, Ἀθήνα
1938, Δραχμ. 30.

Ἡ Ἐρέστη Καλλιορῆ εἶναι ἕνας ποι-
ητὴς ποῦ διαβάζεται εὐκόλα. Τὰ ποιή-
ματα του ὁμῶς δὲν ἔχουν ζωντάνια,
πνοὴ δυνατὴ, οὔτε καὶ χρῶμα ξεχωριστὰ
δικό τους. Εἶναι σάμπως γλῶσσά τριαντά-
φυλλα βαλμένα σ' ἕνα βάζο πρόχειρο.
Ἰσως νάνα συμπαθητικὰ δὲν εἶναι ὁμῶς
θαλερὰ καὶ ἔντονα χρωματισμένα.
Στὰ τελευταῖα χρόνια βγαίνουν στὴ
δημοσιότητα πολλὰ βιβλία ποιημάτων.
Τὰ «Τραγούδια τῆς ψυχῆς μου» δυστυχῶς
δὲν μποροῦν νὰ ζητήσουν σοβαρὴ ἀξιῶ-
σεις, καὶ μένουν βυθισμένα σὸ ποτάμι
αὐτοῦ τοῦ ἀνώνυμου πλήθους τῶν ποιη-
τικῶν συλλογῶν. Ὁ κ. Καλλιορῆς ἐκεῖνο
πνευσι τοῦ, τὴν πνοὴν τοῦ, μᾶς τὸ πα-
ρουσιάζει πλαδαρά, ρητορικὰ μισρὸν νὰ
νὰ πῶ. Στίχοι πολλοὶ ἰσως ἀράδα, πολλὰς
φορὲς ἀσύνδετοι καὶ χωρὶς κεντρικὴ γραμ-
μή. Ἐπαναλήψεις, βιασύνη, παντοῦ ἢ
σφραγίδα τοῦ μέτριου. Διάβασα τὰ «Τρα-
γούδια τῆς ψυχῆς μου» δυὸ φορές. Τὰ
διάβασα μ' ὅλη τὴν καλὴ διάθεση κι
ἀγάπη γιὰ τὴν νέα ποιητικὴ νεοελληνικὴ
δημιουργία. Δὲν μπόρεσα νὰ βρῶ σὲ
κανένα τραγούδι τὴν χαρὰ ποῦ δίνει ἡ
καλὴ τέχνη, κι οὔτε δοκίμασα τὸ ρίγος
τῆς μαστορικῆς ἔκφρασης, τὴν ποιησι-
μὸν ὅστις διαβάζεται, κ' εἶναι χωρὶς σ-
βάρρὸ περιεχόμενον, σκασμένος σὰν ἐτοι-
μόροπο σπῆτι. Κι ὁμῶς ὁ κ. Καλλιορῆς
μὲ περισσώτερη δουλειά, μὲ βαθύτερον
κοίταγμα καὶ μὲ πῶ πολλὴν μελέτη, θὰ
μποροῦσε νὰ δώσει, ἂν ὄχι ἄψογα δι-
μιουργήματα, τοῦλάχιστον ποιήματα ποῦ
δείχνει σημεῖα ἀγνοῦν στοχασμοῦ καὶ ποι-
ητικῆς φλέβας. Ἐχει λιτότητα καὶ ποι-
εῖναι καλὰ δοσμένη σου θυμίζει τοὺς
δημορφους Σολωμικοὺς στίχους ποῦ εἶναι
μεγάλοι στὴν ἀπλότητα τους.

Στὴν ψυχὴ μου ἢ εἰκόνα σου
κ' ἡ ματιὰ μου ζωγράφος
κάποια ἐλπίδα μου ἀγέρην
τ' ὄνειρο μου ἕνας τάφος.

ποι" ἴσως στο μέλλον ὁ ποιητής νά μᾶς ἀσπάζοι συνθετικότερα κι ἀρτιότερα τραγουδία. Τήν ἐμπνευση του θά μπορέσει νά τή χύσει σέ ὠραία καλοῦπια, καί θ' ἔρθ' ἀβάλεϊ στά τραγουδία του τίς καλύτερες του δυναμικότητες, πού τώρα δέν ὀφειλόμαστε νά ξεκαθαρίσει. Μά πιστεύω ὅτι πῶς τὰ «Τραγουδία τῆς ψυχῆς μου» θά ἔπρεπε νά περιμένουν ἀκόμα γιά νά δοῦν φῶς τῆς δημοσιότητας. Καί γενικά θά ἔπρεπε οἱ νεότεροι ποιητές νά μὴ κάνουν ἐπὶ τό λάθος νά βιάζονται νά παρουσιάσονται στοὺν μέ τῆ δικαιολογία πῶς ἔτσι ξενικίστησαν ὅλοι οἱ συγγραφεῖς! Στὴ φιλολογία τῆς Νέας Ἑλλάδας ἡ ἐκδοσιὴ ποιητικῶν συλλογῶν πρέπει νά ναι μιὰ ἐπίσημη ἀνάγκη, ἂν θέλουμε νά τῆ φωτίσομε με ἀξία φῶτα. Ἄλοιως, ὅτι καί νά κάνουμε, τὸ κακὸ θά ναι πάντα δικό μας, ἐμᾶς πού τόσο ἀγαποῦμε τὴ Νεοελληνικὴ πνευματικὴ ἀναγέννηση.

ΠΑΝΟΣ ΤΑΛΙΑΔΩΡΟΣ

ΤΥΠΟΣ

Πήραμε τίς ἐφημερίδες καί τὰ περιοδικά: Ἐλευθερία, Ἀνεξάρτητος, Ἐσπερινή, Φωνὴ τῆς Κύπρου, Πάφος, Παρατηρητής, Χρόνος, Κερκυραϊκὴ Φωνή, Παξοί, Καθημερινή, Νεοελληνικὰ Γράμματα, Πνευματικὴ Ζωή, Νέα Ἑστία, Μακεδονικὲς Ἡμέρες, Κρητικὲς Σελίδες, Ἴονιος Ἀνθολογία, Portugal.

Λεπτομερὲς ἐπιθεώρηση τοῦ Τύπου, σημειώματα, εἰδήσεις καί ἀλληλογραφία στο ἐπιόμενο.

ΒΙΒΛΙΑ

Στίλβωνος Π. Κυριακίδου: Θεσσαλονίκα μελετήματα. Θεσσαλονίκη 1939. σ. 46 καί 2 χάρται.

Γεωργίου Σεφέρη: Διάλογος πάνω στὴν ποίηση. Ἀθήνα, Τυπογραφεῖο Σεργιάδη, 1939. σ. 69.

Γεω. Γρηγόρη: Πορεία μέσ' στὴ νύχτα. (Διηγήματα) Ἐκδόσεις Γκοβόστη (Ἀθήνα, 1939). σ. 155. Δρχ. 30.

Γεωργίου Α. Μέγα: Ἡ λαογραφία καί συμβολὴ τῶν διδασκάλων εἰς τὸ ἔργον αὐτῆς. Ἀνατύπωσης. Ἀθήνα 1939. σ. 19.

Σόλωνος Μιχαηλίδου: Ἡ σύγχρονη ἀγγλικὴ μουσικὴ σχολή. Ἀνατύπ. ἀπὸ τὰ «Κυπριακὰ Γράμματα» Δ, 2—3. Λευκοσία, Κύπρος, 1939. σ. 25.

Σολωμῶντος: Ἄσμα ἀσμάτων. Μετάφρ. Κύπρου Χρυσάνθη. «Κυπριακὰ Γράμματα.» Κύπρος 1939. σ. 13.

Κόστα Βάργαλη: Ζωντανοὶ ἄνθρωποι. Ἀθήνα 1939. σ. 103. Δρχ. 40.

The Cyprus Committee for the Preservation of the Ancient and Medieval Monuments of Cyprus. Fourth Report, 1938, pp. 17.

Μίλτου Παλαδάτου: Ἀόρατοι δρόμοι. (Διηγήματα) Κάιρο 1939. σ. 113. Δρχ. 35.

Γεωργίου Σ. Φραγκοῦδη: Ἱστορία καί γενεαλογία τῆς μεγάλης οἰκογενείας Φραγκοῦδη καί τῶν συγγενικῶν οἰκογενειῶν. Ἀθήνα 1939. σ. 149.

Γ. Ἐκκέγγου: Τὸ ἐργατικὸ ζήτημα στὴν Κύπρο. Λεμεσός, Κύπρου, 1939 16 ο, σ. 46. γρῶσ. 3.

Κυκλοφορεῖ σὲ λίγο

ΣΟΛΩΝΟΣ ΜΙΧΑΗΛΙΔΗ

ΑΡΜΟΝΙΑ ΤΗΣ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ

Πλήρης ἐπιστημονικὴ μελέτη τῆς Ἀρμονικῆς Τέχνης τῶν Συγχρόνων.

400 σελίδες

700 παραδείγματα.

Ἐκυκλοφόρησε

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ἀναμνηστικὸ τεύχος ἀπὸ 222 σελίδες τοῦ περιοδικοῦ

“ΙΟΝΙΟΣ ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ”

Δρχ. 30

Ἐκ τῶν τελευταίων ἔργων τοῦ μεγάλου Κύπριου συγγραφέα

ΝΙΚΟΥ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗ τῆς Κύπρου

ΟΙ ΑΝΘΡΩΠΙΝΕΣ Κ' ΟΙ ΑΝΘΙΝΕΣ ΖΩΕΣ

καὶ

Ο ΧΡΥΣΟΣ ΜΥΘΟΣ

βρίσκονται ἀκόμη μερικὰ ἀντίτυπα.

Καὶ τὰ δύο βιβλία σὲ πολυτελῆ ἔκδοση πουλιοῦνται μαζί

σελίνα πέντε.

Ἐπίσης ὑπάρχουν μερικὰ ἀντίτυπα τῶν ἀριστουργηματικῶν διηγημάτων του

Ο ΣΚΕΛΕΘΡΟΣ

καὶ

Η ΚΑΛΗ ΣΥΝΤΡΟΦΙΣΣΑ

Ζητήστε τα πρὶν ἐξανθηθοῦν ἀπὸ τὸν

Τεύχος Ἀνθία, ἔφημ. «Ἐλευθερία»

ἢ ἀπὸ τὸν

Κώστα Προσῆ, 29 Ἰπποκράτους-
Λευκωσία.**Μόλις κυκλοφόρησε**

Ἡ νέα ποιητικὴ συλλογὴ τοῦ κ.

ΤΕΥΚΡΟΥ ΑΝΘΙΑ

“Η ΑΝΟΔΟΣ”

Ἐκδοση καλλιτεχνικὴ 1].

Ζητήστε την ἀπὸ τὸν ἴδιο, ταχ. κιβ. 25

ἔφημ. «Ἐλευθερία»

Λευκωσία, Κύπρος.

“ΚΥΠΡΙΑΚΑΙ ΣΠΟΥΔΑΙ”

ΔΕΛΤΙΟΝ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΚΥΡΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

τομ. Α' σελίνα 4

τομ. Β' σελίνα 5

Πωλεῖται εἰς ὅλα τὰ βιβλιοπωλεῖα Λευκωσίας.

Ἐπεύθυνος ἰδιοκτῆτης Ν. Ι. Κρανιδιώτης—Κερύνεια.

Τυπογραφεῖο “ΝΕΟΣ Κόσμος”, Θ. Κυριακίδη—Λευκωσία.

ADAMOS J. ANTONIADES

PAINTER & DECORATOR

By Appointment to His Excellency the Governor of Cyprus
always uses and recommends

Famous Paint.

Full Particulars on request.

.....

Ο αρχιτέκτων, ο εργολάβος και ο κάθε ιδιοκτήτης σπιτιού πρέπει να γνωρίζει ότι δια να επιτύχη ένα καλό βάψιμο χρειάζονται δύο πράγματα : **καλά υλικά** και **καλή εργασία**.

Καλά υλικά είναι μόνον τα προϊόντα των δαιμονίων κατασκευαστών μπογιάδων **Blundell, Spence & Co. Ltd, Hull, England**, που από το 1811 κατασκευάζουν πρώτης τάξεως μπογιάδες.

Καλή εργασία είναι μόνον η άσυναγώνιστη τέχνη μας.

Αποταθήτε :

ΑΔΑΜΟΝ Ι. ΑΝΤΩΝΙΑΔΗΝ

Όδος Έλευθερίας και Αριάδνης

Ταχ. Κιβ. ρ. 51, Τηλεφ. 72.

ΛΕΥΚΟΣΙΑ - ΚΥΠΡΟΣ

ΕΞΑΡΘΡΩΣΕΙΣ ΑΜΕΣΟΣ ΑΝΑΚΟΥΦΙΣΙΣ

Τὸ ΣΛΟΑΝΣ θερμαίνει μαλακώνει καὶ ἀνακουφίζει ἀμέσως
Εἰσέρχεται μέσῳ τῶν πόρων ἄνευ ἐντριβῆς μέχρι τῶν πονεμέ-
μων μερῶν καὶ ἀφαιρᾷ τοὺς πόνους ἀμέσως.

Μεταχειρισθεῖτε τὸ Σλοᾶνς κατὰ τῶν ρευματι-
σμῶν, ἰσχιαλγίας, ὀσφυαλγίας, στραμπουλίσιμα
καὶ πόνων τῶν μυῶν.

ΣΛΟΑΝΣ ΛΙΝΙΜΕΝΤ Στιματῷ τοὺς πόνους

SLOANS LINIMENT

